

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

4/269

2021

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinie – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Nie jest wymagane oddzielne przysyłanie zdjęć.
- Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, „Summary” i słowa kluczowe w języku angielskim (do 10 wersów).
- Bibliografię prosimy zrobić z podziałem na źródła archiwalne, źródła drukowane, prasę, pamiętniki i wspomnienia, opracowania, artykuły, netografię, ewentualnie inne rodzaje, np. akty prawne.
- W przypadku recenzji należy dołączyć imię i nazwisko autora i tytuł recenzowanej publikacji, wydawcę, miejsce i datę wydania, liczbę stron. Poza tym osobno to samo z tytułem w języku angielskim oraz skan/zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuszczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku łacińskim: ibidem, idem, eadem, op. cit., w języku polskim: zob., por. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinie – 1,0.
- W przypisach odwołujących się do źródeł archiwalnych podajemy nazwę archiwum, nazwę zespołu archiwalnego, sygnaturę teczki, nazwę dokumentu, numer karty. W przypadku ponownego powoływania się na to samo archiwum, stosujemy skrót jego nazwy. Podobnie można stosować skrót nazwy zespołu, np.: Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Akta miasta Płocka (dalej: AmP), sygn. 22 083, protokół LVIII posiedzenia Rady Miejskiej z 7 kwietnia 1921 r., k. 28.
- W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer z datą dzienną i miesięczną, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2; A. Ciechomska, *Wspomnienia Bolesława Jędrzejewskiego dotyczące obrony Płocka 18–19 sierpnia 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2020, nr 3, s. 34–44.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, miejsce i rok wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówkę, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: dwór z Bojanowa – Skansen Sierpc
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/269
OCTOBER – DECEMBER
2021

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

4/269
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2021

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

SPIS TREŚCI

WOJCIECH JERZY GÓRCZYK CHURCH FOUNDATIONS OF THE KRASIŃSKIS IN MAZOVIA. AN OUTLINE OF ISSUES	3	WOJCIECH JERZY GÓRCZYK FUNDACJE KOŚCIELNE KRASIŃSKICH NA MAZOWSZU. ZARYS PROBLEMATYKI	3
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI HEROES OF THE DEFENSE OF WŁOCŁAWEK IN 1920 IN APPLICATIONS ON THE ORDER VIRTUTI MILITARI AND THE CROSS OF COMBAT – SUPPLEMENT	21	GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI BOHATERSCY OBRONCY WŁOCŁAWKA W 1920 R. WE WNIOSKACH ODZNACZENIOWYCH NA ORDER VIRTUTI MILITARI I KRZYŻ WALECZNYCH – SUPLEMENT	21
JAROSŁAW KOZANECKI SECURITY SERVICE SUPERVISION ABOUT THE COOPERATION OF PŁOCK AND DARMSTADT IN 1988–1990	28	JAROSŁAW KOZANECKI NADZÓR SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA NAD WSPÓŁPRACĄ PŁOCKA I DARMSTADT W LATACH 1988–1990	28
REVIEW MAGDALENA BILSKA-CIEĆWIERZ BARBARA RYDZEWSKA <i>AND IT WAS LIKE THIS...</i> <i>HAPPY MEMORIES</i> <i>OF MARCELINA ROŚCISZEWSKA</i> (Rev. Krystyna Grochowska-Iwańska)	39	RECENZJA MAGDALENA BILSKA-CIEĆWIERZ BARBARA RYDZEWSKA <i>A BYŁO TAK...</i> <i>WSPOMNIENIA POGODNE</i> <i>MARCELINY ROŚCISZEWSKIEJ</i> (Rec. Krystyna Grochowska-Iwańska)	39
CHRONICLE TRIPLE JUBILEE OF PROFESSOR MIROŚŁAW KRAJEWSKI – 75 TH BIRTHDAY, 50 YEARS OF SCIENTIFIC WORK AND 20 YEARS GRANTING THE TITLE OF PROFESSOR (Grzegorz Gołębiewski)	42	KRONIKA POTRÓJNY JUBILEUSZ PROFESORA MIROŚŁAWA KRAJEWSKIEGO – 75-LECIE URODZIN, 50-LECIE PRACY NAUKOWEJ I 20-LECIE NADANIA TYTUŁU PROFESORA (Grzegorz Gołębiewski)	42
OUR AUTHORS	53	NASI AUTORZY	53
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2020	54	BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2020 R.	54

FUNDACJE KOŚCIELNE KRASIŃSKICH NA MAZOWSZU. ZARYS PROBLEMATYKI

Abstrakt

Fundacje kościelne Krasińskich na Mazowszu to przede wszystkim kościoły w rodowym Krasnem. Do największych fundatorów kościołów z rodu Krasińskich możemy zaliczyć wojewodę płockiego Jana Dobrogosta Krasińskiego, który ufundował dwa barokowe kościoły w Węgrowie (franciszkanów reformatów i kościół farny), oboźnego królewskiego Kazimierza Krasińskiego, który ufundował kościół w Krasnosielcu i fundatora kościołów w Opinogórze i Pałukach – generała Wincentego Krasińskiego. Warto też zwrócić uwagę na zakonnice z rodu Krasińskich, które brały udział w fundacjach klasztornych jak, w przypadku fundacji przasnyskich bernardynek, pierwsza przełożona tego klasztoru (1622) Anna lub Marianna Krasińska, zaś, benedyktyńska toruńska Elżbieta Krasińska (zm. po 1643 r.) była wśród pierwszych sióstr udających się na fundację benedyktynek do Drohiczyzna w 1623 r.

Słowa kluczowe: Krasińscy, Mazowsze, Kościół, parafia

Ród Krasińskich

Krasińscy byli szlachtą mazowiecką, ich gniazdo rodowe to Krasne w ziemi ciechanowskiej. Piastowali wiele zaszczytnych urzędów, zarówno państwowych jak i kościelnych, byli wojewodami, starostami, generałami, biskupami i prałatami. Protoplastą rodu Krasińskich był Sławomir de Krasne herbu Ślepowron, o którym Adam Boniecki pisał:

*Najdawniejszym dziedzicem Krasnego, w aktach wspomnianym, jest Sławomir, któremu sąd ziemski ciechanowski oznaczył w 1372 r. granice Krasnego, od własności sąsiedniej Niedomysła. Tenże sam Sławomir z Krasnego, wspólnie z Krystynem z Drozdziń, nabył w 1377 r. Czernicę, w ziemi ciechanowskiej, od Pełki z Czernic. Sławomira synów dwóch: Rosław i Jasięk. Śmichna, pozostała wdowa po Jaśku (...)*¹.

Sławomir był fundatorem parafii i kościoła w Krasnem w 1380 r.², który z czasem stał się mauzoleum rodowym Krasińskich. Dokument, na który powołuje się Adam Boniecki to wyrok sądu ziemskiego ciechanowskiego z 15 marca 1372 r., który był przechowywany w Bibliotece Ordynacji Krasińskich, a został zniszczony w 1944 r. przez Niemców. Dziś znany jest tylko z przedwojennego katalogu autorstwa Adama Wolffa³.

Fundacje kościelne Krasińskich na Mazowszu nie ograniczały się tylko do tej jednej fundacji. Już w XVII wieku ród był na tyle znany ze swojej działalności fundacyjnej, że wizytki warszawskie odnotowały:

*Rodzina Krasińskich znaną była w kraju nie tylko z zacności rodu i wielkich bogactw, ale przede wszystkim z pobożności dzięki której niejedna fundacja stanęła ich kosztem*⁴.

Oprócz kościoła w rodowym Krasnem, na Mazowszu ufundowali dwa kościoły w Węgrowie, a ponadto kościół w Krasnosielcu, Baranowie, Opinogórze, Pałukach, Radziejowicach i Zegrzu. Pierwsza fundacja sięga swoimi korzeniami XIV w., a ostatnia XIX w.

Fundacja w Krasnem na Mazowszu

Kościół w Krasnem na Mazowszu jest najstarszym z kościołów fundacji Krasińskich. Początki kościoła w Krasnem sięgają 1380 r., a jego fundatorem był protoplasta rodu Krasińskich Sławomir de Krasne herbu Ślepowron⁵.

Pierwsza wzmianka o parafii w Krasnem pochodzi z „Metryki Koronnej” i widnieje pod datą 1443 r., kościół był wówczas pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela⁶. Była to świątynia drewniana i w takiej formie przetrwała do 1570 r. Chociaż prawdopodobne jest,

¹ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 12, cz. 1, Warszawa 1908, s. 184.

² T. Żebrowski, *Kościół (XIV-początek XVI w.)* [w:] *Dzieje Mazowsza*, t. 1, Pułtusk 2006, s. 472.

³ Biblioteka Narodowa, A. Wolff, *Inwentarz Dokumentów Biblioteki Ordynacji Krasińskich*, k. 12, nr 25, sygn. Rps 8376 IV.

⁴ Archiwum Wizytów Warszawskich (dalej: AWiWa), Wyjtki z życia s. Marii Cecylii Krasińskiej, [w:] *Życiorysy sióstr 1654–1769*, s. 117.

⁵ T. Żebrowski, *Kościół (XIV-początek XVI w.)* [w:] *Dzieje Mazowsza*, t. 1, Pułtusk 2006, s. 472.

⁶ A. Borkiewicz-Celińska, *Osadnictwo ziemi ciechanowskiej w XV wieku (1370–1526)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 67.

że w 1570 r. nie był to ten sam kościół, ale kolejny, również drewniany, wystawiony w tym miejscu przez potomków Sławomira. Możliwe, że ostatni drewniany kościół został wzniesiony w Krasnem przez Mikołaja Krasieńskiego w 1482 r. Bartosz Paprocki pisze, że Mikołaj fundował *ecclesiae parochiali in Crasne, coram Petro de Chotkovo episcopo plocen, roku 1482*. Za Paprockim tę informację powtarza Kasper Niesiecki⁸. Wiemy, że w 1570 r. kościół został przebudowany przez Franciszka Krasieńskiego (1525-1577), biskupa krakowskiego i podkanclerzego koronnego.

Hipolit Gawarecki podaje, że w 1570 r. Franciszek Krasieński, ufundował nowy, murowany kościół⁹. W 1826 r. podczas remontu kościoła odnaleziono kamień, który potwierdza fundację biskupa Franciszka Krasieńskiego, jak i rok 1570 jako jej datę¹⁰. Informacja o fundacji kościoła przez biskupa krakowskiego jest nieścisła. Jak już wcześniej wspomniano pierwszy kościół był ufundowany przez Sławomira de Krasne jeszcze w XIV w., możliwe, że w 1482 r. wzniesiono w tym miejscu kolejny kościół. Należy uściślić, że Franciszek Krasieński nie wystawił murowanego kościoła, ale ufundował murowaną nawę z wieżą ustawioną osiowo, zaś prezbiterium pozostało nadal drewniane. Bracia biskupa krakowskiego: Wojciech – kasztelan sierpecki i Andrzej – sędzia ciechanowski, ufundowali dwie kaplice boczne, murowane, odnotowane w 1609 r.¹¹ Kaplice były pod wezwaniem, pierwsza św. św. Andrzeja i Katarzyny, a druga św. Wawrzyńca. W 1575 r. miała miejsce reerekcja parafii i konsekracja kościoła przez biskupa płockiego Piotra Myszkowskiego¹².

Kontrowersje budzi rok ukończenia budowy kościoła, historycy podają tutaj dwie możliwe daty: rok 1570 i rok reerekcji parafii, czyli 1575. Wspominany już kamień odnaleziony podczas remontu kościoła, wskazuje na pierwszą datę. W tym wypadku chodzi nie tylko o datę podaną na tymże kamieniu, ale i o tytułaturę Franciszka Krasieńskiego: *Franciscus Krasieński Praep. Ploc. ac Vice Cancel. Reg. Pol. hanc ecclesiam ex fundamentis extruxit A.D. MDLXX*.

Jest on tytułowany jako prepozyt płocki i podkanclerzy koronny, brak zaś w tym miejscu tytułu biskupa krakowskiego. Franciszek posiadał prepozyturę

Ryc. 1. Jan Matejko, Franciszek Krasieński, biskup krakowski. Drzeworyt na podstawie medalu z 1574 r.

płocką w latach 1568–1574, zaś godność podkanclerzego pełnił do 1572 r. W tym samym roku został również biskupem krakowskim. Zatem napis musi pochodzić sprzed roku 1572, co każe nam przypuszczać, że data podana na kamieniu jest wiarygodna. Nieporozumienie w sprawie daty ukończenia budowy kościoła wynika z treści dokumentu erekcyjnego kościoła, w którym zapisano: *Ego Franciscus Krasieński de Krasne Dei Gratia Episcopus Cracoviensis*. Jednak dokument ten został spisany w drugiej połowie XIX w. przez proboszcza współczesnego Hipolitowi Gawareckiemu, co ten ostatni potwierdził: *dokument na pergaminie pisany przez terażniejszego proboszcza*¹³, chodzi o ks. Stanisława Długotęckiego. Po przebudowie kościół był świątynią jednonawową z dwiema kaplicami i drewnianym prezbiterium¹⁴.

W tej formie przetrwał do połowy XVII w., kiedy to Jan Kazimierz Krasieński (1607–1669), wojewoda płocki, wraz ze staraniem o erekcję w Krasnem prepozytury kanoników czerwińskich rozpoczął przebudowę kościoła od strony wschodniej i powiększył grobowiec rodowy, który znajduje się pod kościołem. Prace budowlane były kontynuowane przez jego syna Jana Dobrogosta Krasieńskiego (1639–1717) starostę przasnyskiego, warszawskiego, opinogórskiego, od 1668 r. również (tak jak ojciec) wojewodę płockiego¹⁵. Zakres prac prowadzonych przez Jana Dobrogosta Krasieńskiego jest nieznany, ale wiadomo, że odpowiada on za budowę nowego prezbiterium na

⁷ B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego, zebrane i wydane r. p. 1584*, wyd. K. J. Turowski, Kraków 1858, s. 406.

⁸ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 5, Lipsk 1840, s. 364.

⁹ H. Gawarecki, *Pamiętnik historyczny płocki*, t. 2. Warszawa 1830, s. 100.

¹⁰ „Korespondent Płocki”, nr 14 z 5 lutego 1880, s. 3.

¹¹ I. Galicka, H. Sygietyńska, *Ciechanów i okolice*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 10, *Województwo warszawskie*, z.1, Warszawa 1977, s. 21-22.

¹² Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej: ADP), Krasne. Akta wizytacji 1844–1846, [b. syn.].

¹³ H. Gawarecki, op. cit., s. 101, p. 3.

¹⁴ ADP, *Akta wizytacji archidiaconatu płockiego z 1609 r.*, sygn. 5, k. 199-202.

¹⁵ A. Przyboś, *Krasieński Jan Dobrogost*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 181.

Ryc. 2. Kościół w Krasnem fundacji rodu Krasieńskich
Fot. W. J. Górczyk

przesklepionych podziemiach wystawionych jeszcze przez Jana Kazimierza Krasieńskiego. Świadczy o tym kolejna konsekracja kościoła w 1684 r. już pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego (dotąd był pod wezwaniem Jana Chrzyciela)¹⁶. Nowe wezwanie należy zapewne wiązać z faktem, iż w kościele znajdowały się relikwie Krzyża Świętego, po raz pierwszy wzmiankowane w 1599 r.¹⁷

Inicjatywa Jana Kazimierza, by powierzyć duszpaństwo w Krasnem kanonikom regularnym, została zablokowana przez biskupa płockiego Jana Gembickiego i ówczesnego proboszcza krasneńskiego Marcina Łączyńskiego¹⁸. Biskupi płoccy mieli złą opinię na temat opactwa czerwińskiego¹⁹, najwyraźniej tej opinii nie podzielali Krasieńscy. Dopiero Janowi Dobrogostowi Krasieńskiemu w 1681 r. udało się zrealizować zamiar swojego ojca i oddać kościół kanonikom regularnym laterańskim z Czerwińska²⁰. Odbęto się to za zgodą biskupa płockiego Bonawentury Madalińskiego²¹. Opat czerwiński Andrzej z Leszna Leszczyński wyraził zgodę na objęcie przez podległych mu zakonników kościoła parafialnego w Krasnem jako prepozytury czerwińskiej. Biskup Madaliński instytuował 22 stycznia 1681 r. kanonika regularnego z Czerwińska ks. Franciszka Józefa Jagodkowicza, który został pierwszym prepozytem krasneńskim z zakonu kanoników regularnych opactwa czerwińskiego²². Oficjalne zatwierdzenie parafii w Krasnem jako prepozytury

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ ADP, *Acta wizytacji archidiekanatu płockiego z 1598–1599 r.*, sygn. 5, k. 200.

¹⁸ F. Łydyński, *Dzieje kościoła w Krasnem*, „Mazowsze” 1996, nr 7, s. 25.

¹⁹ ADP, *Acta episcopalia*, 46, k. 505.

²⁰ Niekiedy za „Korespondentem Płockim” jest podawana błędna data 1682 r. „Korespondent Płocki”, nr 49 z 10 czerwca 1886, s. 1.

²¹ F. Łydyński, op. cit., s. 25.

²² H. Folwarski, *Poczet opatów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Nasza Przeszłość” 1959, t. 6, s. 38.

Ryc. 3. Michelangelo Palloni, Jan Dobrogost Krasieński, referendarz koronny, wojewoda płocki, ok. 1700. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

opactwa czerwińskiego przez papieża Klemensa XI nastąpiło w 1701 r.²³

Kanonikiem regularnym w opactwie czerwińskim był Paweł Krasieński (†1768), syn Jakuba Krasieńskiego (†1737), kasztelana ciechanowskiego i Barbary z Kulińskich. Paweł był starszym bratem biskupa sufragana chełmskiego Jana Chryzostoma Krasieńskiego (†1763 r.) i młodszym bratem Antoniego (†1762), cześnika płockiego i kasztelana zakroczymskiego, kuzynem biskupa kamienieckiego Adama Stanisława Krasieńskiego, prawdopodobnie był prepozytem krasneńskim²⁴.

W kwietniu 1819 r. klasztor kanoników regularnych w Czerwińsku uległ kasacji decyzją arcybiskupa warszawskiego Franciszka Skarbka – Malczewskiego, na mocy bulli „*Ex imposita Nobis*” wydanej w 1818 r. przez papieża Piusa VII, a *fundusze klasztorów i Beneficyjow tak zwane simplicia na utrzymanie celniejszego stanu kościelnego zwłaszcza na uzupełnienie uposażenia stołu Biskupów Kapituł i Seminariów obrócone były*²⁵. Jednak uposażenie prepozytury krasneńskiej nie przeszło na własność biskupa, ale pozostało przy probostwie. Prepozytem był wówczas ks. Franciszek Sułkowski, który urząd objął w 1796 r. Papież zastrzegł, że w przypadku wakatu na probostwie pierwszeństwo w obsadzie tegoż ma każdy kapłan, który do kasaty klasztoru był kanonikiem regularnym.

²³ ADP, *Acta wizytacji archidiekanatu płockiego z 1598–1599 r.*, sygn. 5, k. 200.

²⁴ K. Niesiecki, op. cit., s. 369-370; A. Boniecki, op. cit., s. 202.

²⁵ A. Kowalczyk, *Biblioteka kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Notatki Płockie” 2009 nr 1, s. 5.

Już po kasacie klasztoru czerwińskiego ostatni opat czerwiński, który pełnił tę funkcję zaledwie trzy lata, ks. Stanisław Długolecki został proboszczem w Krasnem²⁶.

Krasińscy na rzecz prepozytury poczynili liczne zapisy. Do rozbiorów uposażenie prepozytury w Krasnem składało się z dóbr w Gołyminie wraz z przyległościami, co dawało dochód 111 500 złotych polskich, a ponadto sumę 24 tysięcy złotych z Kałęczyna. Po rozbiorach rząd pruski przejął majątek w Gołyminie wypłacając kanonikom co roku odszkodowanie, co było kontynuowane także przez rząd Królestwa Polskiego. W 1819 r. po kasacie prepozytury uposażenie przeszło na własności parafii²⁷.

Wróćmy jeszcze do architektury kościoła, bowiem prace prowadzone przez Jana Kazimierza i Jana Dobrogosta Krasińskich nie nadały ostatecznego kształtu bryle kościoła. W latach trzydziestych i czterdziestych XVIII w. na zlecenie Błażeja Jana Krasińskiego († 1751), starosty opinogórskiego i przasnyskiego, kościół w Krasnem został ponownie przebudowany. Przebudowa ta, prowadzona od 1739 r. do około 1749 r., w zasadniczy sposób zmieniła wygląd kościoła i świątynia przybrała wygląd bazyliki trójnawowej²⁸.

Kościół nadal był mauzoleum rodowym Krasińskich, w podziemiach składano ciała członków rodu, zaś w kościele wystawiano nagrobki. Pierwszym było epitafium Jana i Katarzyny Krasińskich, rodziców Andrzeja i Franciszka, z końca XVI w. Drugim był piętrowy pomnik nagrobny Andrzeja i Katarzyny Krasińskich, który bywa przypisywany Hieronimowi Canavesiemu, zaś Dorota Przyłubska przypuszcza, że autorem tegoż był Santi Gucci²⁹. Spoczął tutaj Jan Kazimierz Krasiński, w sarkofagu, który ten wznosił jeszcze za swojego życia, a także obie żony Jana Dobrogosta, Teresa z Chodkiewiczów i Jadwiga Teresa z Jabłonowskich, którym ufundował wspólny nagrobek wykonany przez Andreasa Mackensena Młodszego. Jest to miejsce pochówku żony wieszczki Zygmunta Krasińskiego – Elizy z Branickich. W kościele tym spoczął także biskup kamieniecki Adam Stanisław Krasiński (†1800), który po likwidacji swojej diecezji przez Katarzynę II w 1795 r., już stale rezydował

w Krasnem³⁰. W tym czasie ufundował plebanię, w której zamieszkał i która do jego śmierci pełniła funkcję rezydencji biskupiej³¹.

Fundacje węgrowskie

Fundacje węgrowskie (ówczesna diecezja łucka, obecnie drohiczyńska) są związane z dwoma, wspomnianymi już, wojewodami płockimi: Janem Kazimierzem Krasińskim i jego synem Janem Dobrogostem Krasińskim.

Węgrów – miasto ma pograniczu mazowiecko-podlaskim, był silnym ośrodkiem reformacyjnym. W czasach ostatniego właściciela Węgrowa z rodu Radziwiłłów, Bogusława, w mieście żyła ludność pochodzenia niemieckiego i szkockiego. Znaczna część mieszkańców była wyznania ewangelicko-reformowanego (kalwińskiego) i ewangelicko-augsburskiego (luterńskiego). Bogusław Radziwiłł w roku 1664 sprzedał Węgrów Janowi Kazimierzowi Krasińskiemu.

Reformatów ze względu na surowe przestrzeganie obserwacji często osiedlano w ośrodkach, gdzie było duże skupisko ludności wyznania ewangelickiego jak właśnie w Węgrowie, aby stanowili przykład, ale też alternatywę dla katolików widzących zepsucie kleru katolickiego i rozważających przejście do kościołów ewangelickich. Inicjatywa sprowadzenia reformatów do Węgrowa, jak wynika z akt w Archiwum Reformatorów w Krakowie, była wspólnym dziełem Jana Kazimierza Krasińskiego i jego syna Jana Dobrogosta, a nie jak dotąd przyjmowano tylko Jana Kazimierza. Oni to wspólnie, po nabyciu miasta, zaproponowali fundację klasztoru reformatów prowincji wielkopolskiej p.w. św. Antoniego z Padwy w 1668 r. Jan Dobrogost Krasiński stawiał się osobiście w Warszawie 27 czerwca tego roku na kapitule reformatów prowincji wielkopolskiej, prosząc ich o przyjęcie fundacji, w swoim imieniu i *Parentis Ioannis Casimiri Krasiński*, czyli także w imieniu swojego ojca. Fundacja ta spotkała się z protestem bernardynów, którzy planowali swoją fundację w pobliskim Liwie³². Zgłosili oni protest przeciw fundacji reformatów zarówno przed biskupem jak i przed Janem Dobrogostem Krasińskim pisząc do

²⁶ H. Gawarecki, op. cit., s. 105-106.

²⁷ Ibidem, s. 106-107; W. J. Górczyk, *Prepozytura kanoników regularnych laterańskich w Krasnem na Mazowszu (1681–1819), fundacji Krasińskich herbu Ślepowron*, „Nasza Przeszość” 2019, t. 132, s. 205.

²⁸ F. Łydyński, op. cit., s. 25; H. Samsonowicz, *Freski Sebastiana Ecksteina w kościele w Krasnem*, „Mazowsze” 1996, nr 7, s. 31; I. Galicka, H. Sygietyńska, op. cit., s. 22.

²⁹ D. Przyłubska, *Nagrobek Andrzeja i Katarzyny Krasińskich w kościele w Krasnem*, „Mazowsze”, 1996, nr 7, s. 38.

³⁰ W. J. Górczyk, *Biskup kamieniecki Adam Stanisław Krasiński (1714–1800). Szkic do studium biograficznego*, „Bieżuńskie Zeszyty Historyczne” 2017, nr 31, s. 91.

³¹ W. J. Górczyk, *Prepozytura kanoników regularnych laterańskich w Krasnem na Mazowszu (1681–1819), fundacji Krasińskich herbu Ślepowron*, „Nasza Przeszość” 2019, t. 132, s. 201.

³² Archiwum Reformatorów w Krakowie (dalej: ARK), *Erectione Omnium Almae Antonianae Provinciae Majoris Poloniae... [Erectio Conventus Vegroviensis ad s. Petrum Alcantara]*, s. 159; W. J. Górczyk, *Krótką historią kościoła i klasztoru poreformackiego w Węgrowie*, Węgrów 2020, s. 11.

tego ostatniego, że w proteście chodzi *nie o ziemię ani o liw, lecz o niebo i zysk dusz*³³. Protest podpisał prowincjał wielkopolski bernardynów o. Franciszek Varsaviensis (Warszawski). Spór został rozstrzygnięty na korzyść reformatów i mogli oni przystąpić do drugiego etapu realizacji fundacji. W tym etapie musieli pozyskać wszystkie niezbędne zgody, a więc biskupa, definitorium generalnego reformatów, sejmu, króla i papieża.

Po śmierci Jana Kazimierza Krasieńskiego fundację kontynuował sam Jan Dobrogost, który przejął Węgrów po ojcu³⁴. W 1673 r. biskup łucki Tomasz Leżeński zatwierdził fundację³⁵. W 1675 r. zakupiono teren pod zespół reformacki. Reformaci zgodnie z własną regułą nie mogli posiadać na własność żadnych dóbr, ani dokonywać zakupów dóbr. W związku z tym w imieniu zakonu wykupu gruntów od mieszczan węgrowskich dokonywała osoba świecka do tego upoważniona. W tym wypadku był to Walenty Damiński, administrator dóbr Jana Dobrogosta Krasieńskiego³⁶.

W 1676 r. miało miejsce zatwierdzenie fundacji węgrowskiej przez Sejm w „Konstytucji Sejmu Krakowskiego za panowania Jana III Króla Polskiego”³⁷. W tym samym roku Jan III Sobieski wydał dokument „Aprobacja Fundacji Ojców Reformatów w Węgrowie”, w którym zapisano:

*Fundację Ojców Reformatów [...] przez urodzonego Jana Dobrogosta na Krasnem Krasieńskiego, Referendarza Koronnego [...], w Węgrowie mieście jego dziedzicznym w województwie Podlaskim, Ziemi Drohiczej leżącym, świeżo na pomnożenie chwały Bożej erygowaną [...] aprobujemy i place na których kościół z klasztorem i ogrodem jest wystawiony od wszelkich Rzeczypospolitej podatków po wsze czasy uwalniamy*³⁸.

Budowę klasztoru i drewnianego kościoła zakończono w 1693 r. W czerwcu tego roku przystąpiono do budowy murowanego kościoła, którą ukończono w 1705 r. Prefektem fabryki przy budowie

w Węgrowie został o. Michał Nachorecki, można domniemywać, że pomocnikiem prefekta był brat Mateusz Osiecki. Kościół węgrowski jest typowym kościołem reformatów, zachowującym charakterystyczne dla tego zakonu elementy, jak wszystkie barokowe murowane kościoły reformatów z XVII i XVIII w. został wzniesiony w systemie ściennie-filarowym, jednonawowy ze sklepieniem kolebkowo-krzyżowym, po obu stronach nawy kaplice³⁹.

W skład zespołu klasztorno-kościelnego reformatów wchodzi także czworoboczny dwukondygnacyjny klasztor z krużgankami i wirydarzem. Krużganki klasztorne były zdobione polichromiami z poł. XVIII w., które częściowo zachowały się do naszych czasów. Po śmierci Jan Dobrogost Krasieński spoczął w kryptach kościoła reformatów, a w ścianie północnej transeptu kościoła węgrowskiego wystawił swój nagrobek, wykonany przez Andreasa Mackensena Młodszeo, tego samego, który wykonał nagrobek jego żon w kościele w Krasnem⁴⁰.

Niewiele brakowało, aby w 1821 r. klasztor reformatów uległ kasacji, również na mocy bulli „Ex imposita Nobis”, podobnie jak opactwo czerwińskie. W tej sytuacji nie bez znaczenia okazała się rodzina fundatorów – Krasieńscy. Gwardianin węgrowski o. Tomasz Hilchen zwrócił się o pomoc do generała Wincentego hrabiego Krasieńskiego (ojca wieszczka Zygmunta Krasieńskiego). Wstawiennictwo Krasieńskiego, ale także wielu wpływowych osób związanych z Krasieńskim przyniosły pożądany skutek i reformaci pozostali w Węgrowie⁴¹.

Niestety już w 1864 r. reformaci ponownie stanęli przed widmem kasaty, tym razem żadne wsparcie nie mogło być skuteczne, gdyż kasata miała charakter państwowy i ogólnokrajowy. Dekret kasacyjny odczytano reformatom węgrowskim w 1865 r. Zakonnicy musieli opuścić klasztor i udać się do klasztoru w Piliicy. W Węgrowie pozostał tylko jeden zakonnik, był to gwardianin o. Onufry Zakrzewski, który w ten sposób stał się ostatnim franciszkaninem węgrowskim. Kościół reformacki od tej pory pełnił funkcję kościoła rektoralnego dla kościoła parafialnego w Węgrowie, a budynki klasztorne przejęło rosyjskie ministerstwo oświaty.

³³ ARK, *Erectiones Omnium Almae Antonianae Provinciae Majoris Poloniae...* [Erectio Conventus Vegroviensis ad s. Petruam Alcantara], s. 160-161.

³⁴ M. Dąbkowska, *Problematyka konserwatorska konwentów zakonu reformatów prowincji wielkopolskiej*, [w:] *Ruiny zabytków sakralnych – ochrona i adaptacja do nowych funkcji: Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej 6-8 listopada 2008*, Gubin 2008, s. 292.

³⁵ ARK, *Erectiones Omnium Almae Antonianae Provinciae Majoris Poloniae...* [Erectio Conventus Vegroviensis ad s. Petruam Alcantara], s. 162-163.

³⁶ ARK, *Protocolum Actorum in quo Ecclesiae et Conventus Vegroviensis...*, s. 6.

³⁷ *Ibidem*, s. 5.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ W.J. Górczyk, *Krótką historia kościoła i klasztoru poreformackiego w Węgrowie*, s. 14.; *Idem*, *Reformaci w Węgrowie. Architektura kościoła i miejsce fundacji węgrowskiej na tle działalności fundacyjnej Krasieńskich*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2018, nr 10, s. 311.

⁴⁰ W.J. Górczyk, *Kościół reformatów w Węgrowie fundacji wojewody płockiego, starosty opinogórskiego i przasnyskiego, Jana Dobrogosta Krasieńskiego herbu Ślepowron*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1, s. 18.

⁴¹ ARK, I.G. Chomiuk, *Zarys historii klasztoru [...] w Węgrowie w latach 1668–1865*, Kraków 1999 [maszynopis], s. 28.

Ryc. 4. Kościół i klasztor reformatów w Węgrowie fundacji Jana Dobrogosta Krasieńskiego (1693–1705)

Źródło: <http://www.klasztorwegrow.pl/>

Drugą fundacją Jana Dobrogosta Krasieńskiego w Węgrowie był kościół farny i prepozytura Księża Życia Wspólnego zwanych potocznie bartolomitami, bartoszkami lub kommunistami. Kościół farny został wzniesiony w latach 1703–1706, w miejscu świątyni zniszczonej przez Szwedów. W tym celu Krasieński zawarł kontrakt z Carlo Ceronim, który kierował budową, ale prawdopodobnie zaprojektował kościół⁴². Nie można też wykluczyć, że architektem kościoła był Jan Reisner, a z całą pewnością miał jakiś udział w tym projekcie.

Fara została konsekrowana razem z wcześniej fundowanym kościołem reformatów, przez biskupa łuckiego Aleksandra Wyhowskiego w 1711 r., a kazanie podczas konsekracji wygłosił Jakub Wolski, gwardianin klasztoru reformatów w Warszawie⁴³.

Akt fundacyjny parafii węgrowskiej podpisany został w dniu 14 października 1711 r., z inicjatywy Jana Dobrogosta Krasieńskiego obejmował fundację: parafii, prepozytury, mansjonarii oraz seminarium księży bartolomitów w Węgrowie⁴⁴. Trzy dni później Jan Dobrogost potwierdził wszystkie wcześniejsze nadania i je znacznie powiększył min. o zapisy na dobrach Rzewin w województwie płockim o wartości 60 tys. tynfów. Bartolomici zobowiązani byli do utrzymywania na prepozyturze siedmiu kapłanów, łącznie z prepozytem oraz kształcenia w seminarium sześciu

⁴² Archiwum Diecezjalne w Drohiczyń, Zespół Akt Parafii Wniebowzięcia (dalej: ADD, ZAPW), *Kontrakt pomiędzy Janem Bonawenturą Krasieńskim a Carlem Ceronim*, sygn. III/Q/1/B.

⁴³ Biblioteka Narodowa, J. Wolski, *Konsekracja kościoła duchownego przez [...] Ducha Świętego odprawiona w święta świąteczne przy poświęceniu dwóch kościołów, farnego y oyców reformatów w Węgrowie*, Warszawa 1711, sygn. mf. B3891.

⁴⁴ ADD, ZAPW, *Fundatio Seu verius Melioratio Fundationis et Erectio Ecclesiae Praepositalis Węgrowiensis Anno MDCCXI*, sygn. III/Q/1.

kleryków. 21 października 1711 r. Aleksander Benedykt Wyhowski biskup łucki oficjalnie zatwierdził powstanie parafii, mansjonarii i seminarium bartolomitów w Węgrowie⁴⁵.

Z akt ADD wiemy, że: *probostwo węgrowskie przez Jana Bonawenturę Krasieńskiego fundowane w 1711 r. jest jedno i niepodzielne*⁴⁶, chociaż składa się z 4 funduszy. W zapisie tym zwraca uwagę, że posiadłości nie są własnością parafii, ale bartolomitów. Istotne jest także, że Krasieński postawił warunek, że wszyscy księża w parafii węgrowskiej muszą być członkami instytutu bartolomitów, a więc nie ma możliwości, aby biskup osadził na parafii węgrowskiej księdza diecezjalnego, nawet jako wikariusza, na co pozwalały konstytucje bartolomitów. Krasieński w ten sposób zabezpieczył parafię węgrowską, przed przejęciem przez księży diecezjalnych. Podobnie Jan Dobrogost Krasieński postąpił w Krasnem, gdzie starał się o oficjalne zatwierdzenie parafii w Krasnem jako prepozytury opactwa czerwińskiego przez papieża Klemensa XI, co nastąpiło w 1701 r.

W XIX w. prepozytura uległa kasacji w skutek działań biskupa podlaskiego Jana Marcelego Gutkowskiego. Najpierw, w kwietniu 1836 r., bp Gutkowski zlikwidował seminarium węgrowskie⁴⁷. 11 kwietnia 1836 r. sekretarz biskupa przesłał pismo poświadczające przez sekretarza kapituły podlaskiej ks. Antoniego Przegalińskiego w którym informuje prepozyta Matlińskiego, że: *[...] bibliotekę w Węgrowie z dzieł nader użytecznych i uczonych złożoną, którą sam J.W. Biskup będąc tamże troskliwie obejrzał, postanowił do Seminarium Duchownego Tutejszego [w Janowie Podlaskim – przyp. W.J.G.] przenieść. Dlatego W.J. Kan. Proboszcz wszelkiego ze swej strony starania dołoży, aby z niej żadne dzieło uronionym nie zostało*⁴⁸. Tak więc zostało zlikwidowane seminarium i biblioteka bartolomitów węgrowskich. Należy też odnotować, że Krasieńscy od 1828 r. zaprzestali płacenia należnych sum na utrzymanie seminarium, które to parafia próbowała odzyskać jeszcze w 1859 r.⁴⁹

⁴⁵ ADD, ZAPW, *Erectio Fundationis Ecclesiae Praepositalis Węgrowien-sis per Alexandrum de Wyhowo Wyhowski Episcopum Lucoriensem et Brestensem, Abbatem Siecichoviensem lata et promulgata. A. D. 1711, die 21 Octobris*, sygn. III/Q/1; Archiwum Główne Akt Dawnych, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa (dalej: AGAD, CWWKP), *Akta dotyczące się XX. Kommunistów i probostwa w Węgrowie z filią w Starej Wsi, w diecezji podlaskiej*, sygn. 710, k. 319- 324.

⁴⁶ ADD, ZAPW, *Specyfikacja realności, sum kapitulnych, praw: jura et servituter probostwa węgrowskiego*, sygn. III/Q/1/B, k. 3, s.1.

⁴⁷ AGAD, CWWKP, *Akta dotyczące się XX. Kommunistów i probostwa w Węgrowie z filią w Starej Wsi, w diecezji podlaskiej*, sygn. 710, k. 347.

⁴⁸ Ibidem, k. 348.

⁴⁹ AGAD, CWWKP, *Akta dotyczące się XX. Kommunistów*

W 1837 r. biskup otrzymał zgodę na utworzenie w części budynków probostwa węgrowskiego domu dla księży emerytów z diecezji podlaskiej. Komisja Rządowa poleciła Rządowi Gubernialnemu sporządzić anszlag i plan kosztów potrzebnych na ten cel. Jednak jeszcze w 1840 r. władze państwowe nie przekazały środków na ten cel (miała to być suma 12 tys. złp.), gdyż budżet z którego miały pochodzić środki na remont i przystosowanie budynków po bartolomitach na dom emerytów został w całości wydany na remont kościoła św. Jana w Warszawie. W październiku 1838 r. biskup Gutkowski oderwał od parafii węgrowskiej kościół filialny w Starej Wsi i oddał go pod administrację proboszcza ze Stoczka ks. Jana Lipki⁵⁰. Wiązało się to z utratą nie tylko kościoła filialnego, ale także dochodów m.in. z dziesięcin zapisanych na Starej Wsi. Ostateczny kres prepozytury bartolomitów nastąpił po śmierci ks. Matlińskiego. Wówczas bp Gutkowski mianował proboszczem węgrowskim księdza diecezjalnego Petrycego Szaniawskiego (czerwiec 1839 r.). Tym samym parafia została przekazana w ręce duchowieństwa diecezjalnego, a prepozytura bartolomitów przestała istnieć⁵¹.

Jan Dobrogost otaczał opieką także ludność wyznania ewangelickiego w Węgrowie, dla której w 1678 r. wystarał się o zgodę u biskupa łuckiego na budowę kościoła, którą sam wspomagał. Kościół ewangelicki został zamknięty decyzją biskupa łuckiego w 1685 r. i rozpoczęły się prześladowania ewangelików. Nakazano dzieciom ewangelickim naukę w szkołach katolickich, a w 1724 r. zabroniono przebywać w Węgrowie duchownym ewangelickim⁵².

Fundacje w Zegrzu, Krasnosielcu, Radziejowicach i Baranowie

Fundacje kościołów w Zegrzu, Krasnosielcu, Radziejowicach i Baranowie są związane z linią radziejowicką Krasińskich, zwaną też oboźnicką.

Parafia w Zegrzu, w diecezji płockiej, sięga swoimi korzeniami XIII w., zaś Krasińscy weszli w posiadanie

i probostwa w Węgrowie z filią w Starej Wsi, w diecezji podlaskiej, sygn. 711, k. 177.

⁵⁰ AGAD, CWWKP, *Akta dotyczące się XX. Komunistów i probostwa w Węgrowie z filią w Starej Wsi, w diecezji podlaskiej*, sygn. 710, k. 19, 164, 172, 187.

⁵¹ AGAD, CWWKP, *Akta dotyczące się XX. Komunistów i probostwa w Węgrowie z filią w Starej Wsi, w diecezji podlaskiej*, [Do Jaśnie Wielmożnego Gmerala Adiutanta Szyopwa Dyrektora głównego prezydującego w Komisji Spraw Wewnętrznych i Duchownych], sygn. 710, k. 151-152.

⁵² H. Merczyng, *Zbory i senatorowie protestanczy w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1904, s. 101; M. Gochna, *Porządki jako największe i najlepsze. Bogusław Radziwiłł w dziejach Węgrowa – rola magnata w funkcjonowaniu miasta prywatnego*, Węgrów 2016, s. 6.

dóbr Zegrze w połowie XVII w. Syn Jakuba Krasińskiego, kasztelana ciechanowskiego, Antoni Krasiński (1693–1762), kasztelan zakroczymski, w 1750 r. kupił dużą część dóbr zegrzyńskich, a następnie wykupił szereg okolicznych majątków tworząc klucz zegrzyński. On też ufundował nowy, murowany kościół pw. św. Antoniego, św. Barbary i św. Rocha, który 15 września 1758 r. konsekrował bp płocki Marcin Załuski. Od początku swego istnienia kościół w Zegrzu był miejscem sepulkralnym Krasińskich. Spoczął tam min. Antoni Krasiński – fundator kościoła – oraz jego syn Kazimierz Krasiński (†1802 r.), który był w posiadaniu klucza zegrzyńskiego i krasnosieleckiego, gdzie ufundował kościół parafialny. Świątynia w Zegrzu funkcjonowała do drugiej połowy XIX w. jako parafialna. Wówczas kupili ją Rosjanie, za sumę 54 tys. rubli, z przeznaczeniem na cerkiew garnizonową rozbudowanej twierdzy w Zegrzu. Trumny z ciałami Krasińskich jak i epitafia przeniesiono do kościoła w Woli Kiełpińskiej, który odtąd stał się siedzibą parafii zegrzyńskiej. Kościół w Zegrzu po II wojnie światowej popadł w ruinę i został zburzony w 1987 r.⁵³

Kościół parafialny w Krasnosielcu – XV-wiecznym Sielcu – erygowany został w 1386 r. W 1701 r. Jan Dobrogost Krasiński wszedł w posiadanie Sielca⁵⁴. Z nazwiskiem nowych właścicieli wiąże się przede wszystkim zmiana nazwy miejscowości na Krasnosielc. Pierwszy kościół fundacji Krasińskich w Krasnosielcu, który zastąpił starą, zniszczoną świątynię, został wzniesiony w 1730 r. staraniem Błażeja Krasińskiego⁵⁵. W 1740 r. kościół został konsekrowany przez bpa sufragana płockiego Marcina Załuskiego pw. św. św. Piotra i Pawła. W XVIII wieku właścicielem Krasnosielca, w wyniku podziału majątku po śmierci Błażeja Krasińskiego (†1751 lub 1752), został biskup sufragan chełmski Jan Chryzostom Krasiński (1695–1757), syn Jakuba Krasińskiego, kasztelana ciechanowskiego i brat Antoniego, fundatora kościoła w Zegrzu. Biskup przekazał Krasnosielc i klucz płodownicki w ziemi ciechanowskiej swojemu bratankowi Kazimierzowi Krasińskiemu (1725–1802), z zastrzeżeniem, że wolą biskupa była fundacja nowego kościoła w Krasnosielcu. Kazimierz Krasiński, oboźny koronny, starosta nowokorczyński, krasnostawski i przasnyski oraz jego małżonka Anna z Ossolińskich, spełniając wolę biskupa, wzniesli tutaj murowany kościół,

⁵³ A i M. Kurtyczkowie, *Zegrze – Wola Kiełpińska. Dzieje Parafii i okolic, Wola Kiełpińska 2001*, s. 33; A. Salina, *Zegrzyńskie spisy parafian z 1786 i 1787 r. – edycja źródła*, „*Studia Geohistorica*” 2020, nr 8, s. 96, p. 2.

⁵⁴ AGAD, *Ciechanowskie grodzkie perpetuitatis*, sygn. 104, k. 12.

⁵⁵ U. Dembicka, *Z dziejów Krasnosielca i jego okolic (1386–1896)*, „*Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego*” 1994, t. 8, s. 78.

Ryc. 5. Kościół parafialny w Krasnosielcu fundacji Kazimierza Krasieńskiego (1790–1792)
Fot. W.J. Góczyk

w latach 1790–1792, według projektu architekta Hilarego Szpilowskiego, w styl klasycystycznym. Ten sam architekt zaprojektował krasnosielecką ambonę i chrzcielnicę. Ukończona świątynia pod wezwaniem św. Jana Kantego, została konsekrowana 29 września 1799 r. przez biskupa płockiego Onufrego Kajetana Szembeka. Wnętrze kościoła zdobią m.in. obrazy, których autorstwo przypisuje się wybitnemu artyście końca XVIII wieku Franciszkowi Smuglewiczowi⁵⁶.

Nie wyjaśniona pozostaje sprawa, co stało się ze starym drewnianym kościołem. Możliwe, że został rozebrany, a materiał posłużył Krasieńskim do budowy kościoła w Drążdzewie, które było w ich posiadaniu, a także było częścią parafii krasnosieleckiej. Właściwie brak jest materiałów archiwalnych dotyczących tego zagadnienia (a przynajmniej nie udało mi się do takich dotrzeć). Opracowania na temat kościoła podają sprzeczne informacje, że Krasieńscy ufundowali kościół w Drążewie w 1744 r. lub, że kościół z został przeniesiony z Krasnosielca do Drążdżewa w 1800 r. Brak jest jednak w tych opracowaniach odniesień źródłowych, stąd można przyjąć, że autorzy opierają się na miejscowej tradycji. Bardziej prawdopodobna wydaje się jednak, druga wersja. Przemawia za tym fakt, że kościół w Drążdzewie początkowo nie posiadał żadnego wystroju wewnętrznego, a prawie przez sto lat był używany sporadycznie przez Krasieńskich, jako tzw. kaplica myśliwska. Drugim argumentem, przemawiającym za tym, że mamy do czynienia z przeniesieniem krasnosielckiego kościoła parafialnego jest fakt, że świątynia jest budowlą niezwykle okazałą, i jest mało prawdopodobne, aby Krasieńscy wystawili taką kaplicę, z zamiarem tylko sporadycznego używania. Był to kościół trójnawowy, pseudobazylikowy, ryzalitowy wzniesiony z drewna sosnowego w konstrukcji

⁵⁶ J. M. Baziewicz, *Opis Królestwa Polskiego*, Warszawa 1907, s. 65.

Ryc. 6. Konstancy Aleksandrowicz, Kazimierz Krasieński, oboźny koronny, ok. 1786
Źródło: Domena publiczna

zrębowej, z kruchtą i chórem. W kościele była także belka tęczowa, która być może zaginęła właśnie podczas przenoszenia z Krasnosielca i pozostały po niej tylko gniazda⁵⁷.

Pewne pozostaje tylko, że kościół był fundowany przez Krasieńskich, zaś okoliczności fundacji pozostają niejasne. Dopiero w 1910 r. bp Antoni Julian Nowomiejski erygował przy kościele parafię. Świątynia była wówczas pod wezwaniem Najświętszego Serca Zbawiciela⁵⁸. W 1993 r. rozpoczęto budowę nowego murowanego kościoła. Obecnie drewniany kościół znajduje się w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, po translokacji w 2007 r.

Kazimierz Krasieński wcześniej, przed budową murowanego kościoła w Krasnosielcu, bo w 1774 r. uzyskał zgodę na zburzenie starego kościoła filialnego w Baranowie i wystawienie w jego miejsce nowego, który stanął już w 1775 r. Był to kościół drewniany, o wymiarach 30 łokci długości, 15 łokci szerokości i 15 łokci wysokości. Rozpoczął także starania o utworzenie parafii w Baranowie, dotąd była to filia parafii w Starej Wsi. Na ten cel poczynił zapisy ofiarując ziemie na budowę kościoła i plebani, a także, jak pisze Adam Białczak:

⁵⁷ R. Piotrowski, *O budynku i jego translokacji [w:] Kościół pod wezwaniem Najświętszego serca Jezusa z Drążdżewa*, red. R. Piotrowski, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu [b.r.w.], s. 62.

⁵⁸ M. Piotrowska, *Drążewo. Historia wsi, kościoła i parafii*, [w:] *Kościół pod wezwaniem Najświętszego serca Jezusa z Drążdżewa*, red. R. Piotrowski, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, s. 14.

Nadto rektorowi tegoż kościoła i jego następcom oddał w użytkowanie na wieczne czasy ziemię, łąki i las w miejscowościach ściśle oznaczonych pomiędzy Baranowem, Budnymi, Jastrząbką i Bakutą. Akt darowizny został sporządzony w Kurii Królewskiej w Warszawie dnia 20 grudnia 1774 r.⁵⁹

W 1776 r. uzyskał zgodę na utworzenie przy kościele parafii, a akt erekcyjny nowej parafii pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i świętych Bartłomieja i Marii Magdaleny wystawił bp płocki Michał Jerzy Poniatowski 23 września 1778 r. w Pułtusku. Parafia weszła w skład dekanatu ostrołęckiego. Sam kościół został konsekrowany 3 maja 1781 r. przez sufragana płockiego Antoniego Norberta Narzymskiego. Kościół ten służył parafianom do 1870 r., kiedy to poświęcono nowy kościół parafialny, fundowany przez właścian⁶⁰. Obecnie stoi tam neogotycki, murowany kościół wzniesiony na początku XX w.

Innym kościołem fundowanym przez Kazimierza Krasieńskiego był kościół w Radziejowicach, które otrzymał od swojego teścia, Feliksa Potockiego. W 1786 r. uzyskał zgodę na fundację tam drewnianego kościoła, a dopiero jego syn Józef Wawrzyniec Krasieński (1783–1845) wraz ze swoją żoną Emilią w latach 1820–1822 ufundowali nowy, murowany kościół (kościół ten stanął w innym miejscu niż ten fundowany przez Kazimierza). Świątynia centralna na planie krzyża greckiego, z ośmioboczną nawą, z dwoma prostokątnymi ryzalitami na przeciwległych bokach, została zaprojektowana przez Jakuba Kubickiego, który już wcześniej został zatrudniony przez Krasieńskich do przebudowy dworu w Radziejowicach. Konstrukcję zdwojonej kopuły w świątyni wykonał majster Karol Lik. Budowla została konsekrowana w 1821 r. pw. św. Kazimierza. Murowaną dzwonnice wzniesiono w 2 połowie XIX w.⁶¹

⁵⁹ Cytat za: A. Biańczak, *Z dziejów parafii Baranowo*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 1995, nr 9, s.147.

⁶⁰ A. Biańczak, *W stulecie budowy kościoła parafialnego pw. Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Baranowie*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2014, nr 28, s. 37, 42; Idem, A. Biańczak, *Z dziejów parafii Baranowo*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 1995, nr 9, s. 147.

⁶¹ H. Faryna-Paszkievicz, M. Omilanowska, R. Pasieczny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Warszawa 2003, s. 301; M. Chojnacka, M. Paluch, *Założenie pałacowo-parkowe w Radziejowicach jako część potencjału turystyki kulturowej Mazowsza Zachodniego*, „Turystyka Kulturowa” 2014, nr 5, s. 31-32; B. Fortuna-Antoszkiewicz, J. Łukaszewicz, *Zabytkowy zespół alej w Radziejowicach – kulturowe dziedzictwo Mazowsza Oceana stanu zachowania i wartości obiektu*, „Mazowsze. Studia Regionalne” 2018, nr 24, s. 67; M. Laskowska-Adamowicz (oprac.), *Zespół kościoła par. pw. św. Kazimierza królewicza*, <https://zabytek.pl/pl/obiekty/radziejowice-zespol-kościoła-par-pw-sw->

Ryc. 7. Kościół w Radziejowicach fundacji Józefa Wawrzyńca Krasieńskiego (1820-182)

Fot. Margerita Szulińska

Źródło: <https://zabytek.pl>

Fundacje w Opinogórze i Pałukach

Powstanie kościoła, a później parafii w Opinogórze i fundacja kościoła w Pałukach ma ścisły związek gałęzią opinogórską Krasieńskich, zwaną także ordynacką. Opinogóra od XVII w. była starostwem niegrodowym Krasieńskich, a od XIX w. własnością Krasieńskich. Generał Wincenty Krasieński w 1811 r. otrzymał od Napoleona I tytuł hrabiego wraz z majoratem Opinogóra. W 1844 r. Hrabia Wincenty Krasieński uzyskał zgodę na ustanowienie ordynacji opinogórskiej⁶².

Opinogóra należała do parafii św. Gotarda w Pałukach. Wincenty Krasieński po wybudowaniu kaplicy rozpoczął starania, aby była to filia parafii ciechanowskiej. Przeciwny takiemu rozwiązaniu był proboszcz parafii św. Gotarda w Pałukach ks. Józef Freszkowski. Decyzja Krasieńskiego uszczuplała parafię pałucką, tym bardziej, że wraz z Opinogórą do parafii ciechanowskiej miałyby przejść wsie: Czernice, Kąty, Dzbonie i Rąbierz, a później także Opinogóra Szlachecka i Bacze. Wincenty Krasieński już 20 października 1820 r. poinformował biskupa płockiego Adama Michała Prażmowskiego, że postawił: *wielkim kosztem kościołek przy domie opinogórskim*⁶³. Jednak pierwsza wzmianka o budowie kościele opinogórskim pochodzi z wizytacji parafii w Pałukach z 1817 r.:

[...] Ma być kaplica prywatna dworska Jaśnie Wielmożnego hrabi generała Krasieńskiego (!)

kazimierza-krolewicza [dostęp: 13.09. 2021].

⁶² S. Kieniewicz, *Krasieński Wincenty (1782–1858)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 196.

⁶³ 27 X 1820. *Wincenty Krasieński do biskupa Adama Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 5.

Ryc. 8. Gen. Wincenty Krasiński, fundator kościołów w Opinogórze i Pałukach

*w wsi Opinogóra, jego dobrach dziedzicznych, lecz ta jeszcze nie ukończona. Mury jednak już są podniesione*⁶⁴.

Kościół, według relacji ks. Freszkowskiego nie był ukończony nawet w 1821 r.⁶⁵ Prawdziwość relacji ks. Freszkowskiego potwierdza fakt, że żona gen. Wincentego hrabiego Krasińskiego, Maria Urszula z Radziwiłłów, która zmarła w kwietniu 1822 r. została złożona tymczasowo w kryptach w kościele w Zegrzu i dopiero na jesieni tego roku jej ciało zostało złożone w kryptach kościoła opinogórskiego⁶⁶. Można zatem przyjąć, że budowa kościoła rozpoczęła się w 1817 r., a została ukończona jesienią 1822 r.

Pomimo zdecydowanego sprzeciwu ks. Freszkowskiego biskup Adam Prażmowski wystawił akt erekcyjny dla kościoła filialnego w Opinogórze 18 października 1822 r. w Pułtusku, a 21 października 1822 r. poświęcił kościół opinogórski, jako kościół filialny parafii ciechanowskiej. Obrzęd konsekracji połączono ze złożeniem do krypt grobowych ciała Marii Urszuli z Radziwiłłów⁶⁷.

⁶⁴ *Opis kościoła parafialnego pałuckiego (...) w czasie wizyty dekanalnej dnia 24 lipca roku 1817, [w:] Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwów diecezjalnych płockich XIX w., oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1999, s. 138.*

⁶⁵ M. M. Grzybowski, *Parafia św. Zygmunta w Opinogórze*, Płock 2014, s. 13.

⁶⁶ Jeszcze w XIX w. w wielu publikacjach podawano błędną datę budowy kościoła opinogórskiego jako rok 1841, taką, błędną, datę podaje *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. 7, Warszawa 1886, s. 554. Zapewne za sprawą tego wydawnictwa zaczęto powielać rok 1841, jako datę budowy kościoła w Opinogórze – np. „Przegląd Katolicki” z 1890 r. oraz K. Woźniak, *Kraj w obrazach. Zbiór fotografii najbardziej uwagi godnych miast, okolic, zabytków starożytności i dzieł sztuki*, Seria I: Królestwo Polskie. Kraków 1899.

⁶⁷ 18 X 1822. *Erekcja filii w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 18-21; M. M. Grzybowski, op. cit., s. 15, 20.

Erekcja kościoła nie zakończyła sporu hrabiego Krasińskiego z proboszczem parafii w Pałukach. Ostatecznym rozstrzygnięciem sporu był dekret biskupa płockiego Adama Prażmowskiego z 9 czerwca 1824 r., w którym potwierdził swój akt erekcyjny z 1822 r. dla kościoła opinogórskiego jako filii parafii ciechanowskiej⁶⁸. Ponadto biskup płocki zaznaczył w akcie z 1824 r., że kościółowi w Opinogórze *nadajemy tytuł kościoła filialnego dla kościoła macierzystego ciechanowskiego. A także posiadłości to znaczy Opinogórę Hrabską, Czernice, Kąty, Dzbonie, Rabierz [...] Po za tym zostało nam przekazane, że Wspaniały Jan Siegfried właściciel majątku Opinogóra Szlachecka z przyległym majątkiem Bacze na własną prośbę z mieszkańcami (...) chciał przynależać do tego kościoła filialnego. My natomiast kierowani zarówno gorliwością o promowanie Bożej chwały i korzyści dla świeckich wiernych [...] postanawiamy przenieść do parafii filialnej i w imię Chrystusa odłączamy, wcielamy, przyjmujemy i przenosimy na zawsze [...]*⁶⁹.

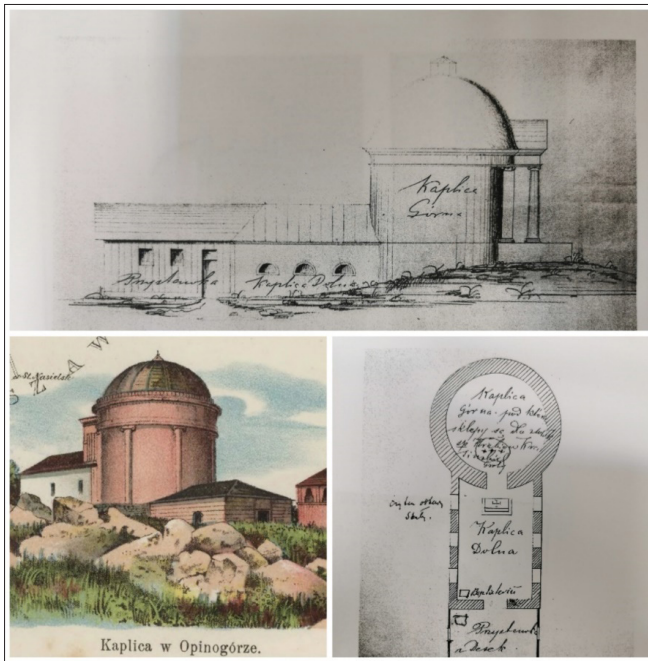
Tym samym biskup A. Prażmowski zakończył wszelkie spory dotyczące Opinogóry jako filii parafii ciechanowskiej i jej terytorium. Freszkowskiemu pozostała jeszcze droga sądów świeckich w celu dochodzenia, ale już tylko należnych dziesięcin, z czego zresztą skorzystał.

Świątynia ufundowana przez Wincentego Krasińskiego składała się z kościoła właściwego (kaplicy górnej) i dolnej kaplicy z przeznaczeniem na rodzinny grobowiec. Kościół, czyli kaplica górna był rotundą o średnicy ok. 10 m, czyli o obwodzie ok. 31,4 m, co zgadza się z przytoczonym opisem ks. Freszkowskiego, że obwód rotundy wynosi 54 łokcie, zadaszona kopułą krytą blachą, na kopule umieszczono latarnię (bez hełmu). Elewację frontową tworzył czterokolumnowy portyk w porządku jońskim ustawiony na szerokich schodach zwieńczony frontonem, całości dopełniały pilastry w całej elewacji rotundy, również w porządku jońskim. Z tyłu, do rotundy przylegała kaplica grobowa (dolna) na planie prostokąta z komorą grobową na planie koła znajdującą się bezpośrednio pod rotundą. Kaplica dolna była nakryta dachem trójspadowym. Obie kaplice złączone ze sobą stanowiły jednak oddzielną bryłę, bez możliwości bezpośredniego przejścia z jednej do drugiej. Zastanawiające jest, że zarówno na zachowanych planach w Archiwum Diecezjalnym w Płocku jak i na znanych nam rycinach nie widać,

⁶⁸ 9 VI 1824. *Erekcja kościoła filialnego w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 39-41; M. M. Grzybowski, op. cit., s. 17.

⁶⁹ 9 VI 1824. *Erekcja kościoła filialnego w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 40-41.

Ryc. 9. Kościół w Opinogórze fundacji Wincentego Krasieńskiego (1817–1822). Plany kościoła z Archiwum Diecezjalnego w Płocku (1874) i kolorowa rycina z dzieła *Atlas geograficzny ilustrowany Królestwa Polskiego*, red. J. M. Bazewicz, Warszawa 1907, s. 57.

aby były okna w kaplicy górnej, czyli w kościele właściwym⁷⁰.

Można zatem przypuszczać, że pierwotnie budynek ten mógł mieć inne przeznaczenie niż sakralne, może w planach Marii Urszuli i Wincentego miało to być po prostu mauzoleum rodowe. Dopiero w trakcie budowy fundatorzy doszli do wniosku, że budowla będzie także pełniła funkcję kościoła filialnego. To by wyjaśniało nie tylko dlaczego architekt nie zaprojektował okien, ale także dlaczego Wincenty ani nie informował, ani nie prosił biskupa o zgodę na wystawienie kościoła przed rozpoczęciem budowy, jak to zwykle bywa w przypadku fundacji kościoła. Zastanawia także rozmiar rotundy. Średnica 10 m powoduje, że byłoby to okazałe mauzoleum, ale już jako kościół budynek był zdecydowanie za mały. Dlatego rotunda musiała zostać powiększona i w roku 1835 (?) dobudowano drewnianą nawę na planie prostokąta, dostawioną przed wejściem do rotundy tak, iż z rotundą stanowiła jedną bryłę. W ścianach bocznych dobudowanej nawy znajdowały się już po dwa prostokątne okna⁷¹.

Wincenty Krasieński opiekę duszpasterską w kościele opinogórskim powierzył augustianom ciechanowskim. Pierwszym komendantem kościoła

⁷⁰ K. Woźniak, *Kraj w obrazach, Seria I: Królestwo Polskie*, Kraków 1899; Plany z Archiwum Diecezjalnego w Płocku zostały opublikowane przez M. M. Grzybowskiego w opracowaniu *Materiały do dziejów Opinogóry*.

⁷¹ W. J. Górczyk, *Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego Krasieńskiego*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10, s. 168.

opinogórskiego, w lipcu 1824 r. został o. Franciszek Cymerman, który pełnił funkcje spowiednika w konwencie ciechanowskim. W lipcu 1825 r. o Cymerman został odwołany z funkcji komendarza opinogórskiego z powodu pijaństwa⁷². O. Cymermana zastąpił, również ciechanowski augustianin, o. Łukasz Karniewski (od 1824 r. był wikariuszem w Lekowie). Komendantem opinogórskim był do swojej śmierci w roku 1831, ciesząc się dobrą opinią⁷³. Po jego śmierci opiekę nad kościołem opinogórskim przejęli księża diecezjalni. Pierwszym księdzem diecezjalnym, który pełnił funkcję komendarza opinogórskiego został Franciszek Krzykowski. W roku 1836 ks. Krzykowskiego zastąpił ks. Hipolit Waśniewski.

W zamierzeniach Wincentego hrabiego Krasieńskiego Opinogóra miała stać się także miejscem sepulkralnym Krasieńskich, dlatego starał się o zgodę na wybudowanie kaplicy grobowej swojego rodu w Opinogórze. W 1822 r. Krasieńscy uzyskali możliwość chowania swoich zmarłych, w grobie rodzinnym przy kościele opinogórskim⁷⁴, co powtórnie potwierdzono w 1848 r. Pierwszy pochówek w grobowcu miał miejsce już w październiku 1822 r. W grobowcu złożono wówczas Marię Urszulę z Radziwiłłów, żonę gen. Wincentego hrabiego Krasieńskiego, matkę Zygmunta Krasieńskiego. Złożenie do grobu nastąpiło po poświęceniu kościoła. W kryptach opinogórskich spoczął także Wincenty Krasieński i zgodnie z zamysłem Wincentego, wszyscy kolejni ordynaci opinogórscy łącznie z wieszczem Zygmuntem Krasieńskim⁷⁵. Wyjątkiem jest ostatni ordynat opinogórski hrabia Edward Krasieński zamordowany przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau w 1940 r., więc z przyczyn oczywistych jego ciało nie mogło spocząć w kryptach opinogórskich.

W latach 70. XIX wieku rotundę opinogórską zastąpiono, zgodnie z testamentem generała, obecnie stojącą, neoklasycystyczną świątynią, której architektem był Wincenty Rakiewicz. Fundatorką nowej

⁷² M. M. Grzybowski, op. cit., s. 50.

⁷³ W. J. Górczyk, *Kościół farny w Ciechanowie oraz jego związki z Krasieńskimi*, „Amor Patrie Nostra Lex” 2017 z. 4, s. 21.

⁷⁴ 16/28 IV 1848. *Komisja Rządowa do bpa. F. Pawłowskiego [w:] Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 66.

⁷⁵ W kryptach kościoła opinogórskiego spoczywają: Maria Urszula z Radziwiłłów Krasieńska, gen. Wincenty hrabia Krasieński, jego syn, wieszcz, autor „Nie – Boskiej Komedii”, ordynat opinogórski hrabia Zygmunt Krasieński, synowie Zygmunta: hrabia Władysław - ordynat opinogórski, Zygmunt (młodszy brat Władysława), hrabia Adam Krasieński (syn Władysława, ostatni ordynat opinogórski z linii opinogórskiej Krasieńskich), hrabia Józef Krasieński (pierwszy ordynat z linii radziejowickiej Krasieńskich), przeniesiono tam także ciała rodziców Wincentego: Jana i Antoniny z Czackich. Ponadto w kryptach spoczęło ciało Amelii Załuskiej oraz serca: gen. Mikołaja Bronikowskiego i barona Franciszka Girardota, a także ciała Heleny ze Stadnickich Krasieńskiej i Karoliny z Mycielskich Krasieńskiej.

budowli była hrabina Róża z Potockich Krasińska, wdowa po ordynacie Władysławie Krasińskim. Budowę nowego kościoła rozpoczęto w 1874 r. Przed budową nowego kościoła w 1874 r. do kaplicy grobowej (dolnej) dobudowano drewnianą przystawkę z dwoma prostokątnymi oknami w ścianach bocznych, tam też przeniesiono nabożeństwa na czas budowy nowego kościoła, który powstawał w miejscu rotundy. W tym samym czasie rozebrano drewnianą nawę, dostawioną do rotundy, zapewne z tych materiałów zrobiono wspomnianą dobudówkę do kaplicy dolnej. W 1875 r. otrzymano zgodę od konsystorza pułtuskiego na przeniesienie nabożeństw z kaplicy dolnej do nowobudowanego kościoła⁷⁶.

Ołtarz główny początkowo był ten sam, który był w rotundzie. W 1885 r. wstawiono do kościoła ołtarz i ambonę przeniesione z kościoła w Kodniu, który Rosjanie zamienili na cerkiew. Ambona kodeńska pozostaje w kościele opinogórskim do dzisiaj, zaś ołtarz hrabia Edward Krasiński zwrócił kościołowi w Kodniu, w latach 20. XX w., fundując nowy ołtarz do kościoła opinogórskiego. W lutym 2018 r., podczas renowacji ambony, odnaleziono dokument potwierdzający przeniesienie ambony z Kodnia do Opinogóry⁷⁷.

Od lipca 1866 r. Opinogóra była już samodzielną parafią⁷⁸. Nie była to inicjatywa Krasińskich, ale skutek sytuacji politycznej po powstaniu styczniowym. Kościoły straciły część swoich dóbr, w tym także fara ciechanowska, co spowodowało, że proboszczowie pozbywali się filii, których nie byli w stanie utrzymać. W Ciechanowie kasacie uległ klasztor augustianów, obecnych w mieście od XIII w. W 1864 r. proboszcz ciechanowski ks. Józef Kwiatkowski zrezygnował z Opinogóry zarówno jako z beneficjum jak i filii parafii ciechanowskiej, o czym konsystorz pułtuski informuje bpa Wincentego Popiela⁷⁹. To spowodowało, że

⁷⁶ 22 lipca 1874 r. ks. A. Miecznikowski informował konsystorz, że: *dostawiona została przystawka do dolnej kaplicy dla pomieszczenia więcej wiernych parafian*. Za błędne należy uznać twierdzenie Janusza Królika powtórzone przez M. M. Grzybowski, że: *architekt musiał w nową budowlę wtopić istniejącą świątynię*. Gdyby prezbiterium obecnego kościoła stanowiła rotunda fundowana przez Wincentego Krasińskiego, to prezbiterium byłoby wpisane w okrąg, ewentualnie półokrąg, tymczasem prezbiterium nowego kościoła jest wpisane w prostokąt i nie odpowiada także rozmiarami pierwotnej rotundzie – W. J. Górczyk, *Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego Krasińskiego*, s. 71-73.

⁷⁷ Tekst brzmi: *Ołtarz i ambona przeniesione są z Kodnia, bo tam Moskale wyrzucili, bo potrzebowali mieć cerkiew. Ołtarz wielki jest ten sam, co była w nim Matka Boska Kodeńska. Hrabowie Krasińscy restaurowali to wszystko, Fabrykant Zakrzewski pozłocił, Stolarz postawił. Teofil Zakrzewski, Franciszek Kowalski, Franciszek Gregołałtys Warszawa 29 maja 1885 roku.*

⁷⁸ „Przegląd Katolicki”, nr 50 z 11 grudnia 1890, s. 796.

⁷⁹ 7 I 1864. *Konsystorz pułtuski do biskupa W. Popiela*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 77.

Ryc. 10. Kościół w Opinogórze fundacji Róży Krasińskiej (lata 70. XIX w.).

Fot. W. J. Górczyk.

komendarz ks. Antoni Miecznikowski rozpoczął starania o probostwo opinogórskie. Z protokołu z 16 lutego 1865 r. wiemy, że ks. Miecznikowski objął Opinogórę, ale ciągle jako probostwo filialne⁸⁰. Po ukazie carskim przy parafii opinogórskiej, jako uposażenie proboszcza, pozostało 3 morgi i 284 pręty gruntu ornego, ogród warzywny i owocowy, zaś proboszcz opinogórski jako zakwalifikowany do klasy trzeciej otrzymywał pensję 300 rubli rocznie⁸¹. W tej sytuacji ordynat opinogórski Władysław hrabia Krasiński (wnuk Wincentego) starał się o formalne zatwierdzenie już nie filii, ale samodzielnej parafii w Opinogórze, co nastąpiło w 1866 r., o czym informuje „Przegląd Katolicki”: *na mocy Najwyższego Rozporządzenia z dnia 2 (14) lipca 1866 r. powstała tu samodzielna parafia*⁸².

Przy kościele, od początku jego istnienia, funkcjonuje cmentarz na którym chowano przyjaciół i służbę Krasińskich, a także miejscową ludność. Wiele nagrobków na tym cmentarzu także było fundacji Krasińskich.

Hrabia Wincenty Krasiński w 1836 r. nabył Pałuki i stał się kolatorem tamtejszego kościoła parafialnego⁸³. Po śmierci ks. Józefa Freszkowskiego, udzielił prezenty na probostwo pałuckie ks. Franciszkowi Ksaweremu Nałęczowi, które ten objął w 1841 r. Poprawne relacje, które łączyły nowego proboszcza pałuckiego z Wincentym Krasińskim skutkowały min. tym, że w latach 1841–1843 Wincenty Krasiński ufundował (pokrył $\frac{3}{4}$ wydatków) wspólnie z parafianami nowy kościół parafialny. Architektem neogotyckiego kościoła był Józef Iżycki i Michał Jakub

⁸⁰ 16 II 1865. *Protokół tradycyjny*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry*, s. 83.

⁸¹ M. M. Grzybowski, op. cit., s. 17-18.

⁸² „Przegląd Katolicki”, nr 50 z 11 grudnia 1890, s. 796.

⁸³ Pałuki w 1844 r. weszły w skład ordynacji opinogórskiej.

Miklaszewski⁸⁴. Kościół jednonawowy, orientowany, na planie prostokąta, był konsekrowany 17 sierpnia 1845 r., przez bpa Tadeusza tubieńskiego, sufragana kaliskiego⁸⁵. Konsekracja była połączona z wprowadzeniem relikwii św. Bonifacego, które Krasiński otrzymał od papieża Grzegorza XVI.

Hrabia pokrył także część kosztów budowy nowej plebani w 1849 r., w tym wypadku spora część sumy potrzebnej na budowę pochodziła z zasobów samej parafii, pozostawionych jeszcze przez ks. Freszkowskiego. Wiadomo, że ks. Freszkowski wygrał przed sądem zaległe sumy z dziesięcin należnych parafii z Opinogóry w kwocie 2 415 złp i 3 gr., do tej sumy Freszkowski przed śmiercią dołożył 6 tys. złp.⁸⁶

Dobre relacje z kolatorem leżały w interesie przede wszystkim proboszcza, a nie Wincentego Krasińskiego. Najlepiej obrazuje to przykład ks. Freszkowskiego i ks. Natęcza.

Ks. Freszkowski przez kilkadziesiąt lat swego urzędowania nie był w stanie zrobić tego co ks. Natęcza zrobił w kilka lat dzięki wsparciu finansowemu gen. Krasińskiego. W „Przeglądzie Katolickim” o parafii pałuckiej czytamy:

[...] słowem całą materialną pomyślność swoją obecną, to beneficjum hojności hr. Krasińskiego, przy współudziale parafii i zabiegach ks. Natęcza zawdzięcza⁸⁷.

Pozostałe fundacje

Artykuł poruszył tylko zagadnienie głównych fundacji kościelnych na Mazowszu, które były dziełem rodu Krasińskich. Wśród dużo mniejszych fundacji Krasińskich należy wspomnieć o kaplicy w Modle należącej do parafii w Lekowie, gdzie Krasińscy byli kolatorami. W wizytacji parafii lekowskiej z 1775 r. zapisano, że:

W dobrach w Modle WłmćP Ludwika Krasińskiego, generała adiutanta jest kaplica, milą od kościoła parafialnego lekowskiego odległa czy konsekrowana nie masz wiadomości. Patronem onej jest pomieniony WłmćP Krasiński. Funduszu nie masz żadnego [...] Indult na odprawianie mszy w niej wystarał się tenże WłmćP Krasiński⁸⁸.

Wracając do osoby Kazimierza Krasińskiego, oboźnego królewskiego, należy wspomnieć, że z jego fundacji odnowiono w latach 1786-89 kościół św. Klary i Józefa w Przasnyszu, przy klasztorze bernardynek

Ryc. 11. Kościół w Pałukach fundacji wspólnej Wincentego Krasińskiego i parafian (1841–1843)
Fot. W. J. Górczyk

i rozbudowano sam klasztor (obecnie kościół i klasztor klarysek – kapucynek)⁸⁹.

Z fundacji Wincentego Krasińskiego odnowiono farę ciechanowską, która w latach 1807–1827 była w ruinie. W wizytacjach znajdujemy zapis:

Dachu tylko nowego potrzeba na którego wystawienie nowego Jaśnie wielmożny generał hrabia Krasiński dóbr opinogórskich pan dziedziczny, którego wieś znajdują się w parafii ciechanowskiej, widząc ten wspaniały kościół za bytnością swoją w Ciechanowie, łaskawie zaofiarował zł.

⁸⁴ I. Galicka, H. Sygietyńska, op. cit., s. 49.

⁸⁵ „Kurier Warszawski”, nr 254 z 5 października 1845.
„Przegląd Katolicki”, nr 49 z 8 grudnia 1881 r, s. 798.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej*, s. 96.

⁸⁹ I. Galicka, H. Sygietyńska, *Przasnysz i okolice*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce. t. 10 [Dawne województwo warszawskie]*, z. 18, Warszawa: Instytut sztuki PAN 1980, s. 31.

6000 i drzewa z borów swoich blisko Ciechanowa będących co potrzeb, którego tak wielkiej ofiary dowód na piśmie przez niego uczyniony zatęczam⁹⁰.

Wincentemu Krasieńskiemu kościół farny w Ciechanowie zawdzięcza także sprowadzenie relikwii św. Feliksa Męczennika w 1840 r.

Działalność fundacyjna rodu z Krasnego nie ograniczała się do Mazowsza. Jedną z najokazalszych fundacji Krasieńskich jest kościół i klasztor karmelitów starej obserwy (zwanych też trzewickowymi) w Woli Gułowskiej, obecnie diecezja siedlecka. Fundatorami tutaj byli Ludwik Krasieński († po 1644), kasztelan ciechanowski i starosta płocki oraz Stanisław Krasieński. Ten pierwszy był właścicielem Woli Gułowskiej i uzyskał zgodę na tę fundację od bpa krakowskiego Jana Alberta Wazy. Zapisał on na ten cel w 1633 r. 2 000 złp., a w 1639 r. zapisał 10 000 złp. Stanisław Krasieński w 1658 r. zapisał 20 000 zł, a w 1661 r. Ludwik Krasieński zapisał kolejne 20 000 złp.⁹¹ O rozmachu tej fundacji niech świadczy fakt, że bazylikowy, trójnawowy kościół był wznoszony etapami przez ponad 100 lat, a fundacja była wspomagana także przez inne rody (min. Firlejów).

Mniej okazałe, ale równie ciekawe są kaplice w obecnej diecezji kieleckiej. Pierwszą jest XVII wieczna kaplica pw św. Barbary przy kościele w Lisowie, którą Krasieńscy ufundowali jako kaplicę grobową swojego rodu. Łukasz Piotr Młynarski określił ją jako *jeden z ciekawszych rodowych obiektów sepulkralnych w dawnym województwie sandomierskim*⁹². Drugą jest kaplica loretańska przy ówczesnym kościele bernardynów (obecnie karmelitów bosych) w Piotrkowicach, którą wybudowano w latach 1770-1776, z fundacji Stanisława Krasieńskiego († 1762), który zapisał w testamencie fundusze na ten cel, a po śmierci spoczął w kaplicy, która stała się jego mauzoleum⁹³. Również prawosławna gałąź Krasieńskich nie stroniła od

fundacji kościelnych. Z fundacji prawosławnych cerkwi słynął Bazyli Krasieński, starosta homelski i propojski i chorąży smoleński, który dał także zapis na monaster św. Symeona w Brześciu⁹⁴.

Warto zwrócić uwagę, że w przypadku fundacji klasztoru oprócz wymiaru materialnego równie ważny jest także wymiar ludzki, aby klasztor funkcjonował ktoś musi zorganizować życie wspólnoty zakonnej i ten obowiązek spada na barki przełożonej czy przełożonego zakonnego, którzy organizują fundację pod względem administracyjnym i religijnym. W przypadku fundacji przasnyskiej bernardynek wiemy, że pierwszą przełożoną klasztoru przasnyskiego (1606), była Krasieńska⁹⁵. Nie znamy jej imienia, ale w tym czasie w klasztorze bernardynek w Warszawie, skąd przybyły na fundację bernardynki do Przasnysza, były dwie Krasieńskie: Anna (przełożona klasztoru warszawskiego) i Marianna, i to któraś z tych dwóch była pierwszą przełożoną klasztoru przasnyskiego⁹⁶. Na pewno Krasieńska jest wymieniana jako pierwsza przełożona, czyli w 1606 r., i jako przełożona w 1622 r.⁹⁷ Możliwe, że ta sama była dwukrotnie przełożoną, ale z całą pewnością po pierwszym okresie fundacji musiała powrócić do klasztoru warszawskiego, bo w 1613 r. Anna jest przełożoną, a Marianna dyskretną (czyli zasiadała w radzie klasztoru) w Warszawie, w tym właśnie roku Anna jako przełożona posłała siostry na fundację do Wielunia⁹⁸. Jest możliwe, że w 1622 r. któraś z sióstr Krasieńskich (możliwe, że ta sama, która była przełożoną w 1606 r.) powróciła do Przasnysza. Wówczas możemy przyjąć, że pierwsza kadencja Krasieńskiej jako przełożonej przasnyskiej przypada na lata 1606-1609. Z jednej strony jest to okres trzyletni, czyli taki jak wynosi kadencja urzędów u bernardynek, z drugiej strony w 1609 r. położono kamień węgielny pod budowę murowanego klasztoru i kościoła. Więc Krasieńska była przełożoną w pierwszym okresie fundacji. Zaś jej powrót na urząd przełożonej w 1622 r. może być związany z faktem, że właśnie w tym roku spłonął kościół, więc możliwe, że powróciła, aby dopilnować jego odbudowy. W tym wypadku to właśnie Krasieńską możemy uznać za

⁹⁰ *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej*, s. 16.

⁹¹ Por. Z. Łabaj, *Kościół parafialny dawniej Karmelitów Trzewickowych w Woli Gułowskiej*, „Roczniki Humanistyczne”, 1967, t. 15, s. 95-106; I. Rolska, *The history of the foundation of the Calced Carmelite Church in Wola Gułowska*, „Folia Historica Cracoviensia”, 2016, 22, s. 377-398.

⁹² Ł. P. Młynarski, *Kilka uwag na temat wartości artystycznych i ideowych kaplicy grobowej Krasieńskich przy kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Lisowie*, [w:] *Franciszka z Krasieńskich Wętyń Księżna Kurlandii i Semigalii, prababka dynastii królów włoskich*, red. D. Kalina, R. Kubacki, M. Wardzyński, Kielce – Lisów 2012, s. 127.

⁹³ B.J. Wanat, *Maryjne sanktuarium w Piotrkowicach k/Buska*, Kraków 1987, s. 106-107; Ł. P. Młynarski, *Kilka uwag na temat wartości artystycznych i ideowych kaplicy grobowej Krasieńskich przy kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Lisowie* [w:] *Franciszka z Krasieńskich Wętyń Księżna Kurlandii i Semigalii, prababka dynastii królów włoskich*, red. D. Kalina, R. Kubacki, M. Wardzyński, Kielce – Lisów 2012, s. 130.

⁹⁴ W. J. Górczyk, *Gałąź prawosławna i kalwińska Krasieńskich herbu Ślepowron z Krasnego*, „Gdański Rocznik Ewangelicki”, 2019, nr 13, s. 41.

⁹⁵ *Encyklopedia Kościelna* podaje błędną datę fundacji 1622 r. – *Encyklopedia Kościelna*, t. 2, s. 231; A. Brykczyński, *Kronika zgromadzenia Panien Bernardynek w Przasnyszu*, „Kwartalnik Teologiczny” 1902, z. 1-2, s. 32 i 39; M. Borkowska, *Zakonnice pominięte w tablicach genealogicznych Dworzaczka*, „Nasza Przeszłość” 2002, t. 97, s. 276.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 275-276.

⁹⁷ A. Brykczyński, *Kronika zgromadzenia Panien Bernardynek w Przasnyszu*, „Kwartalnik Teologiczny” 1902, z. 1-2, s. 39.

⁹⁸ M. Borkowska, *Zakonnice pominięte w tablicach genealogicznych Dworzaczka*, s. 275.

fundatorkę, bowiem jest nie tylko pierwszą przełożoną, ale jest to okres wzmoczonych prac przy fundacji (budowa i odbudowa kościoła). Jednak o tytuł fundatorki zabiegała w 1695 r. ksieni Katarzyna Załuska. Jej zabiegi zostały odrzucone, ale obecnie często bywa podawana jako fundatorka, możliwe, że po śmierci przyznano jej ten tytuł, ale raczej wynika to z jej ambicji i koneksji (była siostrą bpa Załuskiego) niż z faktycznej roli fundatorki. Załuska przybyła do klasztoru przasnyskiego dopiero w 1683 r. przełożoną została w 1687 r.⁹⁹ Bez względu na jej zasługi przy kolejnej odbudowie kościoła należy pamiętać, że kościół już wcześniej był wybudowany i odbudowywany, więc do czasów Załuskiej, nie tylko Krasińska, ale i kilka pokoleń bernardynek włożyło w fundację dużo swojej pracy.

Inną Krasińską, która brała udział w fundacjach klasztornych była benedyktynka toruńska Elżbieta († po 1643 r.), córka Mikołaj Krasińskiego podkomorze go różańskiego (†1618)¹⁰⁰. Była ona w śród pierwszych sióstr udających się na fundację benedyktynek do Drohiczyzna w 1623 r., a w 1628 r. na fundację do Łomży¹⁰¹.

Nie sposób nie wspomnieć o Marii Cecylii Krasińskiej (†1693) – córce kasztelana płockiego Stanisława Krasińskiego (†1654) i podopiecznej wojewody płockiego Jana Kazimierza Krasińskiego – warszawskiej wizytce, która od 1688 r., jako matka przełożona zarządzała i organizowała nową fundację wizyttek w Krakowie. Troską Krasińskiej pozostawało organizowanie wszystkich prac i zapewnienie odpowiedniego uposażenia dla klasztoru, m.in. doprowadziła do sprzedaży majątku w Piotrkowicach, aby zakupić bardziej dochodowy majątek. Za jej kadencji udało się przenieść krakowskim siostronom wizytkom do nowego budynku klasztorowego na ulicy Krowoderskiej. O Marii Cecylii Krasińskiej warto pamiętać także (albo przede wszystkim) z innego powodu. Ta zakonnica czynnie włączyła się w działalność translatorską

i wydawniczą wizyttek warszawskich. Przetłumaczyła z języka francuskiego Kutumiarz, który poprzedzony wstępem jej autorstwa, został wydany w 1682 r.¹⁰² Tym samym zastąpiła jako tłumaczka, oraz jedna z pierwszych Polek, której praca ukazała się drukiem (obok Anny Teresy Piotrkowczykowej i współsiostry Krasińskiej – s. Katarzyny Krystyny Branickiej)¹⁰³.

Zakończenie

Fundacje kościelne Krasińskich na Mazowszu są skupione przede wszystkim w jego północno wschodniej części (Krasne, Opinogóra, Pałuki, Krasnosielc, Przasnysz, Modła), co jest zrozumiałe biorąc pod uwagę ich gniazdo rodowe. Niemniej okazałe fundacje znajdziemy na pograniczu mazowiecko-podlaskim (Węgrów) i Lubelszczyźnie (Wola Gułowska). Możemy też zauważyć, że są to przede wszystkim fundacje poczynione dla zakonów, a nawet tam gdzie wcześniej kościoły były obsługiwane przez księży diecezjalnych Krasińscy starali się zmienić je w fundacje zakonne (Krasne, Węgrów). Oddzielnych badań wymaga działalność zakonnice z rodu Krasińskich. Bernardynki Anna i Marianna Krasińskie, wizytka Maria Cecylia Krasińska, czy benedyktynka Elżbieta Krasińska, również miały udział w fundacjach, chociaż w innym wymiarze. Zakonnice z tego rodu, które odcisnęły swoje piętno było więcej. Można wspomnieć tutaj o Eufrazji Krasińskiej, córce wojewody płockiego Stanisława (†1617), norbertance w klasztorze płockim czy Teofili Salomei Krasińskiej, klarysce krakowskiej (†1758).

¹⁰² AWiWa, Kutumiarz i Directorium dla sióstr Zakonu Nawiedzenia, Warszawa 1682.

¹⁰³ Stwierdzenie Małgorzaty Borkowskiej OSB, że Maria Cecylia Krasińska jest prawdopodobnie pierwszą Polką, której praca ukazała się drukiem jest zbyt optymistyczne. Krasińska przetłumaczyła „Kutumiarz” w 1681 r., ale wcześniej działalność translatorską i wydawniczą prowadziła krakowska mieszcanka Anna Teresa Piotrkowczykowa, zaś Katarzyna Krystyna Branicka, również wizytka warszawska, w tym samym roku przetłumaczyła *Wykłady naszej świętej matki Joanny Franciszki Fremiot*, również wydane w 1682 r. – AWiWa, *Kutumiarz i Directorium dla sióstr Zakonu Nawiedzenia* (z przedmową Krasińskiej), Warszawa 1682.; *Wykłady naszej świętej matki Joanny Franciszki Fremiot* (z przedmową Branickiej), Warszawa 1682; Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Gabinet Starych Druków, A. T. Piotrkowczykowa, *Fawor Miłości Boskiej: Przez Cudowną Panięńskiego Serca zamianę S. Katarzynie Senenskiej Od Chrystusa Pana Oblubieńca iey wczyniony*, Kraków 1663, sygn. Sd.713.1221; M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich...*, s. 150; K. Dębska, *Foremothers. First Women Translators in Poland*, „Studia Filologiczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego” 2016, nr 29, s. 167.

⁹⁹ M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przed-rozbiorowej*, t. 2, Polska Centralna i Południowa, Warszawa 2005, s. 94.

¹⁰⁰ Zapisana jako Elszka, podkomorzanka poznańska, jednak możemy uważać na podstawie kroniki benedyktynek toruńskich, że była córką podkomorze go różańskiego, bowiem zapisano tam pod Rokiem Pańskim 1618: *zmarł Mikołaj Krasiński podkomorzy różański*. Taka informacja byłaby dziwna w kronice benedyktynek w Toruniu, gdyby nie chodziło o ojca jednej z tamtejszych zakonnic.

¹⁰¹ *Kronika benedyktynek toruńskich*, wyd. W. Szoltdrski, Pelplin 1934, s. 81; M. Borkowska, *Zakonnice pominięte przez Dworzaczka*, s. 275.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Diecezjalne w Drohiczyne
Akta Parafii Wniebowzięcia, sygn. III/Q/1/B, III/Q/1.
- Archiwum Diecezjalne w Płocku
Akta wizytacji archidiakonu płockiego z 1609 r., sygn. 5.
Akta wizytacji archidiakonu płockiego z 1598–1599 r., sygn. 5.
Krasne. Akta wizytacji 1844–1846, [b. sygn.].
Acta episcopalia, sygn. 46.
- Archiwum Główne Akt Dawnych
Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, sygn. 710, 711.
Ciechanowskie grodzkie perpetuitatis, sygn. 104.
- Archiwum Reformatów w Krakowie
Acta originalia A.R.P. Joachimi Stanzel (1686–1689).
I. G. Chomiuk, *Zarys historii klasztoru [...] w Węgrowie w latach 1668–1865*, Kraków 1999 [maszynopis].
Erectiones Omnium Almae Antonianae Provinciae Majoris Poloniae...
Kronika parafialna węgrowska.
Protocolum Actorum in quo Ecclesiae et Convents Vegroviensis...
Protocolum conventus vengroviensis... (1679–1720).
Stan personalny i sprawy gospodarcze reformatów węgrowskich (1793–1858).
Statuta provinciae S. Antonii Maioris Poloniae ordinis S. Francisci Minorum Reformatum, Warszawa 1663.
- Archiwum Wizytek Warszawskich
K.K. Branicka, *List (przemowa)*, [w:] *Wykłady naszej świętej matki Joanny Franciszki Fremiot*, Warszawa 1682.
M. C. Krasińska, *List (przedmowa)*, [w:] *Kutumiarz i Directorium dla siostr Zakonu Nawiedzenia*, Warszawa 1682.
Księga obłóczyn.
Księga posagów.
Księga ślubów.
Wyjątki z życia s. Marii Cecylii Krasińskiej, [w:] *Życiorysy siostr 1654–1769*.
- Biblioteka Narodowa
A. Wolff, *Inwentarz Dokumentów Biblioteki Ordynacji Krasińskich*, sygn. Rps 8376 IV
J. Wolski, *Konsekracja kościoła duchownego przez [...] Ducha Świętego odprawiona w święta świąteczne przy poświęceniu dwóch kościołów, farnego y oycow reformatów w Węgrowie*, Warszawa 1711, sygn. mf. B3891.
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Gabinet Starych Druków
A. T., Piotrkowczykowa, *Fawor Miłości Boskiej: Przez Cudowną Panieńskiego Serca zamianę S. Katarzynie Senenskiej Od Chrystusa Pana Oblubieńca iey wczyniony*, Kraków 1663, sygn. Sd.713.1221.

Prasa

- „Korespondent Płocki” 1880, 1886.
„Przegląd Katolicki” 1881, 1890.
„Kurier Warszawski” 1845.

Opracowania

- A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 12, cz. 1, Warszawa 1908.
A. Borkiewicz-Celińska, *Osadnictwo ziemi ciechanowskiej w XV wieku (1370–1526)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970.
M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2, *Polska Centralna i Południowa*, Warszawa 2005.
M. Dąbkowska, *Problematyka konserwatorska konwentów zakonu reformatów prowincji wielkopolskiej*, [w:] *Ruiny zabytków sakralnych- ochrona i adaptacja do nowych funkcji: Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, Gubin 6-8 listopada 2008 r., Gubin 2008.
H. Faryna-Paszkwicz, M. Omilanowska, R. Pasieczny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Warszawa 2003.
I. Galicka, H. Sygietyńska, *Ciechanów i okolice*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 10, [Województwo warszawskie], z.1, Warszawa 1977.
I. Galicka, H. Sygietyńska, *Przasnysz i okolice*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 10 [Dawne województwo warszawskie], z. 18, Warszawa 1980.
H. Gawarecki, *Pamiętnik historyczny płocki*, t. 2, Warszawa 1830.
W.J. Górczyk, *Krótką historia kościoła i klasztoru poreformackiego w Węgrowie*, Węgrów 2020.

- W.J. Górczyk, *Szlakiem Klasztorów Poreformackich*, Węgrów 2020.
- M.M. Grzybowski, *Parafia św. Zygmunta w Opinogórze*, Płock 2014.
- S. Kieniewicz, *Krasiński Wincenty (1782–1858)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970.
- Kronika benedyktynów toruńskich*, wyd. W. Szoldrski, Pelplin 1934.
- A i M. Kurtyczkowie, *Zegrze – Wola Kiełpińska. Dzieje Parafii i okolic*, Wola Kiełpińska 2001.
- Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych*, oprac. M.M. Grzybowski, Płock 2014.
- Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwów diecezjalnych płockich XIX w.*, oprac. M.M. Grzybowski, Płock 1999.
- Ł.P. Młynarski, *Kilka uwag na temat wartości artystycznych i ideowych kaplicy grobowej Krasińskich przy kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Lisowie*, [w:] *Franciszka z Krasińskich Wettyn Księżna Kurlandii i Semigalii, prababka dynastii królów włoskich*, red. D. Kalina, R. Kubacki, M. Wardzyński, Kielce-Lisów 2012.
- K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 5, Lipsk 1840.
- B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego, zebrane i wydane r. p. 1584*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858.
- M. Piotrowska, *Drążewo. Historia wsi, kościoła i parafii*, [w:] *Kościół pod wezwaniem Najświętszego serca Jezusa z Drążewa*, red. R. Piotrowski, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu [b.r.w.].
- R. Piotrowski, *O budynku i jego translokacji*, [w:] *Kościół pod wezwaniem Najświętszego serca Jezusa z Drążewa*, red. R. Piotrowski, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu [b.r.w.].
- A. Przyboś, *Krasiński Jan Dobrogost*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 180-182.
- B.J. Wanat, *Maryjne sanktuarium w Piotrkowicach k/Buska*, Kraków 1987.
- K. Woźniak, *Kraj w obrazach. Zbiór fotografii najbardziej uwagi godnych miast, okolic, zabytków starożytności i dzieł sztuki*, Seria I, *Królestwo Polskie*, Kraków 1899.
- T. Żebrowski, *Kościół (XIV-początek XVI w.)*, [w:] *Dzieje Mazowsza*, red. H. Samsonowicz, t. 1, Pułtusk 2006.

Artykuły

- A. Białczak, *W stulecie budowy kościoła parafialnego pw. Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Baranowie*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2014, nr 28.
- A. Białczak, *Z dziejów parafii Baranowo*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 1995, nr 9.
- M. Borkowska, *Zakonnice pominięte w tablicach genealogicznych Dworzaczka*, „Nasza Przeszłość” 2002, t. 97.
- A. Brykczyński, *Kronika zgromadzenia Panien Bernardynek w Przasnyszu*, „Kwartalnik Teologiczny” 1902, z. 1-2.
- M. Chojnacka, M. Paluch, *Założenie pałacowo-parkowe w Radziejowicach jako część potencjału turystyki kulturowej Mazowsza Zachodniego*, „Turystyka Kulturowa” 2014, nr 5.
- U. Dembicka, *Z dziejów Krasnosiela i jego okolic (1386–1896)*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 1994, t. 8.
- H. Folwarski, *Poczet opatów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Nasza Przeszłość” 1959, t. 6.
- B. Fortuna-Antoszkiewicz, J. Łukaszewicz, *Zabytkowy zespół alej w Radziejowicach – kulturowe dziedzictwo Mazowsza Ocena stanu zachowania i wartości obiektu*, „Mazowsze. Studia Regionalne” 2018, nr 24.
- W.J. Górczyk, *Gałąź prawosławna i kalwińska Krasińskich herbu Ślepowron z Krasnego*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 2019, t. 13.
- W.J. Górczyk, *Kościół farny w Ciechanowie oraz jego związki z Krasińskimi*, „Amor Patrie Nostra Lex” 2017, z. 4.
- W.J. Górczyk, *Kościół i prepozytura bartolomitów w Węgrowie fundacji Jana Dobrogosta Krasińskiego, wojewody płockiego, w świetle materiałów z Archiwum Diecezjalnego w Drohiczyńcu*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2019, t. 11.
- W.J. Górczyk, *Kościół reformatów w Węgrowie fundacji wojewody płockiego, starosty opinogórskiego i przasnyskiego, Jana Dobrogosta Krasińskiego herbu Ślepowron*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1.
- W.J. Górczyk, *Kościół w Opinogórze ufundowany przez generała Wincentego krańskiego*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10.
- W.J. Górczyk, *Prepozytura kanoników regularnych laterańskich w Krasnem na Mazowszu (1681–1819), fundacji Krasińskich herbu Ślepowron*, „Nasza Przeszłość” 2019, nr 132.
- W.J. Górczyk, *Reformaci w Węgrowie. Architektura kościoła i miejsce fundacji węgrowskiej na tle działalności fundacyjnej Krasińskich*, „Drohiczyński Przegląd Naukowy” 2018, nr 10.
- A. Kowalczyk, *Biblioteka kanoników regularnych w czerwińsku*, „Notatki Płockie” 2009, nr 1.
- Z. Łabaj, *Kościół parafialny dawniej Karmelitów Trzewickowych w Woli Gułowskiej*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, t. 15.
- F. Łydyński, *Dzieje kościoła w Krasnem*, „Mazowsze” 1996, nr 7.
- D. Przyłubska, *Nagrobek Andrzeja i Katarzyny Krasińskich w kościele w Krasnem*, „Mazowsze” 1996, nr 7.
- A. Salina, *Zegrzyńskie spisy parafian z 1786 i 1787 r. – edycja źródła*, „Studia Geohistorica” 2020, nr 8.
- H. Samsonowicz, *Freski Sebastiana Ecksteina w kościele w Krasnem*, „Mazowsze” 1996, nr 7.
- I. Rolska, *The history of the foundation of the Calced Carmelite Church in Wola Gułowska*, „Folia Historica Cracoviensia” 2016, nr 22.

Strony internetowe

M. Laskowska-Adamowicz (oprac.), Zespół kościoła par. pw. św. Kazimierza królewicza

<https://zabytek.pl/pl/obiekty/radziejowice-zespol-kościola-par-pw-sw-kazimierza-królewicza> [dostęp: 13.09. 2021].

<http://www.klasztorwegrow.pl>

<https://zabytek.pl>

CHURCH FOUNDATIONS OF THE KRASIŃSKIS IN MAZOVIA. AN OUTLINE OF ISSUES

Summary

The church at the Krasińskis' Krasne estate was the most important among the foundations established by the family in Mazovia region. The governor (voievod) of Płock Jan Dobrogost Krasiński was one of greatest church founders in the family. He endowed two Baroque temples in Węgrów (the church of Reformed Franciscans and the parish church). Kazimierz Krasiński, who held the office of praefectus curruum, founded the church in Krasnosielec while general Wincenty Krasiński endowed churches in Opinogóra and Pałuki. It is worth noting that nuns from the Krasiński family also contributed to church foundations, as was the case of the first prioress of the Bernardine Sisters Anna or Marianna Krasińska, who founded the convent in Przasnysz (1622). Also, Benedictine nun of Toruń Elżbieta Krasińska (died after 1643) was among the first nuns to join the Benedictine foundation in Drohiczyn in 1623 and in 1628 – the foundation in Łomża.

Keywords: The Krasińskis, Mazovia, Church, parish

BOHATERSCY OBROŃCY WŁOCŁAWKA W 1920 R. WE WNIOSKACH ODZNACZENIOWYCH NA ORDER VIRTUTI MILITARI I KRZYŻ WALECZNYCH – SUPLEMENT

Abstrakt

Artykuł zawiera uzupełnienie tekstu na temat zasłużonych obrońców Włocławka w 1920 r., zamieszczonego w księdze pamiątkowej, ofiarowanej prof. Mirosławowi Krajewskiemu. Z różnych przyczyn nie znalazły się tam opisy bohaterskich czynów por. Jakuba Hanejki i ppor. Oswalda Rohatyniera.

Słowa kluczowe: obrona Włocławka w 1920 r., Jakub Hanejko, Oswald Rohatynier

Już po złożeniu do druku książki pamiątkowej, ofiarowanej prof. Mirosławowi Krajewskiemu¹ z artykułem na temat zasłużonych obrońców Włocławka w 1920 r., udało mi się natrafić na wniosek odznaczeniowy por. Jakuba Hanejki, przechowywany w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie. Znajdował się w teczce personalnej, choć powinien być w zdigitalizowanym zespole akt kawalerów orderu Virtuti Militari².

Natomiast wniosek na Virtuti Militari ppor. Oswalda Rohatyniera nie znalazł się w księdze w wyniku przeoczenia oraz trudności w dostępie do bibliotek z powodu pandemii. W 2020 r. w „Polsce Zbrojnej. Historia” ukazał się artykuł, opracowany pod redakcją Jerzego Kirszaka, prezentujący 100 odznaczonych VM i KW na 100-lecie bitwy warszawskiej. Znalazł się wśród nich obrońca Włocławka odznaczony orderem Virtuti Militari ppor. Oswald Rohatynier³. Jak się okazało przy dokładniejszej kwerendzie dzielnym oficerem zainteresowało się już wcześniej kilku historyków. Krótki biogram Oswalda Rohatyniera znalazł się w opracowaniu poświęconym kawalerom orderu Virtuti Militari, zamordowanym przez funkcjonariuszy

NKWD w 1940 r.⁴ W oparciu o tę publikację Władysław Kubiak napisał biogram, zamieszczony we *Włocławskim Słowniku Biograficznym*⁵. Znacznie bardziej rozszerzony biogram opracował Marek Gałęzowski⁶. O. Rohatynier ma też swój biogram w internetowej Wikipedii i innych portalach internetowych, jednak brak tam informacji o udziale w obronie Włocławka⁷. Dzięki tym publikacjom z podanymi źródłami można było sięgnąć po materiał archiwalny, dotyczący Oswalda Rohatyniera.

Warto więc zaprezentować wnioski odznaczeniowe J. Hanejko i O. Rohatyniera w formie suplementu do artykułu z książki pamiątkowej. Przy okazji można przedstawić krótkie sylwetki obu zasłużonych obrońców, na co w tekście do książki pamiątkowej nie było miejsca.

1. Jakub Hanejko

Jakub Hanejko urodził się 20 lipca 1895 r. w m. Jagiełta pod Przeworskiem w rodzinie Jana i Małgorzaty z domu Drzystek. W czasie I wojny

¹ *Między edukacją a nauką. Memoriale liber ofiarowana Profesorowi Mirosławowi Krajewskiemu*, red. I. E. Zielińska, Dobrzyń 2021. Omówienie książki zob. w tym numerze „Notatek Płockich”.

² Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, akta personalne Jakuba Hanejki, sygn. 1635, akta odznaczeniowe J. Hanejki, sygn. VM – I.482.102 – 10524.

³ J. Kirszak, *Niepokonani. Biogramy żołnierzy odznaczonych Orderem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych za wojnę 1920 r.*, „Polska Zbrojna. Historia” 2020, nr 4, s. 99; Artykuł został zamieszczony także na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej pod zakładką 100 bohaterów na 100-lecie bitwy warszawskiej – <https://ipn.gov.pl/pl/100-le/104627,Oswald-Rohatynier-ur-14-grudnia-1987-we-Lwowie-zm-1940-w-Kijowie-kapitan-piechoty.html> [dostęp: 02.12.2021].

⁴ K. Banaszek, W.K. Roman, Z. Sawicki, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000, s. 242.

⁵ W. Kubiak, *Rohatynier Oswald Leon*, [w:] *Włocławski Słownik Biograficzny*, pod red. S. Kunikowskiego, t. VI, Włocławek 2011, s. 141.

⁶ M. Gałęzowski, *Rohatynier Oswald (1897–1940)*, por. rez. WP, urzędnik, [w:] *Z dziejów walk o niepodległość*, t. 2, pod red. M. Gałęzowskiego, S. Kalbarczyka, J. Kirszaka, Warszawa 2013, s. 507-512; także: idem, *Oficerowie Wojska Polskiego żydowskiego pochodzenia zamordowani przez NKWD w Bykowni*, „DoRzeczy.Historia” 03.2016 – <https://opinie.wp.pl/oficerowie-wojska-polskiego-zydowskiego-pochodzenia-zamordowani-przez-nkwd-w-bykowni-6126042097501825a> [dostęp: 02.12.2021].

⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Oswald_Rohatynier [dostęp: 02.12.2021]; także: https://encyklopedia.biolog.pl/index.php?haslo=Oswald_Rohatynier; https://encyklopedia.naukowy.pl/Oswald_Rohatynier [dostęp: 02.12.2021].

Ppor. Jakub Hanejko w mundurze austriackim z odznaczeniami armii austriackiej: brązowym i srebrnym Medalem Waleczności, Medalem za Odwagę oraz Medalem Zastugi Wojskowej (ze zbiorów Mateusza Kowala)

światowej służył w austriackim 90 pułku piechoty, przedzierając się z nim w listopadzie 1918 r. z Ukrainy do Polski. Potem zgłosił się do Wojska Polskiego i służył w 14 pułku piechoty, walcząc w wojnie polsko-ukraińskiej. Następnie, wraz z batalionem zapasowym 14 pp został skierowany do Włocławka.

W czasie obrony przedmościa włocławskiego i Włocławka w sierpniu 1920 r. por. Jakub Hanejko dowodził 1 kompanią batalionu zapasowego 14 pułku piechoty i obsadzał pododcinek na prawym skrzydle przedmościa, dowodzony przez pptk. Alojzego Buntnera. Wyróżnił się tym, że 16 sierpnia 1920 r. w sytuacji załamania się obrony lewego skrzydła przedmościa wycofał się ze swoimi żołnierzami w okolice mostu, gdzie znalazł się ok. godz. 14.30. Wylot mostu był już obsadzony przez nieprzyjaciela, jednak por. J. Hanejko nakazał gwałtowny ostrzał przyczółka mostowego i szturm na kompletnie zaskoczonych żołnierzy nieprzyjaciela. Wykorzystując zamieszanie kompania por. J. Hanejki zdołała przebiec przez most przy minimalnych stratach własnych. Na lewym brzegu Wisły na rozkaz pptk. A. Buntnera por. J. Hanejko obsadził odcinek obrony na bulwarach wiślanych, ostrzeliwując atakujących żołnierzy rosyjskich, którzy próbowali wdrzeć się do miasta⁸.

⁸ CAW, akta personalne J. Hanejki, sygn. 1635, życiorys, karta kwalifikacyjna dla komisji wersyfikacyjnej z 1919 r.; Z. Bohusz-Szyszek, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1931, s. 88-89, 101; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995, s. 284; W. Rezmer, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r. Próba analizy operacyjnej*, [w:] *W 75-lecie Bitwy Warszawskiej. Materiały z konferencji naukowej 30 XI – 1 XII 1995 r. i uroczystości pod Pomnikiem Poległych Obrońców*

Po odstąpieniu nieprzyjaciela od Włocławka pptk Alojzy Buntner przedstawił J. Hanejkę do odznaczenia orderem Virtuti Militari. We wniosku odznaczeniowym czytamy:

Porucznik Hanejko otrzymał rozkaz obsadzenia I pododcinka przyczółka mostowego na Wiśle. Pododcinek ten obsadził 14/8 przed południem około godz. 11. Natychmiast po obsadzeniu bardzo słabymi siłami, bo miał zaledwie 100 ludzi słabo wyszkolonych, celowo siły swe rozdzielił, ubezpieczył się, wysłał patrole wywiadowcze, ustanowił służbę tęczności i całą forszą [siłą – G.G.] jął wykańczać, ulepszać i poprawiać zajęte okopy. Zbudował redutę i całą swą pozycję podwójnie odrutował.

Wszelkie ataki, skierowane na jego pododcinek odparł i na stanowisku aż do ostatka wytrzymał, a pokonując wszelkie trudności świecił przykładem męstwa i spokoju.

Gdy z powodu przedarcia się bolszewików na lewym skrzydle odcinka został zmuszony był stanowisko swe opuścić, cofał się walcząc w lasy, gdzie atoli ludzie zaczęli się rozbiegać. Na odległości 400 metrów od mostu dowiedział się od ludzi, pędzących już od mostu, że most bolszewicy opanowali. Por. Hanejko nie namyśla się wiele, zbiera około siebie mniej więcej 100 ludzi, a zachęciwszy ich do przebiecia się, uderzył na wroga ustawionego przy wejściu na most z 2 karab. masz. i z okrzykiem »hurra« odrzucił wroga od mostu i tym sposobem udało mu się wśród gradu kul prawie bez strat (1 zabity i 1 ranny) przejść przez most.

Przybywszy przez most zameldował się u mnie i natychmiast obsadził z pozostałymi ludźmi lewy brzeg Wisły na zachód od mostu. Następnie z rozkazu pptk. Lewszeckiego dodaną mu została 1 komp. 31 p.p., z którą walczył aż do ustąpienia wroga.

Czynami tymi wykazał umiejętność w kierownictwie i wybitne, a skuteczne męstwo, skutkiem czego podnosił ducha żołnierza i przyczynił się w znacznej mierze do utrzymania mostu na Wiśle⁹.

Wisły w 1920 roku, Włocławek 1997, s. 122-123, 129-130; F. Jakubowski, *Wojna 1920 roku na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej*, Włocławek 2003, s. 87, 97; R. Juszkiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. II, uzup. I popr., Mława 2011, s. 313, 320; P. Piotrowski, *Walki o miasta Mazowsza Północnego podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Poznań 2014, s. 246, 254; T. Dziki, *Włocławek 1920. W obronie Wisły*, Warszawa 2018, s. 23, 33-34; M. Krajewski, *Victoria nad czerwoną gwiazdą. Rok 1920*, Rypin-Obory 2020, s. 71, 79.

⁹ CAW, akta personalne J. Hanejki, sygn. 1635, wniosek

Obróńcy Włocławka w okopach na bulwarze nad Wisłą.
Fot. K. Dowmont, ze zbiorów Franciszka Olkowskiego

Do wniosku dołączone były dwa świadectwa jego podkomendnych, potwierdzające bohaterskie czyny swego dowódcy. Pchor. Franciszek Karczewski zaś świadczył:

Dnia 16/8 nieprzyjaciel zaatakował przyczółek mostowy Włocławek, przetamał lewe skrzydło, zmuszając przez to całą obsadę przyczółka do odwrotu. Nasza komp. cofała się z p. por. Hanejko wzdłuż brzegu Wisły ku mostowi. Gdyśmy się zbliżyli, dowiedzieliśmy się, że most jest już przez bolszewików obsadzony. Wtedy p. por. Hanejko szybko zebrał około 100 ludzi, ruszył ku mostowi z okrzykiem »hurra«, wdarł się na most, zmuszając bolszewików do opuszczenia mostu i z ludźmi swymi przeszedł silnie ostrzeliwany most. Tym sposobem Pan porucznik uratował nasz oddział od niewoli bolszewickiej i utorował drogę do powrotu innym drobnym oddziałom.

Prawdziwość powyższych słów poświadczam i stwierdzam swym własnoręcznym podpisem¹⁰.

Z kolei pchor. Władysław Babiarz tak napisał:

Potwierdzam, że Pan por. Hanejko w okopach z narażeniem własnego życia przebiega z jednego skrzydła na drugie na swoim pododcinku pocuczając i zachęcając żołnierzy do wytrwania. Umocnił pozycję, odrutował i takim sposobem wszelkie ataki nieprzyjacielskie zdołaliśmy odeprzeć. Gdy obsada pododcinka zmuszoną była się cofnąć, albowiem bolszewik zgniół lewe skrzydło zachodniego odcinka, walcząc cofaliśmy się lasem do mostu na Wiśle. Gdyśmy się zbliżyli, dowiedzieliśmy się, że most został przez bolszewików obsadzony. Wtedy Pan porucznik Hanejko zebrał około siebie jakie 100 ludzi i z okrzykiem

odznaczeniowy na IV klasę Virtuti Militari, wystawiony 6 września 1920 r. przez ppłk. A. Buntnera. Płk W. Gromczyński poparł wniosek na IV klasę, natomiast płk J. Lewszecki i gen. M. Osikowski poparli wniosek na V klasę.

¹⁰ CAW, akta personalne J. Hanejki, sygn. 1635, świadectwo pchor. F. Karczewskiego.

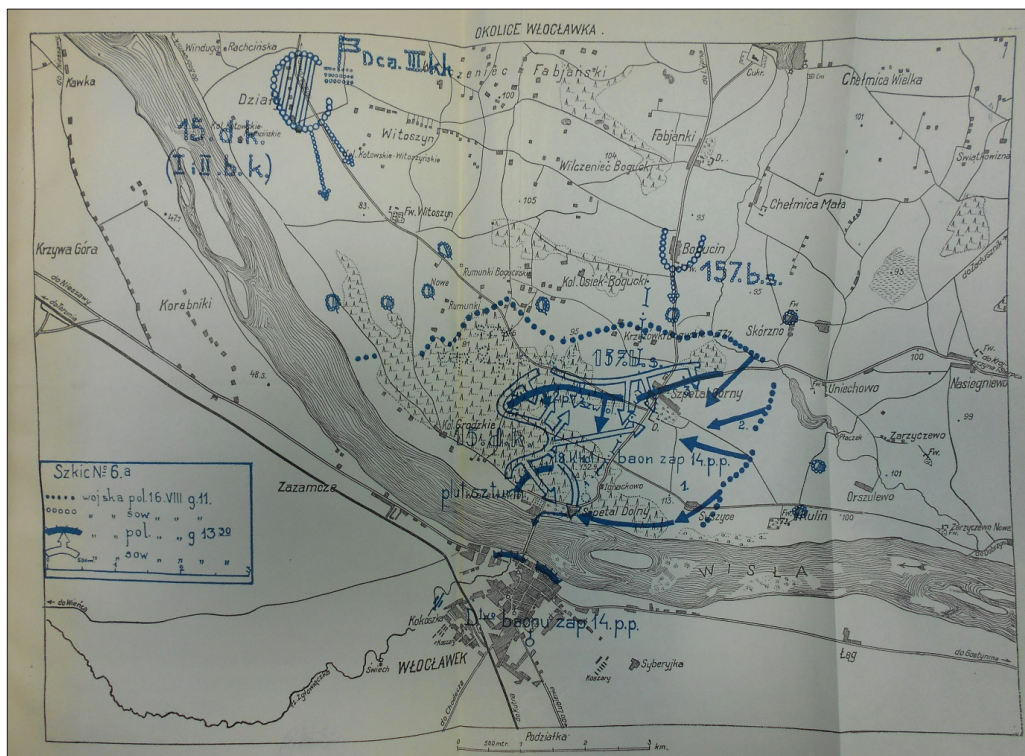
Mjr Jabub Hanejko w czasie służby w 7 pp Leg. 1931-32 r.
(ze zbiorów Mateusza Kowala)

„Zwyciężymy, albo zginiemy, a nie damy się wziąć do niewoli”, rzucił się na bolszewików, odrzucił ich od mostu i z ludźmi swymi przeszedł silnie ostrzeliwany na drugą stronę Wisły. Na lewym brzegu obsadził z pozostałymi ludźmi brzeg na lewo od mostu i walczył dalej¹¹.

Wniosek odznaczeniowy został złożony, jednak por. J. Hanejko orderu Virtuti Militari nie otrzymał, gdyż nie wykazywał go w dokumentach personalnych, a w Centralnym Archiwum Wojskowym nie ma jego ankiety personalnej, jaką wypełniali wszyscy kawalerowie Virtuti Militari w latach 30. Skończyło się na Krzyżu Walecznych, jednak ponieważ brakuje wniosku odznaczeniowego, nie wiadomo, czy otrzymał go zamiast Virtuti Militari, czy też przyznano mu go za inny czyn bojowy.

Po zakończeniu walk w obronie Włocławka por. J. Hanejko pozostał w 14 pp we Włocławku w charakterze dowódcy kompanii i adiutanta III batalionu. W tym czasie został absolwentem wydziału prawnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Od przetożonych uzyskiwał doskonałe opinie, w których podkreślali jego inteligencję, zdolności organizacyjne, kierownicze i wychowawcze. W kwietniu 1925 r. zmienił przydział na 39 pp, którego II batalion stacjonował w Przeworsku. Mieszkała tam żona z córkami i to było prawdopodobnie powodem zmiany przydziału. W 39 pp został obwodowym komendantem Przysposobienia Wojskowego, a potem dowódcą kompanii. W marcu 1931 r. został przeniesiony do 7 pp Leg. w Chełmie na stanowisko

¹¹ CAW, akta personalne J. Hanejki, sygn. 1635, świadectwo pchor. W. Babiarza.

Działania bojowe na przedmościu włocławskim 16 sierpnia 1920 r.

Źródło: Z. Bohusz-Szyszko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1931

kwatremistrza. W tym czasie był już majorem. Dobrze rozwijającą się karierę wojskową przerwał pogarszający się stan zdrowia i konieczność częstego leczenia szpitalnego. W związku z tym w 1932 r. został zwolniony z wojska i przeniesiony w stan spoczynku¹².

W 1939 r. brał udział w wojnie obronnej, prawdopodobnie w obronie mostu w Sandomierzu, po czym przedostał się na Węgry, gdzie został internowany i resztę wojny spędził w obozach internowanych. W sierpniu 1945 r. wrócił do Przeworska i podjął pracę w administracji miejscowej cukrowni. Po przejściu na emeryturę udzielał lekcji z języka niemieckiego. Zmarł prawdopodobnie 8 lipca 1971 r. w Rzeszowie¹³.

2. Oswald Rohatiner

Oswald Rohatiner urodził się 14 grudnia 1897 r. we Lwowie w żydowskiej rodzinie Maksa i Chai z domu Silber. W czasie I wojny światowej służył w armii austriackiej. Po zakończeniu wojny przebywał w Tarnopolu i po zajęciu miasta przez Wojsko Polskie 21 maja 1919 r. zgłosił się ochotniczo do wojska, przydzielony do pociągu pancernego „Smok”, a potem „Gromobój”. Brał udział w wojnie

polsko-ukraińskiej w obsłudze karabinów maszynowych wymienionych pociągów pancernych. Od 12 czerwca 1920 r. służył w pociągu pancernym „Kaniów”, skierowanym w sierpniu w rejon Włocławka. W czasie ataku wojsk bolszewickich na przedmoście włocławskie, 15 sierpnia 1920 r. na czele oddziału szturmowego został skierowany do wzmocnienia obsady przedmościa z zadaniem odzyskania utraconych pozycji. Zadanie wykonał, jednak 16 sierpnia, po załamaniu się obrony przedmościa w walce przedarł się przez most na lewy brzeg Wisły, biorąc udział w obronie Włocławka. Za te czyny został przedstawiony do odznaczenia orderem *Virtuti Militari*¹⁴.

We wniosku odznaczeniowym, wystawionym przez dowódcę pociągu pancernego „Kaniów” por. Zdzisława Macherskiego czytamy:

W bitwie pod Włocławkiem dn. 15 sierpnia 1920 r., gdy skrzydło lewe przyczółka mostowego wycofało się na lewy brzeg Wisły, otrzymał podpor. Rohatiner¹⁵ rozkaz zdobycia oraz obsadzenia zajętego przez nieprzyjaciela odcinka. Na czele oddziału szturmowego i K.M. „Kaniowa”, wzmocniony przez dwie kompanie rekrutów 14 p.p. i oddziału spieszonego 18 p.a.p. i 2 p.szwolżerów odrzucił wymieniony o godz. 5.

¹² CAW, akta personalne J. Hanejki, sygn. 1635, karta przebiegu służby z opiniami personalnymi (b.d.).

¹³ Relacje Mateusza Kowala, Huberta Ossadnika, Janusza Zawady, Agnieszki Sali, Aleksandry Chmurowicz-Walochy z sierpnia 2021 r.

¹⁴ K. Banaszek, W. K. Roman, Z. Sawicki, op. cit., s. 242; W. Kubiak, op. cit., s. 141; M. Gałęzowski, op. cit., s. 507-510, *Niepokonani*, op. cit.

¹⁵ We wniosku odznaczeniowym taka wersja pisowni nazwiska.

dn. 16 VIII nieprzyjaciela z okopów i obsadziwszy linię, trzymał ją mężną swą postawą mimo silnego ognia artylerii nieprzyjacielskiej.

A gdy w trzy godziny później bolszewicy znacznymi siłami zaatakowali lewe skrzydło, które pod gwałtownym naporem w pierwszej chwili chwiać się poczęło, ppor. Rohatyner, zostając z małą garstką w okopach, dwoma karabinami maszynowymi odparł nieprzyjaciela. Po ponowniu ataków przez bolszewików zebrał cofające się siły własne i pod huraganowym ogniem napierającego nieprzyjaciela. Z kolei bolszewicy ponowili swe ataki o godz. 10 i obsadzili nasze okopy; ppor. Rohatyner osobistą sprawnością zebrał cofające się siły własne i poprowadził je w huraganowym ogniu artylerii nieprzyjacielskiej do kontrataku, wyrzucając nieprzyjaciela z okopów.

O godz. 12 konnica nieprzyjacielska zdołała przerwać łączność i uderzyła z tyłu na skrzydło, Ppor. Rohatyner wówczas, wykazując wybitną sprawność bojową, przebił się przez nieprzyjaciela i umiejętnie rozpoczął akcję powolnego wycofywania się ku mostowi na lewy brzeg Wisły, zadając nieprzyjacielowi silne straty i unosząc swoich rannych. I dni następnych uniemożliwił sforsowanie Wisły, będąc dowódcą odcinka „Celuloza”¹⁶.

W dodatkowej opinii por. Z. Macherski napisał:

*Podpor. Rohatyner Oswald zachowaniem swoim, pełnym sprawności żołnierskiej i bohaterskiego wystąpienia, utrzymał siły swoje przeciw znacznemu wrogowi, odpierając go w kontratakach, zadając mu dotkliwe straty i mężną swą postawą nie pozwolił na sforsowanie Wisły na powierzonym mu odcinku. Ze wszechmiar zasługuje na order V klasy*¹⁷.

Do wniosku dołączone były dwa świadectwa jego podkomendnych. Szer. August Grychowski poświadczył:

Będąc naocznym świadkiem jako jeden z żołnierzy oddziału podporządkowanego podpor. Rohatynerowi śmiało mogę powiedzieć, że

Por. Oswald Rohatiner w 1933 r. (ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie)

*rozbitie znacznych sił bolszewickich, zgromadzonych nad Wisłą, [na] lewym skrzydle przyczółka bezwzględnie powiodło się dzięki nadzwyczajnej odwadze wyżej podanego, co własnym podpisem stwierdzam*¹⁸.

Z kolei pchor. Z. Reliszko zaświadczył:

*Ppor. Rohatyner brał udział w bitwie pod Włocławkiem. Jako naoczny świadek stwierdzam, że prowadząc kilkakrotnie podległy i nieliczny oddział do kontrataku, bohaterską swą postawą przyczynił się do kompletnego zwycięstwa*¹⁹.

Wniosek poparł dowódca 5 Armii gen. Władysław Sikorski i szef kolejnictwa polowego Frontu Północnego ppłk Marian Kozłowski, więc O. Rohatyner został odznaczony orderem *Virtuti Militari* nr 5185.

Od 20 maja 1921 r. por. O. Rohatiner brał udział w III powstaniu śląskim jako dowódca pociągu pancernego „Ludyga” i dywizjonu pociągów pancernych. Ponownie wyróżnił się w boju, m.in. w walkach o Kędzierzyn, co zaowocowało kolejnym wnioskiem na *Virtuti Militari*. Ostatecznie nadano mu Śląską Wstęgę Waleczności i Zasługi I klasy. Po skończonym powstaniu wrócił do pociągu pancernego „Kaniów” i służbę wojskową zakończył 9 czerwca 1922 r. w stopniu porucznika. Po demobilizacji zamieszkał w rodzinnym Lwowie, gdzie pracował jako urzędnik. Przydział mobilizacyjny otrzymał do 26 pp we Lwowie. Był doktorem prawa po studiach na Uniwersytecie Jana

¹⁶ CAW, kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, akta odznaczeniowe Oswalda Rohatintera, sygn. VM – I.482.3 – 257, wniosek na order *Virtuti Militari*, wystawiony 15 października 1920 r. przez dowódcę pociągu pancernego „Kaniów” por. Z. Macherskiego; zob. także nieco inną wersję wniosku odznaczeniowego [w:] K. Banaszak, W. K. Roman, Z. Sawicki, op. cit., s. 242; M. Gałęzowski, op. cit., s. 509-510; J. Kirszak, op. cit., s. 99.

¹⁷ CAW, akta odznaczeniowe O. Rohatintera, sygn. VM – I.482.3 – 257, wniosek na order *Virtuti Militari*, wystawiony 15 października 1920 r. przez dowódcę pociągu pancernego „Kaniów” por. Z. Macherskiego.

¹⁸ Ibidem, orzeczenie świadka szereg. ochotnika Augusta Grychowskiego z 15 października 1920 r.

¹⁹ Ibidem, orzeczenie świadka pchor. Z. Reliszki z 15 października 1920 r.; także: M. Gałęzowski, op. cit., s. 510.

VM-3 257

KWESTJONARIUSZ

1. Nazwisko i imię Rohatiner
Oswald

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie krzyża
5185 Legitymację Kolejową
wysłano dnia 1 CZER 1933

3. Dokładny adres obecny: wieś
pocztą Lwów gmina
powiat Lwów miasto Lwów
ul. Strajkowa 36 a

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok 14 grudnia 1897
wieś, gmina, powiat Lwów

5. Imię ojca Maks imię matki Klara z domu Silber

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony podporucznik

7. Obecnie posiadany stopień:
w rezerwie porucznik
w stanie spoczynku /
ewent. inwalidztwo /

8. Pułk, w którym służył w czasie wojny, względnie oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: 501 pułk pancerny nr 14 "Kamień"

9. Zawód: obecny (środku utrzymania) prawnik Funduszu Berdozia
przed wstąpieniem do wojska uczeń gimnazjalny

Oskar Rohatiner w latach 30.
Źródło: Wikipedia. Domena publiczna

Pierwsza strona kwestionariusza osobowego kawalera orderu Virtuti Militari z 1933 r. (ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie)

Kazimierza we Lwowie. W okresie międzywojennym działał społecznie w Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski i Związku Powstańców Śląskich. Był też działaczem piłkarskim. Występował jako sędzia piłkarski, zasiadał w radzie kontrolnej klubu piłkarskiego „Jutrzenka” Lwów oraz był

sekretarzem Okręgowego Związku Piłki Nożnej we Lwowie.

W 1939 r. otrzymał awans do stopnia kapitana rezerwy. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r., choć nie wiadomo w jakim oddziale. Po jej zakończeniu w październiku wrócił do Lwowa i 7 grudnia 1939 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy NKWD. Więziony był w więzieniu przy ul. Kazimierzowskiej we Lwowie, w tzw. Brygidkach, następnie przewieziony do Kijowa. Wiosną 1940 r. został zamordowany w Bykowni pod Kijowem.

Tak więc do opisu bohaterskich czynów obrońców Włocławka w sierpniu 1920 r. należy dołączyć por. Jakuba Hanejkę, którego wniosek odznaczeniowy jest chyba publikowany po raz pierwszy oraz ppor. Oswalda Rohatiner.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie
Kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych
Akta odznaczeniowe Oswalda Rohatiner, sygn. VM – I.482.3 – 257
Akta personalne Jakuba Hanejki, sygn. 1635
Akta odznaczeniowe Jakuba Hanejki, sygn. VM – I.482.102 – 10524

Relacje

Relacje Mateusza Kowala, Huberta Ossadnika, Janusza Zawady, Agnieszki Sali, Aleksandry Chmurowicz-Walochy z sierpnia – września 2021 r.

Opracowania

- K. Banaszek, W.K. Roman, Z. Sawicki, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000.
- Z. Bohusz-Szysko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1931.
- T. Dziki, *Włocławek 1920. W obronie Wisły*, Warszawa 2018.

- M. Gałęzowski, *Rohatiner Oswald (1897–1940), por. rez. WP, urzędnik*, [w:] *Z dziejów walk o niepodległość*, t. 2, pod red. M. Gałęzowskiego, S. Kalbarczyka, J. Kirszaka, Warszawa 2013.
- F. Jakubowski, *Wojna 1920 roku na Kujawach wschodnich i w ziemi dobrzyńskiej*, Włocławek 2003.
- R. Juskiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. II, uzup. I popr., Mława 2011.
- J. Kirszak, *Niepokonani. Biogramy żołnierzy odznaczonych Orderem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych za wojnę 1920 r.*, „Polska Zbrojna. Historia” 2020, nr 4, s. 25-126.
- M. Krajewski, *Victoria nad czerwoną gwiazdą. Rok 1920*, Rypin-Obory 2020.
- W. Kubiak, *Rohatiner Oswald Leon*, [w:] *Włocławski Słownik Biograficzny*, pod red. S. Kunikowskiego, t. VI, Włocławek 2011.
- Listy katyńskiej ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie*, pod red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 1994.
- Między edukacja a nauką. Memoriale liber ofiarowana Profesorowi Mirosławowi Krajewskiemu*, pod red. I.E. Zielińskiej, Dobrzyń 2021.
- P. Piotrowski, *Walki o miasta Mazowsza Północnego podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 roku*, Poznań 2014.
- W. Rezmer, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w sierpniu 1920 r. Próba analizy operacyjnej*, [w:] *W 75-lecie Bitwy Warszawskiej. Materiały z konferencji naukowej 30 XI – 1 XII 1995 r. i uroczystości pod Pomnikiem Poległych Obrońców Wisły w 1920 roku*, Włocławek 1997.
- J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa-Pułtusk 1995.

Internet

- <https://ipn.gov.pl/pl/100-le/104627,Oswald-Rohatiner-ur-14-grudnia-1987-we-Lwowie-zm-1940-w-Kijowie-kapitan-piechoty.html>
- M. Gałęzowski, *Oficerowie Wojska Polskiego żydowskiego pochodzenia zamordowani przez NKWD w Bykowni*, „DoRzeczy.Historia” 03.2016 – <https://opinie.wp.pl/oficerowie-wojska-polskiego-zydowskiego-pochodzenia-zamordowani-przez-nkwd-w-bykowni-6126042097501825a>
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Oswald_Rohatiner
- https://encyklopedia.biolog.pl/index.php?haslo=Oswald_Rohatiner
- https://encyklopedia.naukowy.pl/Oswald_Rohatiner [dostęp: 02.12.2021]
- Listy katyńskiej ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie*, pod red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 1994, <https://www.polska1918-89.pl/pdf/listy-katyńskiej-ciąg-dalszy-straceni-na-ukrainie>

HEROES OF THE DEFENSE OF WŁOCŁAWEK IN 1920 IN APPLICATIONS ON THE ORDER VIRTUTI MILITARI AND THE CROSS OF COMBAT – SUPPLEMENT

Summary

The article supplements the text on the distinguished defenders of Włocławek in 1920, included in the commemorative book, donated to prof. Mirosław Krajewski. For various reasons, descriptions of the heroic deeds of Lt. Jakub Hanejka and Lt. Oswald Rohatiner.

Keywords: defense of Włocławek in 1920, Jakub Hanejko, Oswald Rohatynier

NADZÓR SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA NAD WSPÓŁPRACĄ PŁOCKA I DARMSTADT W LATACH 1988–1990

Abstrakt

W 1988 r. została nawiązana współpraca między Płockim a Darmstadt. Kontakty delegacji obu miast były nadzorowane przez Służbę Bezpieczeństwa. Obiektem jej zainteresowania stał się m.in. prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego Jakub Chojnacki, jednak nie miało to poważniejszych konsekwencji.

Słowa kluczowe: współpraca Płock – Darmstadt, Towarzystwo Naukowe Płockie, Jakub Chojnacki

1. Nawiązanie współpracy Płocka i Darmstadt w 1988 r.

Porozumienie o współpracy między Płockiem i Darmstadt zostało podpisane 24 września 1988 r. w Darmstadt przez prezydenta Płocka Mariana Rodzenia¹ i nadburmistrza Darmstadt Guenthera Metzgera². Po Schwedt nad Odrą (dawne NRD) i serbskiej Loznicy (dawniej w Jugosławii), Darmstadt stał się trzecim miastem partnerskim Płocka. Płock natomiast był siódmym miastem siostrzanym dla Darmstadt, po Alkmaar z Holandii, Chesterfield z Wielkiej Brytanii, Troyes z Francji, Bursy z Turcji, Grazu z Austrii i Trondheim z Norwegii. W Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Płock stał się ósmym miastem, które nawiązało formalne relacje partnerskie z miastami położonymi w Republice Federalnej Niemiec. Wcześniej Gdańsk nawiązał współpracę z Bremą, Poznań z Hannoverem, Toruń z Getyngą, Gdynia z Kilonią, Kraków z Norymbergą, Wrocław z Wiesbaden i Łódź ze Stuttgartem³.

Nieoficjalna współpraca Płocka z Darmstadt zaczęła się nieco wcześniej, oczywiście za aprobatą władz państwowych PRL i kierownictwa PZPR. Pisał o tym w 2000 r. Wiesław Koński⁴:

¹ Marian Rodzeń (ur. 1946) – żołnierz zawodowy (służbę wojskową zakończył w randze pułkownika Ludowego Wojska Polskiego), polityk i działacz samorządowy, prezydent Płocka (1986–1990), wicewojewoda płocki (1994–1997), radny Sejmiku Województwa Mazowieckiego wybrany z listy SLD (1998–2002), szef płockiej delegatury NFZ (2000–2005).

² Guenther Metzger (1933–2013) – burmistrz Darmstadt (1981–1993), członek SPD, odznaczony przez Prezydenta RP L. Wałęsę Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski za zasługi na rzecz rozwoju współpracy polsko-niemieckiej (1994) i medalem „Zasłużony dla Płocka” (1994). Tekst porozumienia zob. w aneksie.

³ J. Chojnacki, *Płock – Darmstadt nowe partnerstwo starych miast*, „Notatki Płockie” 1988, nr 3, s. 48.

⁴ Wiesław Koński (1949–2018) – dr n. hum., od 1980 członek Towarzystwa Naukowego Płockiego (od 1983 sekretarz

Okazją do podjęcia rozmów z władzami stał się odczyt prof. Georga Strobla⁵ w Towarzystwie Naukowym Płockim w dniu 1 grudnia 1984 r. Po jego zakończeniu odbyła się ważna dla losów ewentualnej przyszłej współpracy rozmowa prof. Rajkiewicza⁶ z ówczesnym wojewodą, prezydentem miasta i kierownictwem TNP. Po dyskusji uznano, że rzecz zasługuje na poparcie i odtąd już zaczęto szukać akceptacji we władzach centralnych. Nawiązaniu współpracy miast Płocka i Darmstadt sprzyjał Marian Orzechowski⁷ – ówczesny sekretarz KC PZPR, minister spraw zagranicznych, ale decyzja musiała, jak się okazuje, zapasć na najwyższym szczeblu. Profesor Antoni Rajkiewicz – były minister pracy i spraw społecznych w rządzie Wojciecha Jaruzelskiego – poprosił swojego byłego przełożonego o spotkanie

generalny), redaktor naczelny „Notatek Płockich”, wykładowca i pracownik naukowy kilku uczelni, autor wielu prac poświęconych Płockowi m. in. *Płocka Petrochemia 1960–1985* (1986), *Dwa wieki prasy płockiej* (2012) i ok. 1500 artykułów; w l. 1985–1991 i 1994–98 rzecznik prasowy wojewody płockiego, odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2015).

⁵ Georg Waldemar Strobel (1923–2010) – urodzony w Łodzi niemiecki filolog, historyk i politolog, absolwent studiów doktoranckich na Uniwersytecie Kilońskim, prof. n. politycznych w Wyższej Szkole Technicznej w Darmstadt i honorowy profesor Uniwersytetu Mogunckiego, autor licznych prac z dziedziny kultury, literatury i historii Polski, znawca twórczości Wincentego Pola, ekspert strony niemieckiej w Komisji Podręcznikowej.

⁶ Antoni Rajkiewicz (1922–2021) – prof. n. ekonom. (1969) i n. polit. (1978), pracownik naukowy Uniwersytetu Łódzkiego, SGPiS, Uniwersytetu Warszawskiego, minister pracy, płac i spraw społecznych (1981–1982), dyr. Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych (1984–1988), członek PPR (1945–1948) i PZPR (1948–1990).

⁷ Marian Orzechowski (1931–2020) – historyk i politolog, dr n. humanist., absolwent Uniwersytetu Państwowego im. A. Żdanowa w Leningradzie (1955), działacz polityczny w czasach PRL, rektor Uniwersytetu Wrocławskiego (1972–1975), członek PZPR (1952–1990), członek KC PZPR (1981–1990), członek Biura Politycznego KC PZPR (1986–1990) i sekretarz KC PZPR (1981–1983, 1988–1989), minister spraw zagranicznych (1985–1988), poseł na Sejm PRL (RP) IX kadencji.

w sprawie nawiązania oficjalnych kontaktów pomiędzy Płockiem i Darmstadt. I wówczas zapadła decyzja: „Tak jest zgoda – niech władze miasta dogadują się co do szczegółów współpracy”⁸. Współpraca obu miast została nawiązana, w sensie formalnym, 5 września 1987 r., kiedy to „w płockim ratuszu parafowano »Porozumienie o partnerskiej współpracy« [...] Delegację m. Darmstadt stanowili wówczas Peter Benz⁹ – burmistrz¹⁰ oraz panowie Heino Swyter¹¹ i Alfred Aldenhoff¹². Inicjatorami nawiązania współpracy byli profesorowie Georg Strobel z Politechniki Darmstadzkiej i Antoni Rajkiewicz – z Uniwersytetu Warszawskiego, honorowy członek Towarzystwa Naukowego Płockiego. Ideę tę wielce popierali dr Karl Dedecius¹³ – dyrektor Deutsches Polen Institut w Darmstadt¹⁴ i prof. Władysław Markiewicz¹⁵ – wiceprezes Polskiej Akademii Nauk w Warszawie¹⁶.

Kontaktom członków Towarzystwa Naukowego Płockiego uważnie przyglądali się funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa z Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Płocku. Związki obywateli polskich z obywatelami niemieckimi wzbudzały wtedy nieograniczoną ciekawość ze strony peerelowskiego aparatu represji. Wynikało to z polityki władz komunistycznych wobec państwa zachodnioniemieckiego,

które do momentu podpisania traktatu w 1970 r.¹⁷ uważano za spadkobiercę i kontynuatora tradycji niemieckiego nacjonalizmu, faszystu i ekspansjonizmu bezpośrednio zagrażającego bezpieczeństwu Polski. RFN, w przeciwieństwie do NRD, była przedstawiana jako odwieczny agresor i władze PRL wydały sporo pieniędzy, aby obraz niemieckiego agresora, zagnieżdzonego wyłącznie na terenie RFN, utrwalić w świadomości Polaków poprzez odpowiednie kreowanie propagandy oraz polityki kulturalnej i oświatowej¹⁸.

Po podpisaniu 7 grudnia 1970 r. układu między PRL a RFN kierownictwo PZPR uznało, że zostały zlikwidowane główne przeszkody uniemożliwiające normalizację stosunków między obu państwami. Mimo rozmaitych zakrętów i zwrotów akcji, w latach osiemdziesiątych doszło do poprawy relacji w stosunkach między obydwojema państwami, z publicystki partyjnych komentatorów i dokumentów PZPR powoli zniknęło pojęcie typu „rewizjonizm zachodnioniemiecki”. Zmiana nastąpiła w związku z m.in. ogólnym ociepleniem stosunków Wschód-Zachód, słabnącą tendencją konfrontacyjną między wrogimi obozami i jako „nowe myślenie” sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego Michaiła Gorbaczowa, który zmusił konserwatywnych przywódców państw „bloku socjalistycznego” do przewartościowania opinii o państwach Zachodniej Europy¹⁹.

2. Nadzór Służby Bezpieczeństwa nad kontaktami przedstawicieli Płocka i Darmstadt

Gdy dochodziło do współpracy polsko-niemieckiej na poziomie instytucji, stowarzyszeń, placówek naukowych i kulturalnych czy uczelni czujność SB wzrastała. Przykładem tego jest notatka sporządzona 19 maja 1983 r. przez starszego inspektora przy Zastępcy Szefa WUSW ds. SB w Płocku por. Jarosława Mantaya²⁰.

¹⁷ Układ między PRL a RFN o podstawach normalizacji ich wzajemnych stosunków został podpisany w Warszawie 7 grudnia 1970 r. przez prezesa Rady Ministrów PRL J. Cyrankiewicza i ministra Spraw Zagranicznych S. Jędrzychowskiego oraz kanclerza RFN W. Brandta i ministra Spraw Zagranicznych W. Scheela (strony uznały granice na Odrze i Nysie tużyckiej), następnie ratyfikowany przez parlamenty obu krajów. Jego treść została opublikowana w 1972 r. w Dzienniku Urzędowym Nr 24, poz. 168. Układ wszedł w życie po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych w Bonn 3 czerwca 1972 r.

¹⁸ A. Dudek, *Wybrane czynniki historyczne wpływające na politykę władz PRL*, [w:] *Polityka czy propaganda. PRL wobec historii*, red. P. Skibiński, T. Wiścicki, Warszawa 2009, s. 22-23.

¹⁹ A. Bielawska, *Normalizacja stosunków polsko-niemieckich – proces wciąż trwający?*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2009, nr 3, s. 170-179.

²⁰ Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej (dalej: AIPN), sygn. 0296/516, t. 4, Materiały ogólnoinformacyjne, k. 161, rps. Jarosław Mantay (ur. 1944), członek PZPR (1964–1990),

⁸ W. Koński, *Geneza i początki współpracy Płocka i Darmstadt – miast partnerskich*, „Notatki Płockie” 2000, nr 1, s. 48.

⁹ Peter Benz (ur. 1942) – poseł do Landtagu Hesji (1974–1976), pełnoetatowy radny miasta Darmstadt (1976–1993), burmistrz miasta Darmstadt (1993–2005), prezes Hesjańskiego Stowarzyszenia Miast (1997–1999 i 2001–2003), członek SPD.

¹⁰ P. Benz był wtedy etatowym radnym miasta Darmstadt (zastępcą burmistrza).

¹¹ Heino Swyter (ur. 1943) – radny miasta Darmstadt (1986–1997), członek FDP.

¹² Alfred Aldenhoff (1935–2018) – radny miasta Darmstadt (1964–2006), członek CDU.

¹³ Karl Dedecius (1921–2016) – urodzony w Łodzi niemiecki tłumacz literatury polskiej, m. in. twórczości S. J. Leca, J. Przybosią, Z. Herberta, T. Różewicza, Cz. Miłosza, W. Szymborskiej, A. Zagajewskiego; krytyk i wydawca oraz aktywny popularyzator literatury polskiej, współtwórca założonego w 1980 r. Deutsches Polen-Institut w Darmstadt i do 1997 r. jego dyrektor; Honorowy Obywatel Płocka (1994) i Łodzi (1992), odznaczony m.in. Orderem Orła Białego (2003).

¹⁴ Deutsches Polen-Institut (Niemiecki Instytut Kultury Polskiej) – instytucja kulturalna założona w 1980 r. m. in. przez K. Dedeciusa i zajmująca się m.in. badaniami dotyczącymi polskiego społeczeństwa, kultury, historii i literatury.

¹⁵ Władysław Markiewicz (1920–2017) – prof. socjologii (1966), absolwent Uniwersytetu Poznańskiego (1951), członek PPR (1948) i PZPR (1948–1990), sekretarz KW PZPR w Poznaniu (1956–1957), członek Komisji KC PZPR do dla wyjaśniania konfliktów społecznych w dziejach PRL (1981–1983).

¹⁶ J. Chojnacki, *Płock – Darmstadt. Nowe partnerstwo starych miast*, „Notatki Płockie” 1988, nr 3, s. 3-4.

Pisze w niej, że otrzymał informację od oficera Departamentu I MSW niejakiego Kuberskiego o mającej się odbyć w Płocku w dniach 24-30 maja 1983 r. *Polsko-Niemieckiej konferencji w sprawie podręczników* [pis. oryg. – wszystkie informacje w nawiasach kwadratowych, jeśli nie zaznaczono inaczej, pochodzą od autora]. Mantay zlecił oficerom, aby sprawdzili czy trwają jakieś przygotowania do konferencji. „Opiekujący się” TNP funkcjonariusz SB Andrzej Ostrowski²¹ przekazał informację, że w Towarzystwie nikt nic nie wie o tej konferencji, natomiast Wydział „B”²² WUSW w Płocku potwierdził brak rezerwacji miejsc w hotelu „Petropol” na rzekomy czas trwania konferencji. Ostatecznie konferencja Komisji Podręcznikowej odbyła się w dniach 24–29 maja 1983 r. ale w Warszawie, a jej tematem była „Industrializacja, zmiany społeczne i ruch robotniczy w Niemczech i w Polsce do roku 1914”²³.

Kolejnym przykładem kontroli bezpieczeństwa była wizyta w Płocku Georga Strobela – dyrektora Instytutu Nauk Politycznych w Wyższej Szkole Technicznej w Darmstadt. 27 listopada 1984 r. Mantay przekazał Naczelnikowi Wydziału I Departamentu I²⁴ MSW płk. Feliksowi Kołeckiemu²⁵ informację o zaplanowanym na 1 grudnia 1984 r. w TNP odczycie Strobela pod

w latach 1965–1967 I sekretarz POP PZPR w Płockim Przedsiębiorstwie Robót Mostowych, od 1969 r. w SB, w 1971 r. ukończył Szkołę Oficerską MSW, a w 1980 r. studia w Akademii Spraw Wewnętrznych MSW, mgr nauk polit., starszy inspektor i kierownik sekcji Wydziału II zajmującego się m.in. kontrwywiadem, w kwietniu 1990 r. zrezygnował ze służby w MSW. Kilka lat potem, własnym sumptem wydał broszurę o mieszkańcach Płocka i jego okolic, którzy zostali uwięzieni w sowieckich łagrach (jego ojciec był zesłańcem do ZSRS).

²¹ Andrzej Ostrowski (ur. 1946) - funkcjonariusz MO (1968–1973 i 1988–1989) i SB (1973–1988), słuchacz Szkoły Oficerskiej MO w Szczytnie (1972–1973) i absolwent Akademii Spraw Wewnętrznych w Legionowie (1979–1982); członek PZPR, I sekretarz oddziałowej organizacji partyjnej w Wydziale III SB w WUSW w Płocku, inspektor i kierownik sekcji Wydziału Kryminalnego KW MO w Płocku ((1975–1979), inspektor Wydziału III (1982–1987), kierownik zmiany Wydziału „W” (1987–1988); ze służby odszedł na własną prośbę w stopniu porucznika.

²² Wydział „B” zajmował się m.in. tajną obserwacją zewnętrzną przez wywiadowców, prowadzeniem działań obserwacyjnych i zabezpieczał operacyjnie hotele wykorzystywane przez cudzoziemców, zob. P. Piotrowski, *Struktury Służby Bezpieczeństwa PRL 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1, s. 83.

²³ <http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/pl/dzialalnosc/themenkonferenzen.html>, [dostęp: 21.03.2019].

²⁴ Wydział I Departamentu I MSW prowadził i koordynował działania wywiadowcze skierowane przeciwko RFN; zob.: P. Piotrowski, op. cit., s. 59.

²⁵ Feliks Kołeckie (1934–1993) – funkcjonariusz SB w Gdańsku, Olsztynie i Warszawie (1954–1990), naczelnik Wydziału I Departamentu I MSW (1982–1990), wielokrotnie delegowany na placówki dyplomatyczne w charakterze pracownika rezydentury wywiadu PRL m.in.: do RFN (1973–1976), na Węgry (1979–1981) i do Berlina Zachodniego (1985–1988).

tytułem „Polska jako temat badań naukowych w Republice Federalnej Niemiec”²⁶.

Mantay prosił też o sygnał, czy Kołeckie jest zainteresowany rozpoznaniem kontaktu prof. STROBELA z Towarzystwem Naukowym Płockim, a jeżeli tak, to jakie działania ma podjąć płocka bezpieka. Zainteresowanie osobą profesora było i zgodnie z dekretem Mantaya sprawą zajął się starszy inspektor Wydziału III²⁷ SB w Płocku wspomniany por. Andrzej Ostrowski, który 30 listopada 1984 r. potwierdził informację o dacie i temacie odczytu²⁸. Ostrowski poinformował, że Stobel *został zaproszony do Płocka przez prof. dr. Raykiewicza dyr. Instytutu Nauk Społeczno-Polit. w Warszawie* [pis. oryg.]. Po wygłoszonym przez Strobela odczycie, Ostrowski 5 grudnia 1984 r. przekazał Mantayowi wyciąg z doniesienia tajnego współpracownika o pseudonimie „ZZ” (z treści dokumentu wynika, że agentem prawdopodobnie była kobieta)²⁹. Agent donosił, że: *Prof. dr. Stobel mówił poprawną polszczyzną, miał dobry akcent. [...] Po wygłoszonym odczycie z profesorem przeprowadził rozmowę Prezydent miasta Płocka L. Majewski³⁰, który mówił o nawiązaniu współpracy miasta Płocka z miastem Darmstadt*. Dwa dni potem Mantay raportował Kołeckiemu, że w wyniku dokonanego zabezpieczenia operacyjnego pobytu w Płocku prof. dr. Georga STROBELA uzyskano następujące dane:

- [...] Raykiewicz będący członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego i prowadzący seminarium doktoranckie w tym Towarzystwie, niejako wymusił na prezesie TNP dr. Jakubie CHOJNACKIM³¹ zorganizowanie odczytu Niemcowi. [...]
- W trakcie odczytu prof. STROBEL [...] usiłował pomniejszyć rolę ziomkostw w RFN i łagodzić

²⁶ AIPN, 02946/516 t. 4, Materiały ogólnoinformacyjne, k. 280, rps.

²⁷ Wydziały III w Komendach Wojewódzkich MO (WUSW) rozpatrywały zagrożenia dywersją i nieprawidłowościami w zakresie nadbudowy, kontrolowały środowiska naukowe, twórcze, dziennikarskie, rewizjonistyczne, dogmatyczne, socjal-demokratyczne, młodzież akademicką i szkół ponadpodstawowych, mniejszości narodowe, związki i stowarzyszenia, instytuty naukowe, wydawnictwa, uczelnie, placówki kultury, sztuki, oświaty i wychowania; prowadziły też działania przeciwko opozycji politycznej, zob. P. Piotrowski, op. cit., s. 66.

²⁸ AIPN, 02946/516, t. 4, Materiały ogólnoinformacyjne, k. 281, rps.

²⁹ Ibidem, Wyciąg od tw. ps. ZZ, k. 282, mps.

³⁰ Powinno być J. Majewski, ponieważ prezydentem Płocka w l. 1981–1985 był Janusz Majewski.

³¹ Jakub Chojnacki (1922–2006) – prawnik, technolog drewna i dr n. polit., prezes TNP (1968–2002), honorowy prezes TNP (2002–2006), członek PZPR, wiceprzewodniczący Miejskiej Rady Narodowej w Płocku (1961–1973), dyrektor Zakładów Stolarstwa Budowlanej Stolbud w Płocku (1973–1982), autor wielu publikacji dotyczących życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego Płocka oraz północnego Mazowsza, odznaczony m.in. Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (1992).

oficjalne wystąpienia przedstawicieli rządu RFN. [...] Zaprosił oficjalnie Prezydenta miasta Płocka inż. Janusza MAJEWSKIEGO do odwiedzenia Darmstadt co mogło by doprowadzić w przyszłości do nawiązania ściślejszych kontaktów między tymi miastami³² [pis. oryg.].

3. Obserwacja przez SB prezesa TNP Jakuba Chojnackiego

6 grudnia 1988 r. awansowany na stopień kapitana, Mantay sporządził notatkę służbową z rozmowy operacyjno-sondazowej przeprowadzonej w dniu 6.12.1984 r. z mgr Czesławem [powinno być: Wiesławem] KOŃSKIM – sekretarzem TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO³³. Uzyskał od Końskiego informacje na temat okoliczności kontaktów Rajkiewicza³⁴ ze Stroblem. Zdaniem Końskiego Rajkiewicz, który poznał Strobla dużo wcześniej, podczas swych wyjazdów do RFN [...] niejako wymusił na Prezesie TNP dr Jakubie Chojnackim zorganizowanie odczytu Niemcowi. Rozmówca esbeka miał powiedzieć, że: z uwagi na ochłodzenie się stosunków politycznych między Polską a RFN na szczeblu rządowym decyzją władz państwowych część naszych naukowców znających biegle język niemiecki, otrzymała zadanie podtrzymania względnie nawiązania kontaktów osobistych na bazie zainteresowań naukowych z przedstawicielami różnych uczelni i instytutów przychylnych dla naszego kraju. W związku z tym Rajkiewicz miał wyjeżdżać do RFN, m.in. do Darmstadt i szukać takich kontaktów. Koński zrelacjonował odczyt prof. Strobela, który 1 grudnia 1984 r. został wygłoszony w języku polskim w siedzibie TNP i w którym Strobel usiłował pomniejszyć rolę ziomkostw w RFN [...] i tażgodzić oficjalne wystąpienia przedstawicieli rządu RFN. Mantay uzyskał też od swojego rozmówcy informacje o Chojnackim utrzymującym szereg kontaktów z RFN głównie ośrodkami ewangelickimi [...] aby mieć ewentualne poparcie przy staraniach o zwrot zagrabionych w czasie wojny różnego rodzaju dokumentów z terenu Płocka. Na egzemplarzu notatki Mantay umieścił trzy odręczne zapiski. Pierwszy z nich dotyczył kolejnej rozmowy z Końskim odbytej w styczniu 1985 r., z której wynikało, że nie potrafił on [Koński] pogłębić przekazanych wcześniej danych i stwierdził, że Jakub Chojnacki wszelkie swoje ustalenia z Niemcami zatrzymuje dla siebie. Druga odręczna adnotacja zawierała informację przekazaną przez

funkcjonariusza SB z Wydziału III Zbigniewa Wajszczaka³⁵, że nie doszło do żadnych kontaktów między Wydziałem Zamiejscowym Politechniki W-skiej w Płocku a Politechniką w Darmstadt. Trzeci zapisek informuje, że kserokopia dokumentu 14 listopada 1988 r. została przekazana do Wydziału II³⁶ WUSW w Płocku.

Prezesem Chojnackim SB interesowała się już wcześniej. 4 marca 1986 r. młodszy inspektor Wydziału III, starszy szeregowy R. Golik, sporządził, dla swoich przełożonych i dla Mantaya, krótką, niespełna stronicową „Notatkę służbową” o podróżach i zagranicznych kontaktach Jakuba Chojnackiego. Zawarł w niej informację, że Chojnacki w latach 1981-85 r. często uczestniczył w sympozjach naukowych organizowanych przez placówki naukowe państw zachodnich /6-krotnie/, a z operacyjnych ustaleń wynika, że prezes TNP przebywał w dniach 28-31.05.1983r na zaproszenie dyr. Akademii Ewangelickiej – pastora Hansa Maya³⁷ i jego z-cy dr. Hartmana [powinno być: Hartmuta] Reichardta³⁸ w Loccum w RFN [pis. oryg.], wygłosił referat na temat Drzwi Płockich w katedrze i nawiązał kontakty m.in. ze środowiskiem akademickim i biskupami ewangelickimi³⁹.

W notatce czytamy o prywatnym wyjeździe Chojnackiego z żoną do Birmingham, a także o jego pobycie, w październiku 1984 r., na zaproszenie naukowców niemieckich w Norymberdze i Koblencji⁴⁰. Kontrolując kontakty Chojnackiego w listopadzie 1986 r. Wydział III płockiej bezpieki założył sprawę operacyjnego sprawdzenia (SOS)⁴¹ pod kryptonimem

³⁵ Zbigniew Wajszczak – funkcjonariusz SB, w 1987 r. w Wyższej Szkole Oficerskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych im. Feliksa Dzierżyńskiego obronił, napisaną pod kierunkiem mjr. dr. Henryka Szczerbińskiego, pracę dyplomową pt. „Przejawy terroryzmu politycznego na terenie województwa płockiego w latach 1976–1986”.

³⁶ Wydziały II w komendach wojewódzkich MO (WUSW) zajmowały się głównie ochroną obiektów o znaczeniu strategicznym oraz kontrolą „przyjazdów w celach penetracyjno-wywiadowczych” dyplomatów z krajów kapitalistycznych; zob.: P. Piotrowski, op. cit., s. 64.

³⁷ Hans May (1931–2019) – niemiecki teolog luterański, pastor, studiował teologię, filozofię i pedagogikę w Münster, Bazylei, Heidelbergu i Getyndze, dyrektor Akademii Ewangelickiej w Loccum (1978–1994).

³⁸ Hartmut Reinhardt (1949–2021) – dr n. hum., studiował w Brunshwiku i Hannoverze, zastępca dyrektora i rzecznik prasowy Akademii Ewangelickiej w Loccum, red. nac. „Haldenslebener Zeitung”.

³⁹ Relacja z pobytu Chojnackiego w Loccum została opublikowana w „Notatkach Płockich”; zob.: J. Chojnacki, Z pobytu w Loccum i Hildesheim w Republice Federalnej Niemiec, „Notatki Płockie” 1983, nr 2, s. 10-15.

⁴⁰ AIPN 02946/516, Materiały ogólnoinformacyjne, t. 1, s. 436, pdf.

⁴¹ Kategoria sprawy operacyjnej wszczynana w celu wyjaśnienia zdarzeń określanych jako „wroga działalność”.

³² AIPN, 02946/516, t. 4, Materiały ogólnoinformacyjne; k. 277, mps.

³³ AIPN, 02946/515 t. 13, Współpraca z miastem Darmstadt. Informacje, wyciągi, notatki, k. 21-23, mps.

³⁴ W notatce Mantay używa pisowni „Raykiewicz”.

„Podróżnik”. W „Notatce informacyjnej”, sporządzonej 7 listopada 1988 r. przez Mantayę i przekazanej do Departamentu I MSW, znajduje się uzasadnienie założenia SOS, z którego wynika, że Służba Bezpieczeństwa jest zaniepokojona wykorzystywaniem przez Chojnackiego swojego stanowiska społecznego, w ramach którego nawiązał szereg kontaktów z ambasadami RFN, Wielkiej Brytanii, Jugosławii, Austrii i Argentyny, wyjeżdża prywatnie do RFN i Wielkiej Brytanii *przysparzając sobie korzyści materialnych, a Zarządowi TNP przedstawia potrzebę wyjazdu w celach naukowych i bieżącej współpracy*⁴². Autor notatki skrupulatnie wyliczył spotkania Chojnackiego z pracownikami ambasady RFN w Warszawie, przedstawicielami władz oraz świata kultury i nauki Darmstadt.

Od momentu sporządzenia tej notatki do połowy września 1989 r. kpt. Mantay z ramienia SB zajmował się kontaktami Płocka z Darmstadt. Do niego sływały wszystkie raporty i doniesienia funkcjonariuszy bezpieki i tajnych współpracowników na temat współpracy sportowej, kulturalnej i edukacyjnej między miastami. O wynikach i efektach inwigilacji osób zaangażowanych w różnego rodzaju projekty informował wysokich funkcjonariuszy SB w Warszawie.

4. Dalsza kontrola kontaktów Płocka i Darmstadt przez SB

Kontaktami władz Płocka z władzami Darmstadt, oprócz lokalnych funkcjonariuszy SB, bardzo interesowały się służby wywiadu i kontrwywiadu MSW oraz wywiad wojskowy. 24 września 1988 r. w reprezentacyjnym gmachu Oranżerii w Darmstadt podpisano akt porozumienia o partnerskiej współpracy Płocka i Darmstadt. Płockiej delegacji przewodniczył ówczesny prezydent Marian Rodzeń, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej Tadeusz Kołodziejak oraz prezes TNP Jakub Chojnacki, a towarzyszył im minister pełnomocny ambasady polskiej w RFN Marek Jędrzyś⁴³.

Pod koniec lat osiemdziesiątych szczególne zainteresowanie współpracą Płocka z Darmstadt wykazywał też Wydział I Departamentu I MSW zajmujący się działaniami wywiadowczymi na terenie RFN.

⁴² AIPN, 02946/515 t. 13, Współpraca z miastem Darmstadt..., k. 14, mps.

⁴³ (JBN), Delegacja władz Płocka w Darmstadt. Akt porozumienia zawarty, „Tygodnik Płocki” 1988 r., nr 42, s. 2.

Marek Jędrzyś (ur. 1946), od 1969 r. w MSZ, pracował w ambasadzie PRL w Sztokholmie, od 1981 r. w Berlinie, potem w MSZ w kraju, 1995-2001 ambasador RP w Szwajcarii, 2004-2007 ambasador w Austrii. Od 1965 r. współpracował z Zarządem II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (wywiad wojskowy).

Świadczy o tym korespondencja pomiędzy Mantayem a ówczesnym szefem tego wydziału ppłk. Wojciechem Czerniakiem⁴⁴.

Z korespondencji i działań służb specjalnych wynika, że jednym z celów rozmaitych kombinacji operacyjnych było poszukanie osoby mocno zaangażowanej w wymianę miast partnerskich, która by regularnie informowała o przebiegu wydarzeń oraz, przy odrobinie szczęścia, znalazłaby niemieckiego pracownika lub współpracownika Deutsches Polen-Institut gotowego podjąć współpracę z polskimi służbami wywiadowczymi. 9 listopada 1988 r. Mantay informuje Czerniaka, że *dotarcie do „Deutsches Polen – Institut” w Darmstadt posiada praktycznie jedynie Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego dr inż. Jakub CHOJNACKI i nie ma żadnych przesłanek, że współpraca między tymi instytucjami będzie się rozwijać*⁴⁵.

Skoro nie udało się, a może nie wypadało, namówić do współpracy Chojnackiego, to wybór padł na nauczyciela języka niemieckiego w płockim Liceum Ogólnokształcącym im. Marszałka Stanisława Małachowskiego Stanisława Łyłkę. Stanisław Łyłka w 1964 r. ukończył germanistykę na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, po studiach pracował w Liceum Pedagogicznym w Płocku, a od 1967 r. uczył w „Małachowiance” języka niemieckiego. W latach 70. działał aktywnie w Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz w PZPR i jak pisze Mantay w „Notatce informacyjnej” z 25 listopada 1988 r., *w okresie istnienia NSZZ „Solidarność” należał do tego związku lecz nie angażował się w tym ruchu jak również nie przejawiał żadnego zainteresowania organizowanymi przez „S” akcjami i do organów SB był pozytywnie nastawiony*. Wspecyfikowano kilkadziesiąt wyjazdów Łyłki do NRD (w ramach kolonii letnich organizowanych dla polskiej młodzieży) i RFN i zwrócono uwagę na jego roczny pobyt (wrzesień 1985 – lipiec 1986) na stypendium na Uniwersytecie Georga Augusta w Getyndze, który został poprzedzony dwumiesięcznym kursem językowym organizowanym przez Instytut Goethego. W związku z tymi wyjazdami już w 1979 r. Łyłka został zabezpieczony

⁴⁴ AIPN, 02946/515 t. 13, Współpraca z miastem Darmstadt..., k. 11, 20, 33, 35-36, mps.

Wojciech Czerniak (ur. 1943), od 1967 w SB, od 1969 w różnych wydziałach Departamentu I MSW w Warszawie, w latach 70. i 80. pod przykrywką II sekretarza ambasad w RFN i Austrii pełnił funkcję oficera operacyjnego polskiego wywiadu. Po dekonspiracji w Wydziale I Departamentu I MSW, najpierw jako zastępca naczelnika, a następnie naczelnik. W służbach specjalnych pracował do 2005. W III RP, za rządów SLD, pełnił m.in. funkcję Szefa Zarządu Wywiadu.

⁴⁵ AIPN, 02946/515 t. 13, Współpraca z miastem Darmstadt..., k. 20, mps.

operacyjnie do nr 4568 przez por. J. Szafrąńskiego⁴⁶ z Wydziału III płockiej bezpieki, a następnie dokonano jego rejestracji jako kontakt operacyjny (KO)⁴⁷ i w latach 1985–1986 przeprowadzono z nim 4 rozmowy (dialogi operacyjne). Łyłkę wyrejestrował 17 kwietnia 1986 r. por. Andrzej Mączewski⁴⁸ z powodu braku możliwości operacyjnych, a materiały zniszczono we własnym zakresie⁴⁹. Jednak do kolejnego spotkania z łyłką doszło 12 września 1986 r., a Wydział II po przeanalizowaniu dotychczas prowadzonego dialogu operacyjnego doszedł do wniosku, iż wykazywał on [łyłka] niechętny stosunek do prowadzonych z nim rozmów oraz samych spotkań z funkcjonariuszami SB, a także nie miał perspektywicznych możliwości operacyjnych z uwagi zadeklarowanych przez niego planów ewentualnych wyjazdów do RFN i innych KK [krajów kapitalistycznych].

Według autora notatki Wydział II SB ustalił, iż łyłka nie chciał rozmawiać o osobach, które poznał w czasie pobytu w RFN, natomiast chętnie mówił o zajęciach i atmosferze na uczelni, co spowodowało przerwanie dialogu operacyjnego. Na wszelki wypadek postanowiono poddać Stanisława łyłkę kontroli operacyjnej czyli inwigilacji, a w sprzyjających okolicznościach podjąć próbę nawiązania z nim dialogu operacyjnego mającego na celu kontrolę współpracy między Deutsches Polen – Institut a TNP⁵⁰. 30 listopada 1988 r. Mantay przesłał płk. Czerniakowi pismo, w którym poinformował, że poddał rozpoznaniu operacyjnemu mgr Stanisława ŁYŁKĘ członka TNP, który może w przyszłości uczestniczyć w kontaktach Towarzystwa Naukowego Płockiego z Deutsches Polen – Institut⁵¹.

Stanisław łyłka przypomina sobie cztery rozmowy z funkcjonariuszami SB: trzy w 1985 i jedną w 1986. Podkreśla, że głównie pytano go o kontakty ze służbami specjalnymi RFN, a w 1985 r. namawiano go

do współpracy z polskimi służbami specjalnymi używając argumentów patriotycznych i związanych z obowiązkami obywatelskimi, strasząc drapieżnym kapitalizmem i rewanżyzmem ze strony odwetowców niemieckich oraz groźbą nie wydania paszportu. Zachęcano go do składania pisemnych relacji z zajęć i kontaktów, które łyłka nawiązywał w czasie pobytu na stypendium w Getyndze, a on oczywiście konsekwentnie odmawiał, co prawdopodobnie było najważniejszą przesłanką do zakończenia tzw. dialogu operacyjnego w 1986 r.⁵²

Skoro SB nie udało się znaleźć odpowiedniego człowieka, który mógłby relacjonować przebieg współpracy między dwoma miastami partnerskimi i wykonywać inne czynności operacyjne przydatne wywiadowi i kontrwywiadowi PRL, to postanowiono wykorzystać dotychczasową sieć agentów pozyskanych w innych okolicznościach i uczestniczących np. w wyjazdach zagranicznych grup do Darmstadt. 4 listopada 1988 r. Naczelnik Wydziału III WUSW w Płocku kpt. Zygmunt Sobański⁵³ podpisał, opracowaną przez młodszego inspektora Wydziału III st. szer. K. Olejniczaka, notatkę sporządzoną w dwóch egzemplarzach zatytułowaną „Informacja dot. przebiegu współpracy partnerskiej między miastami Darmstadt (RFN) i Płock” i skierował ją do Mantaya, który przekazał jeden egzemplarz do Wydziału I Departamentu I MSW⁵⁴.

W notatce czytamy, że od listopada 1987 r. na ręce władz administracyjnych Płocka zaczęły napływać zaproszenia dla grup sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych wprowadzające w życie podpisaną umowę o współpracy, a w czerwcu i lipcu 1988 r. do RFN planowano wyjazd 5 grup polskich i tyleż samo do Płocka grup niemieckich⁵⁵. Znamienny dla czasów późnego PRL-u jest komentarz o atrakcyjności podróży służbowych do krajów zachodniej Europy: Wyjazdy zagraniczne powodują konflikty w zakresie personalnej obsady wyjeżdżających. Dochodziło do

⁴⁶ Jerzy Szafrąński (ur. 1950) – oficer SB, absolwent WSP w Krakowie i Studium Podyplomowego Akademii Spraw Wewnętrznych w Legionowie, w SB od 1975, funkcjonariusz Wydziału III KW MO w Płocku (1977–1983), prowadził m.in. sprawy obiektowe „Olimp” (duszpasterstwo akademickie), „Partyzant”, „Sorbona”, „Zdrowie”, „Edukacja”, „Znachor”, „Ogarek” oraz sprawy operacyjnego sprawdzenia „Odezwa”, „Biel”, „Klon”, Wit”, członek PZPR od 1972, w 1983 odszedł z resortu na własną prośbę.

⁴⁷ Kontakt operacyjny to kategoria współpracy z wywiadem SB o najwyższym stopniu zaangażowania operacyjnego (w latach 70. i 80. często stosowana wobec członków PZPR).

⁴⁸ Andrzej Janusz Mączewski (ur. 1956) – w SB od 1981 jako inspektor Wydziału III KW MO w Płocku, inspektor Wydziału Polityczno-Wychowawczego WUSW w Ciechanowie (1988–1990), w 1990 funkcjonariusz MO w Ciechanowie.

⁴⁹ AIPN, 02946/515 t. 13, *Współpraca z miastem Darmstadt...*, k. 28-32, mps.

⁵⁰ Ibidem, k. 32, mps.

⁵¹ Ibidem, k. 33, mps.

⁵² Informacje uzyskane od Stanisława łyłki drogą e-mailową z 6 stycznia 2019 r. (w zbiorach autora).

⁵³ Zygmunt Mikołaj Sobański (ur. 1949) – absolwent WSO MSW w Legionowie (specjalność prawno-administracyjna oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego), służył w MO (1972–1975), a następnie do rozwiązania w strukturach SB, gdzie pracował m.in. w Wydziale III KW MO w Płocku na stanowisku starszego inspektora, kierownika sekcji, zastępcy naczelnika i naczelnika, służbę zakończył 30 kwietnia 1990 jako naczelnik Wydziału Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa w WUSW w Płocku.

⁵⁴ AIPN, 02946/515 t. 13, *Współpraca z miastem Darmstadt...*, k. 7-10, mps (dokument został opracowany na podstawie sporządzonej 17 czerwca 1988 r. przez inspektora Wydziału III ppor. M. Kowalskiego „Notatki służbowej” – AIPN, 02946/515, t. 13, *Współpraca z miastem Darmstadt...*, k. 5-6, mps).

⁵⁵ Ibidem, k. 7, mps.

zachwiania proporcji między rzeczywistymi grupami sportowo-rekreacyjnymi a osobami towarzyszącymi⁵⁶. Płocka bezpieka ze względu na możliwość oddziaływania na nie [grupy wyjeżdżające do Darmstadt] obcych służb wywiadowczych postanowiła wszcząć sprawę operacyjnego sprawdzenia o kryptonimie „Partner”, celem której jest bieżące rozpoznanie i kontrola realizacji podpisanego porozumienia⁵⁷.

W dalszej części „Informacji...” znajdują się daty wyjazdów poszczególnych grup z wyszczególnieniem osób, które opiekowały się tymi grupami bądź odpowiadały za organizację wjazdu, nie unikano też pikantnych szczegółów, które najprawdopodobniej zostały przekazane przez tajnych współpracowników uczestniczących w wymianie. Opiekun jednej z grup (na co dzień pracownik Urzędu Miejskiego w Płocku) podczas pobytu piłkarzy juniorów młodszych w maju 1988 r. miał zaniedbywać swoje obowiązki, ponieważ głównie spędzał czas w towarzystwie przygodnie poznanej obywatelki RFN a ponadto miał przyjąć od prezesa klubu sportowego z Darmstadt bliżej nieokreśloną kwotę marek zachodniemieckich na zakup paliwa do autokaru i pieniądze te prawdopodobnie przywłaszczył sobie, gdyż paliwo zostało zakupione w NRD na talony „Orbisu”. Ten sam urzędnik był odpowiedzialny za wizytę w Płocku młodych sportowców z Darmstadt w czerwcu 1988 r. i według informatorów niewłaściwie wywiązywał się ze swoich obowiązków i często nadużywał alkoholu, a przebywając z grupą niemiecką w Domu Młodzieży przy ul. Kolegialnej będąc pod wpływem alkoholu zachowywał się wulgarnie w stosunku do opiekunki grupy młodzieży łódzkiej i w tej sprawie została złożona skarga do Komitetu Miejskiego PZPR w Płocku⁵⁸.

Tuż po wyjeździe młodych piłkarzy niemieckich, do Darmstadt udała się grupa sportowa z Płocka: 16 zawodników piłki nożnej i 18 osób towarzyszących. Funkcję kierownika pełnił wysoki rangą urzędnik miejski i jak podaje autor „Informacji...” zdaniem większości uczestniczących w wyjeździe osób wywiązywał się on ze swoich obowiązków niedostatecznie, [...] tak dalece zajęty był swoimi prywatnymi sprawami, że spóźniał się niemal na wszystkie oficjalne imprezy i nie było go na oficjalnym spotkaniu przybyłych do Darmstadt drużyn piłkarskich, ponieważ wybrał się wtedy na spektakl do opery, a ponadto nie informował grupy o zmianach w programie, przez co nie wzięto udziału w niektórych imprezach. Donosiciele bezpieki poinformowali też swoich mocodawców

o defraudacji pieniędzy, które rzekomo kierownik grupy miał otrzymać od władz miasta Darmstadt. Ponadto wraz z innym oficjelałmi miał on negatywnie się wypowiadać na temat aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Kraju [pis. oryg.]”. Krytyczne uwagi dotyczyły także pozostałych uczestników wyjazdu, a ich zachowanie określono jako uwłaczające wszelkim normom i zasadom i ośmieszało Polaków, ponieważ na koszt organizatorów brali zachłannie artykuły żywnościowe w celu przywiezienia ich do kraju. O wszystkich tych zdarzeniach poinformowano I sekretarza KW PZPR w Płocku i Wojewodę Płockiego⁵⁹. Nie odnaleziono w archiwach ani w domenie publicznej żadnych informacji dotyczących wyciągnięcia konsekwencji służbowych czy karnych wobec osób, które zdaniem współpracowników SB dokonały czynów opisanych w cytowanym dokumencie. Oznacza to, że albo nie zebrano mocnych dowodów przeciwko nim, albo donosiciele kłamali, albo nie chciano wywoływać skandalu z udziałem wysokich rangą urzędników samorządowych.

Kolejna grupa mieszkańców Płocka zawitała do Darmstadt w drugiej połowie czerwca 1988 r. i była to 31-osobowa delegacja z dwóch zakładów pracy: Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego i Zakładu Energetycznego. Informator SB zauważył, że grupa polska została przyjęta przez Niemców życzliwie, aczkolwiek z pewną rezerwą, a wynikało to prawdopodobnie z niewłaściwego zachowania się członków poprzednich grup przyjeżdżających do Darmstadt. Dla funkcjonariuszy wywiadu i kontrwywiadu MSW ciekawa była informacja, że dwóch uczestników wyjazdu zakwaterowano w prywatnym domu należącym do Szefa Biura Paszportów Landu Hesja⁶⁰.

Następne agenturalne doniesienia dotyczące wyjazdów delegacji do Darmstadt pochodzą głównie od tajnego współpracownika (TW) o pseudonimie „Konrad” zarejestrowanego pod numerem ewidencyjnym 11763 i będącego na kontakcie Gr. [Grupy] II SB w RUSW [Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych] w Sierpcu⁶¹ oraz od TW „AUTO” zarejestrowanego pod numerem ewidencyjnym 11773⁶². Doniesienia „Konrada” Mantay ocenił w taki sposób: Przekazane przez TW ps. „KONRAD” Nr ewid. 11763 informacje są wynikiem realizacji przez niego zadań o charakterze ogólnorozpoznawczym [...] i dalej uzupełnia: Z racji pełnionych funkcji zawodowych TW

⁵⁹ Ibidem, k. 8 – 9, mps.

⁶⁰ Ibidem, k. 9, mps.

⁶¹ Ibidem, k. 34, mps.

⁶² Dzisiaj trudno jest o identyfikację danych osobowych tych współpracowników SB, można jedynie przypuszczać, że „Konrad” był związany ze środowiskiem działaczy sportowych w Sierpcu.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem, k. 8, mps.

poinformował o organizowanej imprezie sportowej w RFN, której jest współorganizatorem. Źródło będzie uczestniczyło w imprezie sportowej w Darmstadt. Należy nadmienić, że TW w zakresie przekazanych informacji wypowiadał się rzeczowo i konkretnie. Posiada rzeczywiste możliwości pogłębiania i uściślenia informacji z zakresu rozpoznawania wcześniej przedstawionych zagadnień [...].

„Konrad” na początku poinformował, że w dniach od 10 do 16 kwietnia 1989 r. w ramach wymiany do Darmstadt uda się grupa ośmiu sportowców inwalidów z Płocka i Kutna na turniej koszykówki organizowany pod patronatem Zrzeszenia Sportowego „Start”. Wraz z nimi ma jechać 7 osób towarzyszących, w tym pielęgniarka i tłumacz⁶³. Na podstawie doniesień obu tajnych współpracowników (należy domniemywać, że uczestniczyli oni w wyjeździe do Darmstadt) 12 maja 1989 r. Mantay raportował Czerniakowi, o zorganizowanym przez klub VSG Darmstadt turnieju koszykówki z udziałem drużyn z Polski (Płock), dwóch z RFN (Frankfurt i Darmstadt), Holandii (Alkmaar) i Norwegii (Trondheim). Polską grupą opiekował się *podburmistrz roboczy, zajmujący się organizacją kontaktów międzynarodowych tego miasta* [Darmstadt] – p. SCHÄFER [Bernd]⁶⁴ (lat 35) i według informatorów była to osoba pełniąca funkcję wiodącą w imprezie. Jemu podlegali pozostali opiekunowie ze strony niemieckiej. Zauważono, że Schäfer jest bardzo pozytywnie nastawiony do Polski i dbał o ścisłe przestrzeganie programu pobytu⁶⁵. Funkcjonariuszy SB zainteresował też fakt, że na turnieju pojawił się, zaproszony przez Schäfera, bliżej niezidentyfikowany mężczyzna, który w tym mieście [Darmstadt] pełnił funkcję przewodniczącego związku zawodowych i korzystając z okazji chciał on nawiązać kontakt ze związkami zawodowymi w Płocku. Mantay poinformował swoich zwierzchników z MSW o poprawnym zachowaniu członków kierownictwa polskiej ekipy, ponieważ niemieckiego związkowca poinstruowano, że wszelkie propozycje dot. współpracy Płocka z Darmstadt są omawiane na szczeblu władz miejskich, a oni nie mają odpowiednich kompetencji⁶⁶.

Ostatnie doniesienie dotyczące współpracy Płocka z Darmstadt „Konrad” dostarczył starszemu

⁶³ AIPN, 02946/515 t. 13, Współpraca z miastem Darmstadt..., k. 34, mps.

⁶⁴ Bernd Schäfer (ur. 1957) – dyplomowany ekonomista w wyższej służbie cywilnej, absolwent Heskiego Seminarium Administracyjnego i Akademii Muzycznej w Darmstadt, urzędnik samorządowy w Darmstadt: kierownik Biura ds. Partnerstwa Miast i Stosunków Międzynarodowych (1987–2013), zastępca kierownika Biura Spraw Międzykulturowych i Międzynarodowych (2013–2018), od 2018 dyrektor zarządzający Koła Przyjaciół Bliźniaczych Miast.

⁶⁵ Ibidem, k. 35, mps.

⁶⁶ Ibidem, k. 36, mps.

inspektorowi Grupy II RUSW w Sierpcu ppor. Adamowi Zielińskiemu 12 września 1989 r. i ze szczegółami przedstawił przebieg wizyty w Płocku 16-osobowej grupy społeczników oraz sportowców inwalidów z Darmstadt. Ciekawe jest to, że goście z RFN przekazali płockiej Radzie Wojewódzkiej sportowców inwalidów „Start” mikrobus marki Volkswagen. Delegację zakwaterowano w ośrodku wypoczynkowym w Miałkówku, a ich opiekunem został działacz „Startu” Grzegorz Korytowski. Z punktu widzenia służb specjalnych wizyta nie miała istotnego znaczenia i jak zaznacza donosiciel w okresie pobytu działaczy sportowców z Darmstadt nie odnotowano żadnych negatywnych zjawisk. Wymienieni ścisłe realizowali program pobytu, nie przejawiając zainteresowań inną problematyką⁶⁷.

Zakończenie

Podsumowując pracę operacyjną peerelowskich służb specjalnych w zakresie kontroli współpracy i wymiany grup między Płockiem a Darmstadt należy stwierdzić, że nie zakończyły się one spektakularnymi sukcesami. Nie udały się działania mające na celu zorganizowanie źródła informacji z grona osób wytypowanych przez SB zgodnie ze sporządzonym 8 listopada 1988 r. „WYKAZEM osób, które reprezentują władze administracyjne i kulturalno-społeczne miasta Płocka w kontaktach z władzami Darmstadt – RFN” i do których zaliczono: Mariana Rodzenia – prezydenta Płocka, Wojciecha Hetkowskiego – wiceprezydenta Płocka, Tadeusza Kołodziejaka – przewodniczącego MRN w Płocku, Tadeusza Kurpiewskiego – prezesa Wojewódzkiej Federacji Sportu, Jakuba Chojnackiego – prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego, Elżbietę Subotowicz – kierownika Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Płocku, Andrzeja Cichockiego – dyrektora Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Płocku, Jerzego Bojanowskiego – dyrektora Szkoły Podstawowej Nr 5 w Płocku, Marka Bartosiaka – dyrektora Wydziału Sportu i Turystyki Urzędu Miejskiego w Płocku⁶⁸.

Do współpracy próbowano zwerbować, jednak bezskutecznie, skromnego i szanowanego w środowisku i wśród uczniów nauczyciela języka niemieckiego Stanisława Łyłkę, przy okazji poddając go gruntownej inwigilacji, o czym świadczy pięciostronicowa notatka informacyjna, sporządzona 23 listopada 1988 r. przez Mantaya, w której dokładnie opisano niemalże całe życie Łyłki i jego bliskich⁶⁹. Bezpiecze nie przeszkadzało, że Łyłka był członkiem PZPR. Tym bardziej

⁶⁷ Ibidem, k. 57, mps.

⁶⁸ Ibidem, k. 17-19, mps.

⁶⁹ Ibidem, k. 28-32, mps.

nie było skrupułów, aby poddać inwigilacji także innych członków partii komunistycznej, którzy często podróżowali do Darmstadt. Wiceprezydentowi Płocka Wojciechowi Hetkowskemu Wydział II WUSW w Płocku założył, podobnie jak Chojnackiemu Wydział III, SOS i w latach 1988–1990 zbierano o nim różnego rodzaju informacje, posiłkując się wywiadami środowiskowymi oraz doniesieniami TW i KO⁷⁰.

W „Notatce służbowej” z 8 listopada 1988 r. skierowanej do Departamentu I MSW Mantay pisał: *Dotychczas nie uzyskano danych świadczących o wykorzystywaniu pobytu Niemców w Płocku do przeprowadzenia penetracji wywiadowczej jak i nie*

⁷⁰ AIPN, 3458/2, *Sprawa operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Starosta”: Wojciech Hetkowski*, k. 1-98.

*stwierdzono faktów docierania do naszych obywateli w RFN przez osoby podejrzane o współpracę z tamtymi służbami specjalnymi*⁷¹.

Jednak nadal do września 1989 r. prowadzono pracę operacyjną, polegającą głównie na inwigilacji polskich i niemieckich obywateli zaangażowanych we współpracę miast partnerskich. Wśród wyjeżdżających do Darmstadt obywateli polskich nie wykryto agentów obcych służb, nikt nie był też nagabywany do zdrady „socjalistycznej ojczyzny”, a wśród gości z Darmstadt przyjeżdżających do Płocka nie znaleziono agentów wywiadu zachodnoniemieckiego, czyhających na suwerenność PRL.

⁷¹ AIPN, 02946/515 t. 13, *Współpraca z miastem Darmstadt...*, k. 19, mps.

ANEKS

Porozumienie o partnerskiej współpracy między miastem Płock a miastem Darmstadt (Vereinbarung über die partnerschaftliche Zusammenarbeit zwischen der Stadt Płock und der Stadt Darmstadt) z 24 września 1988 r.

Oba Miasta

- opierając się na dotychczasowych kontaktach i doświadczeniach oraz podobnych problemach komunalnych i rozwojowych obu miast;
  - w przekonaniu, że ścisła współpraca między miastami Płockiem i Darmstadt służyć będzie wzbogaceniu życia kulturalnego oraz społeczno-gospodarczego obu miast;
  - zważywszy, że Porozumienie między Płockiem a Darmstadt stanowi składową część normalizacji stosunków między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec;
  - uwzględniając dążenie obu miast do wnoszenia konstruktywnego wkładu do realizacji zasad Układu z 7 grudnia 1970 roku oraz dalszych wspólnych oświadczeń obu rządów, utrzymanych w duchu tego układu;
  - w przekonaniu, że kształtowanie się stosunków zaufania między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec nie da się pogodzić z działalnością sprzeczną z duchem i literą Układu z 7 grudnia 1970 roku;
  - w dążeniu do oddziaływania obu miast w ramach swoich kompetencji na rzecz tworzenia korzystnego klimatu dla rozwoju stosunków między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec oraz przyczynianiu się w oparciu o artykuł 4 Umowy Kulturalnej między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec i wypracowane zalecenia wspólnej Komisji Podręcznikowej do eliminowania uprzedzeń i nieufności, a tym samym stworzenia ważnej przesłanki dla pełnej normalizacji stosunków między obu państwami i narodami;
  - kierując się przekonaniem, że we wzajemnych stosunkach ogólne zasady prawa międzynarodowego są nadrzędne;
- zawierają następujące porozumienie:
1. Oba partnerskie miasta, za pośrednictwem delegacji oficjalnych i grup roboczych, wymieniać będą do świadczenia w zakresie:
    - zarządzania miastem,
    - ochrony środowiska naturalnego,
    - ochrony zdrowia,
    - urzędzeń komunalnych,
    - budownictwa mieszkaniowego,

- infrastruktury społecznej i technicznej,
  - wykorzystania zasobów i energii,
  - planowania i zagospodarowania przestrzennego,
  - architektury i urbanistyki,
  - ochrony zabytków.
2. Oba miasta partnerskie popierać będą współpracę na polu kultury, a przede wszystkim:
    - wystawiania sztuk teatralnych,
    - muzealnictwa,
    - współpracy w dziedzinie muzyki,
    - wymiany dzieł w dziedzinie plastyki i fotografii,
    - działalności instytucji o profilu kulturalnym.
  3. Oba miasta partnerskie popierać będą wymianę sportową i turystyczną mającą na celu nawiązywanie bezpośrednich kontaktów.
  4. Oba miasta partnerskie zorganizują okresowe imprezy, które w szerokim zakresie przedstawiać będą życie kulturalne, naukowe i gospodarcze obu miast.
  5. Wszystkie zainteresowane instytucje, placówki oświatowe, organizacje oraz stowarzyszenia będą mogły dla realizacji niniejszego porozumienia w uzgodnieniu z zawierającymi porozumienie nawiązywać bezpośrednie kontakty.
  6. Na podstawie niniejszego porozumienia opracowywane będą dwuletnie szczegółowe programy jego realizacji, podpisywane wymiennie raz w Płocku, raz w Darmstadt.
  7. Współpraca opierać się będzie na zasadach bezdewizowych, tzn. każdorazowo gospodarze będą pokrywać koszty zakwaterowania, wyżywienia i transportu członków delegacji i grup osób podróżujących w ramach niniejszego porozumienia. (W przypadku transportu lotniczego lotnisko Okęcie i Frankfurt nad Menem, w przypadku transportu samochodowego od granicy państwa strony zapraszającej do miejsca pobytu i z powrotem do granicy.)
  8. Gospodarze udostępniają sale i pomieszczenia na planowane imprezy i wystawy, pokrywając jednocześnie związane z tym koszty.
  9. Niniejsze porozumienie zawarte jest na czas nieokreślony. Może być wypowiedziane przez każdą z umawiających się stron. W takim przypadku traci moc po upływie sześciu miesięcy od daty wypowiedzenia.
  10. Niniejsze porozumienie sporządzono w 2 egzemplarzach, każdy w języku polskim i niemieckim, przy czym oba teksty posiadają jednakową moc wiążącą.
  11. Porozumienie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Prezydent Miasta Płocka
Marian Rodzeń

Rada Miejska miasta Darmstadt
Günther Metzger
Nadburmistrz

Darmstadt, 24 września 1988 r.

Aneks do Porozumienia

Prezydent miasta Płocka w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i nadburmistrz miasta Darmstadt w Republice Federalnej Niemiec oświadczają w uzupełnieniu porozumienia o partnerskiej współpracy między miastem Płock a miastem Darmstadt z dnia 24 września 1988 roku, że zawierają to porozumienie kierując się następującymi zasadami:

- oba miasta w rozwoju kontaktów i współpracy kierować się będą postanowieniami i celami układu z 7 grudnia 1970 roku;
- w ramach swoich możliwości będą aktywnie przeciwstawiały się każdej działalności politycznej, która jest sprzeczna z układem z 7 grudnia 1970 roku i wspólnymi oświadczeniami z 11 czerwca 1976 roku i 25 listopada 1977 r.;
- na podstawie układu z 7 grudnia 1970 roku podejmować będą działania w celu pełnego stosowania i przestrzegania przez podległe im instytucje miejskie jego następstw prawnych i politycznych.

Niniejsze oświadczenie stanie się po zatwierdzeniu przez Radę Miejską miasta Płocka i Magistrat miasta Darmstadt częścią składową porozumienia.

Marian Rodzeń
Prezydent miasta Płocka

Günther Metzger
Nadburmistrz miasta Darmstadt

„Notatki Płockie” 1988, nr 3, s. 11-12 (także: kserokopia w zbiorach Autora).

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej

Materiały ogólnoinformacyjne, sygn. 0296/516, t. 1, 4, mps

Sprawa operacyjnego sprawdzenia kryptonim „Starosta”: Wojciech Hetkowski, sygn. 3458/2, mps

Współpraca z miastem Darmstadt. Informacje, wyciągi, notatki, sygn. 02946/515, t. 13, mps

Opracowania

A. Bielawska, *Normalizacja stosunków polsko-niemieckich – proces wciąż trwający?*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2009, nr 3.

J. Chojnacki, *Płock – Darmstadt nowe partnerstwo starych miast*, *Notatki Płockie* 1988, nr 3.

J. Chojnacki, *Z pobytu w Loccum i Hildesheim w Republice Federalnej Niemiec*, „Notatki Płockie” 1983, nr 2.

A. Dudek, *Wybrane czynniki historyczne wpływające na politykę władz PRL*, [w:] *Polityka czy propaganda. PRL wobec historii*, red. Paweł Skibiński, Tomasz Wiścicki, Warszawa 2009.

(JBN), *Delegacja władz Płocka w Darmstadt. Akt porozumienia zawarty*, „Tygodnik Płocki” 1988 r., nr 42, s. 2.

W. Koński, *Geneza i początki współpracy Płocka i Darmstadt – miast partnerskich*, „Notatki Płockie” 2000, nr 1.

Internet

<http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/pl/dzialalnosc/themenkonferenzen.html>

Zbiory Autora

Informacje uzyskane od Stanisława Łyłki drogą e-mailową z 6 stycznia 2019 r.

Porozumienie Płocka z Darmstadt z 24 września 1988 r. (kserokopia).

SECURITY SERVICE SUPERVISION ABOUT THE COOPERATION OF PŁOCK AND DARMSTADT IN 1988–1990

Summary

In 1988, cooperation was established between Płock and Darmstadt. The contacts of the delegations of both cities were supervised by the Security Service. The object of her interest was among others the president of the Płock Scientific Society, Jakub Chojnacki, but it had no serious consequences.

Keywords: cooperation Płock - Darmstadt, Scientific Society of Płock, Jakub Chojnacki

RECENZJE

A było tak... Wspomnienia pogodne Marceliny Rościszewskiej, oprac. Magdalena Bilaska-Ciećwierz, Barbara Rydzewska, wyd. Muzeum Mazowieckie w Płocku, Płock 2020

W stulecie wojny polsko-sowieckiej (1920 r.) i tuż przed setną rocznicą uhonorowania miasta Płocka, Marceliny Rościszewskiej i Tadzia Jeziorowskiego Krzyżem Walecznych (1921 r.) Muzeum Mazowieckie w Płocku wydało książkę „A było tak... Wspomnienia pogodne Marceliny Rościszewskiej” w opracowaniu Magdaleny Bilskiej-Ciećwierz i Barbary Rydzewskiej. Książka składa się z:

- Słowa od wydawcy autorstwa dyrektora Muzeum Mazowieckiego Leonarda Sobieraja
- Noty edytorskiej, wyjaśniającej m.in. różnice w różnych wersjach pamiętnika, znajdujących się w Ossolineum we Wrocławiu, Muzeum Mazowieckim i w zbiorach rodziny Rościszewskich
- Szkicu do biografii Marceliny Rościszewskiej autorstwa Magdaleny Bilskiej-Ciećwierz i Barbary Rydzewskiej, przybliżającego sylwetkę M. Rościszewskiej
- Pamiętnika Marceliny Rościszewskiej, czyli najważniejszej części książki
- Bibliografii i indeksu osób.

W tekście szkicu i pamiętnika M. Bilaska-Ciećwierz i B. Rydzewska umieściły 104 historyczne zdjęcia samej autorki w różnych okresach życia, jej bliskich oraz miejsc, w których przebywała i różnych dokumentów jako załączników do biografii i wspomnień.

Na wstępie należy zaznaczyć, że nie jest to klasyczny pamiętnik prowadzony na bieżąco z dokładną datacją. Sama autorka, w którymś miejscu zaznaczyła: *Nie spisuję historii, tylko skromne fragmenty osobistych przeżyć i zdarzeń jak ja pamiętam* (s. 257). Warto też zwrócić uwagę na podtytuł „Wspomnienia pogodne” pisane przez kobietę już niemłodoą na początku lat 40., *gdy wokół szalała burza i każdego dnia ginęli ludzie*, a ona jak gdyby na przekór pisze pogodne wspomnienia. Autorka przywołuje do życia osoby *już dawno śpiące snem wiecznym*, z którymi uczyła się, bawiła, podróżowała, pracowała, walczyła... Choć autorka zastrzega się, że nie pociągają ją nawrót do sielskiego dzieciństwa, to jednak z lubością wraca do pierwszych zapamiętanych osób i zdarzeń. Rozdział ten kończy refleksją: *stary kochany świat*, w którym słowo szlacheckie – *Verbum nobile* – zastępowało weksle i hipoteki, a gościnność dworów była przysłowiowa (s. 74). Zawsze ilekroć spotykała na swojej drodze kresowików, traktowała ich z jakąś czułością.

Duża część życia autorki przypadła na czas administracji rosyjskiej na tych terenach, gdzie przebywała Marcelina z Dąbrowskich Rościszewska. Jak zapisali się w jej pamięci Rosjanie (Moskale, bolszewicy, czerwoniaki)? Z dzieciństwa zapamiętała generała-gubernatora Gerharda, który wraz z rodziną odwiedzał dom jej krewnych w Szawlanach, a oczarował ją elegancją, językiem francuskim, którym się posługiwał i miłym sposobem bycia. W Instytucie Panien Szlacheckich w Białymstoku, gdzie się kształciła, inspektor Mikołaj Avenarius wielokrotnie ratował ją z opresji, a Marcelina Rościszewska pisze o nim: *Moskal, a jednak taki miły i dobry* (s. 82). Autorka nie przypomina też sobie, by Rosjanki praktykowały w stosunku do Polek szpiegowanie lub donosicielstwo. Były to dziewczęta z dobrych rodzin, ze sfer, które miały swoją etykę i honor. Inne zdanie miała autorka o córkach urzędników, a potem żandarmach odwiedzających szkółkę w Niedrożu. W Szkole Udziałowej Żeńskiej

Marcelina Rościszewska

Źródło: zbiory rodziny Rościszewskich

w Płocku było zatrudnionych czterech wykładowców Rosjan, którzy jak pisze przełożona Rościszewska, kolegów Polaków traktowali serdecznie i po koleżeńsku. Do braci Słowian żywili najlepsze uczucia. Najlepszym przykładem był profesor Pasynkow, który *jak lew bronił swych uczennic Polek przed szykanami Komisji Maturalnych utrudniających Polkom zdobycie matury rządowej*. Choć przełożona nie wymienia innych nazwisk, ale o wszystkich Rosjanach – wykładowcach zachowała najmiłsze wspomnienia (s. 174). Pozytywnie ocenia też autorka Rosjan besarabskich. Natomiast nieustanne kłopoty miała przełożona Rościszewska z Iwanem Kobrynem z Dyrekcji Naukowej w Płocku. Jego przychylność dla szkoły trzeba było opłacać specjalnie ustalonym funduszem.

Gdy w sierpniu 1920 r. Rosjanie – bolszewicy zagrozili odrodzonej Polsce, Marcelina Rościszewska jako Komendantka Służby Narodowej Kobiet Polskich w Płocku organizowała obronę miasta oraz zaplecze zaopatrzeniowe i sanitarne dla walczących. Gdy najędźcy podarowali życie jej i innym osobom broniącym szkoły, poczyniła uwagę: *czerwoni byli jednak w gruncie rzeczy lepsi niż o nich sądziłam* (s. 259).

Interesujące jest też zdanie Marceliny Rościszewskiej o Niemcach Kaisera i Führera. Pierwsi rekwirując mieszkania i pomieszczenia szkolne przepraszała, tłumaczyli się, dziękowali. Drudzy wyrzucając całe rodziny z dziećmi i chorymi na śnieg i zimno, przynagli do pośpiechu biciem i kopaniem (s. 215). Autorka wspomnień doceniała niemieszanie się władz niemieckich w sprawę szkolnictwa w czasie pierwszej okupacji.

Wspomnienia Marceliny Rościszewskiej czyta się jak scenariusz filmowy. Autorka miała szczęście spotkać na swojej drodze niezwykłych ludzi. Wrażenia niektórych spotkań pozostały w jej pamięci na całe życie. Takim było spotkanie wirtuoza fortepianu, Ignacego Jana Paderewskiego, który został zaproszony przez księcia Władysława Czartoryskiego do Hotelu Lambert. Autorka zapamiętała jego bladą twarz i długie jasnordzawe włosy, zwichrzone jak lwia grzywa. *Głębokie spojrzenie, uduchowiony wyraz twarzy i harmonijne ruchy, jemu tylko właściwe, wzbudzały do mistrza ogólną sympatię. Popłynęły tony jakby nie spod ludzkich palców. To nie palce grały, to grał duch jego, jasny i mocarny. Oczy miał w górę wzniesione. Oddychał głośno i ciężko. Talent dany przez Boga brał myśli i serca słuchaczy w swoje posiadanie. Choć pół wieku minęło od tego czarownego wieczoru, jeszcze mam w oczach uduchowioną postać Paderewskiego, w uszach brzmią tony jego muzyki, a serce pełne jest wdzięczności dla człowieka, który rozstał się z imię Polski w świecie, nie tylko jako wirtuoz, ale i jako człowiek nieprzeciętnej miary* (s. 106-107).

Dwukrotnie Marcelina Rościszewska spotkała monsignore Achille Rattiego. Po raz pierwszy w Płocku w 1918 r., gdy był on nuncjuszem apostolskim w Polsce, w pałacu biskupim i w Stanisławówce. Zapamiętała go jako człowieka skromnego i miłego, szczerego przyjaciela Polaków (s. 237). Drugie spotkanie było w Rzymie, gdzie autorka była z pielgrzymką, a Achille Ratti był papieżem Piusem XI. Autorka zapamiętała jego białą jak opłatek twarz, białe ręce błogosławiące pątników, białą sutannę i piuskę (s. 239). Papież zachował pamięć o Płocku jako pięknym i miłym mieście. Osobiście prosił autorkę o przyjęcie błogosławieństwa dla niej i jej rodziny, jak również miasta i całej ziemi płockiej. Zapamiętała też jego słowa: *Poznałem wasze szczytne ideały: miłość prawdy i miłość wolności...* (ibidem).

Trzykrotnie Marcelina Rościszewska spotkała się z Naczelnikiem Państwa, Józefem Piłsudskim. 10 kwietnia 1921 r. Komendant przybył do Płocka, żeby odznaczyć miasto i jego obrońców za bohaterstwo w czasie najazdu bolszewików w dniach 18-19 sierpnia 1920 r. W czasie dekoracji Marszałek odczytał głosem donośnym akt nadania odznak po czym *podchodził do nas kolejno, przypinał krzyż i podawał rękę gratulując. Uścisk jego dłoni był mocny i władczy. Twarz miał poważną, lecz szare jego oczy uśmiechały się do nas spod krzaczastych brwi* (s. 245). Podczas wydanego obiadu obserwowała jego żywą twarz: *Promieniowała z niej nieprzeciętna inteligencja oraz siła woli [...]. Patrząc w jego oczy odczułam wyraźnie, że potrafią one rzucać spojrzenia gniewne i miazdzące. Mówił dobrze, obrazowo,*

po żołniersku, stylem urywanym (s. 246). Podczas trzeciego spotkania w Belwederze Komendant Piłsudski wywarł na autorce dziwnie silne wzruszenie. W jego obecności czuła się niewymownie mała, wprost przygnieciona swoją przeciętnością. Józef Piłsudski wydawał się jej coraz smutniejszy i coraz bardziej pochylony, jakby wielki ciężar przygniatał jego barki. Spotkania te kończy refleksja: *Tak! Był to człowiek, którego się nie zapomina!* (ibidem).

Korowód postaci przywołanych wspomnieniami autorki jest długi, barwny, zindywidualizowany pod względem wieku, języka, statusu społecznego, wyglądu, etc. Chyba nikt oprócz Marceliny Rościszewskiej nie przedstawił lepiej barwnej postaci prałata Ignacego Lasockiego („Prapruchny”), ks. Leona Radwańskiego (proboszcza w Rogotwórsku), Tadeusza Miszewskiego (nieco szalonego rzeźbiarza, krewnego prałata), krewnych Landsbergów, Rościszewskich, znajomych i poznanych przypadkowo w Zakopanem, Kiszyniowie, Lwowie. Warto też zwrócić uwagę na szereg postaci oficerów (w tym generałów) Wacława Iwaszkiewicza, Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego, Gustawa Przychockiego, Władysława Sikorskiego. Każdy z nich jest inny, w jakimś sensie charakterystyczny, z każdym wiąże się jakaś anegdota, żart, szczegół. Można powiedzieć, że autorka nie oszczędza nikogo, również siebie.

Z odznaczeń i wyróżnień, które otrzymała Marcelina Józefa z Dąbrowskich Rościszewska można sądzić, że była kobietą sukcesu, spełnioną. Czy na pewno? Zastanawiająca w tym kontekście jest jej refleksja, która świadczy o czymś innym. Brzmi ona następująco: *Świat jest piękny i dobre jest życie, a cóż ja mam z niego? Kłopoty, trudy, zawody, ciągłe poczucie odpowiedzialności... Gdybym potrafiła zrzucić to ciężkie brzemię, chociaż na kilka tygodni wakacji. Gdybym zdołała zapomnieć, że jestem czyjąś żoną, czyjąś matką, czyjąś dyrektorką, zawsze tylko czyjąś i komuś potrzebną – odprężyłabym się, naładowałabym się jasnością słoneczną jak akumulator. Byłabym sobą, swoją własną. Byłabym szczęśliwa* (s. 196). Słowa te wypowiedziane ponad sto lat temu są ciągle dla milionów kobiet aktualne.

To, co na pewno można powiedzieć o autorce „Wspomnień pogodnych”, to że była kobietą odważną i upartą, nie bała się trudności, wychodziła na przeciw wyzwaniom podejmowanym niemal każdego dnia. Charakterystyczny jest jej dystans do siebie samej, do innych. Ma duże poczucie humoru, a dla ludzi dużo empatii.

Prawie 30 lat egzemplarz maszynopisu „Wspomnień” Marceliny Rościszewskiej leżał w szafie Muzeum Mazowieckiego, aż zajęły się nim dwie badaczki: Magdalena Bilka-Ciećwierz i Barbara Rydzewska. Tekst maszynopisu „uładzony” przez syna autorki, Lecha, poddały gruntownej analizie, zredagowały notę wydawniczą i szkic do biografii Marceliny Rościszewskiej, uwzględniając dotychczasową literaturę przedmiotu. Dociekliwość i rzetelność badaczek była głęboka i szeroka. Prowadzą nas do archiwów polskich, litewskich, łotewskich, Biblioteki Ksiąg Czarotorskich w Krakowie, zbiorów i wspomnień rodzinnych. Bogata, a przede wszystkim solidna baza źródłowa wzbogacona jeszcze zapisami wspomnień osób, które znały Marcelinę Rościszewską, w tym prałata Ignacego Lasockiego i Wandy Chrostowskiej, artykuły w czasopismach naukowych o czasach, w których żyła autorka wspomnień, informacje o osobach, z którymi zetknęła się Marcelina Rościszewska zawarte w „Polskim Słowniku Biograficznym”, w „Słowniku biograficznym płocczan” oraz szereg opracowań historycznych, historyczno-wojskowych i innych dowodzą rzetelności tandemu Bilka-Ciećwierz i Rydzewska i sprawiają, że książka „A było tak... Wspomnienia pogodne Marceliny Rościszewskiej” posiada walor naukowy.

Wplecione w tekst ilustracje i w ogóle szata graficzna dodają treści wiarygodności i uroku, sprawiają, że lektura tej niezwyklej książki może stać się prawdziwą przyjemnością. Może także wzbudzić refleksje i pytania, np. dotyczące roli kobiet w życiu społecznym i politycznym pierwszej ćwierci dwudziestego wieku.

Jakkolwiek doceniam ogrom pracy badaczek Marceliny Rościszewskiej, chciałabym jednak dowiedzieć się m.in. dlaczego na świadectwie z 1891 r. widnieje nazwisko Rościszewska (s. 90), czy rzeczywiście w latach 90. XIX w. wycieczki odbywały się autobusami i tramwajami po Paryżu (s. 109). Przykładając wagę do uściśleń chciałabym wiedzieć, kiedy Marcelina Rościszewska była w Lourdes, Rzymie, Hrebenuwie, Odessie i Besarabii?

Nie znalazłam również odpowiedzi na nurtujące mnie pytanie: jak Płock, miasto i szkoła, którym poświęciła najlepsze lata swego życia odwdzińczyły się Marcelinie Rościszewskiej. Ale nie jest to pytanie do Auterek opracowania, którym wyrażam wdzięczność za to, że mogłam poznać bliżej wspaniałą kobietę, jaką była Marcelina Rościszewska – „Admirał w peniarze”, „Słoneczko”.

Krystyna Grochowska-Iwańska

POTRÓJNY JUBILEUSZ PROFESORA MIROSŁAWA KRAJEWSKIEGO – 75-LECIE URODZIN, 50-LECIE PRACY NAUKOWEJ I 20-LECIE NADANIA TYTUŁU PROFESORA

Uroczystości jubileuszowe na zamku
w Golubiu 26 września 2021 r.

W 2021 r. przypadał potrójny jubileusz prof. dr. hab. Mirosława Krajewskiego: 75-lecia urodzin, 50-lecia działalności naukowej i 20-lecia uzyskania tytułu naukowego profesora zwyczajnego. Oprócz tego w 2020 r. Jubilat obchodził 55-lecie pracy zawodowej.

Prof. Mirosław Krajewski jest znanym admiratorem i miłośnikiem Ziemi Dobrzyńskiej, której dziejom poświęcił większą część swojego dorobku naukowego. W ciągu kilkudziesięciu lat aktywności zawodowej, naukowej i społecznej sprawował i sprawuje nadal rozliczne funkcje. Pracę zawodową zaczynał w szkolnictwie, przechodząc wszystkie szczeble od nauczyciela przez dyrektora szkoły, inspektora, do kuratora oświaty we Włocławku. W 1996 r. został twórcą i rektorem Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, w latach 2002–2004 – I zastępcą prezydenta Włocławka, potem wykładowcą kilku uczelni wyższych: Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Politechniki Warszawskiej Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny w Płocku, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Od wczesnej młodości prowadził i prowadzi nadal bardzo szeroką działalność społeczną. Od 1953 do 1995 r. był członkiem ZHP, awansując w strukturze harcerskiej od zwykłego harcerza przez drużynowego, komendanta Hufca w Brzuzem, po członka Komendy Chorągwi Włocławskiej i członka Rady Naczelnej ZHP. Osiągnął stopień harcmistrza Rzeczypospolitej. Zorganizował kilkadziesiąt obozów harcerskich. Wybierany był do rad gmin i Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego, gdzie w latach 2001–2002 pełnił funkcję wiceprzewodniczącego. Ufundował wiele tablic pamiątkowych, związanych z wydarzeniami historycznymi w ziemi dobrzyńskiej. Ukoronowaniem jego zaangażowania społecznego był dwukrotny wybór do Sejmu, gdzie zasiadał w IV i V kadencji i był m.in. przewodniczącym Podkomisji Stałej ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Prof. Mirosław Krajewski

Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

W ciągu kilkudziesięciu lat pracy dydaktycznej na różnych uczelniach wypromował 10 doktorów nauk humanistycznych oraz 155 magistrów i 135 licencjatów w zakresie historii, administracji, pedagogiki, dziennikarstwa i komunikacji społecznej. W Towarzystwie Naukowym Płockim przez 9 lat prowadził Seminarium Doktoranckie, czego efektem było kilku doktorów nauk humanistycznych. Oprócz tego pełnił różne funkcje w rozlicznych stowarzyszeniach. Prof. M. Krajewski jest autorem i redaktorem ponad 180 książek i kilkuset artykułów naukowych, rozpraw i recenzji. Dotyczą głównie historii XIX i XX w., w tym opracowań biograficznych, ale także metodologii i prawa. Większa część obejmuje historię Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej oraz Mazowsza Płockiego. Bez jego opracowań, monografii i publikacji nie da się przedstawić historii ukochanej Ziemi Dobrzyńskiej.

Odnaczony jest licznymi medalami i wyróżnieniami honorowymi, w tym m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz wieloma medalami zasługi, m.in. dla ZHP i ZNP, a także tytułami zasłużonego dla miejscowości ziemi dobrzyńskiej.

Aktywnością Jubilata można by obdarzyć kilka osób. Nic zatem dziwnego, że uroczystość na zamku w Golubie zgromadziła 120 osób, głównie

Goście z Płocka: prezes TNP prof. Z. Kruszewski z żoną Jolantą, prorektor SWPW dr inż. R. Żak, dziekan Kolegium Studiów Pedagogicznych i Wychowania Fizycznego prof. SWPW dr hab. M. Kamińska

Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

zaprzyjaźnionych z prof. M. Krajewskim oraz licznych przedstawicieli władz samorządowych z terenu ziemi dobrzyńskiej. Obecni też byli przeorowie wszystkich dobrzyńskich klasztorów: ze Skępego – o. Ekspedyt Osiadacz OFM, z Obór – o. Piotr Słomiński O. Carm. i z Trutowa – o. Mieczysław Jankowski – O. Carm. Towarzystwo Naukowe Płockie i Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku reprezentowali: prezes TNP i rektor SWPW prof. Zbigniew Kruszewski z małżonką Jolantą, prorektor ds. kształcenia dr inż. Robert Żak, dziekan Kolegium Studiów Pedagogicznych i Wychowania Fizycznego prof. SWPW dr hab. Małgorzata Kamińska, wiceprezes TNP dr Grzegorz Gołębiowski i członek TNP dr Elżbieta Szubska-Bieroń, wypromowana przez prof. M. Krajewskiego w 2010 r.

Uroczystość zaczęła się przed golubskim zamkiem wystrzałem armatnim na cześć Jubilata, po czym uczestnicy przeszli do reprezentacyjnej sali zamku. Spotkanie prowadził dyrektor Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie Andrzej Szalkowski. Oczekiwanie na rozpoczęcie części oficjalnej umiłał Jacek Szablewski z Rypina pieśniami o charakterze patriotyczno-religijnym, akompaniując sobie na gitarze. Pierwszą laudację na cześć Jubilata wygłosił prof. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski, który przedstawił biografię M. Krajewskiego, co – jak sam podkreślił – nie było łatwe ze względu na różnorodność jak i mnogość dokonań Pana Profesora. *W osobie Mirosława Krajewskiego widzimy badacza, metodologa badań humanistycznych, historyka, regionalistę, działacza społecznego, harcmistrza Rzeczypospolitej, radnego rad gminnych oraz sejmiku wojewódzkiego, kolatora kościołów i klasztorów, działacza społecznego ruchu naukowego, polityka, posła na Sejm IV i V kadencji, przewodniczącego Podkomisji Stałej ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego, niezwykłego człowieka, który*

Prezes TNP Z. Kruszewski w trakcie wygłaszania laudacji
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

dzięki swojej pracy, uporowi, dążeniu do wyznaczonego celu osiągnął tak wiele, przez co zasługuje na uznanie.

Dalej Z. Kruszewski przedstawił drogę życiową Jubilata, na której szczególnie istotne było ukończenie studiów historycznych na UMK w 1973 r., uzyskanie doktoratu z nauk politycznych na Uniwersytecie Warszawskim w 1986 r., habilitacji na UMK w 1995 r. i nadanie tytułu profesora nauk humanistycznych z wniosku Uniwersytetu Warszawskiego w 2001 r. Było to o tyle trudne i zasługujące na szacunek, że M. Krajewski pracował wtedy z dala od ośrodków akademickich. Z. Kruszewski przedstawił dorobek naukowy Jubilata, przypomniał pracę na uczelniach i pełnione przez niego funkcje. Zwrócił uwagę na pracę społeczną w harcerstwie, radach gmin i w Sejmiku

Województwa Kujawsko-Pomorskiego, czego ukoronowaniem było zasiadanie w Sejmie w IV i V kadencji, gdzie również pełnił odpowiedzialne funkcje związane ze szkolnictwem wyższym. Profesor jest też członkiem wielu stowarzyszeń naukowych, w tym od 1979 r. Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz założycielem i honorowym prezesem Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego. Za swoją pracę i aktywność odznaczony został wieloma medalami i wyróżnieniami honorowymi.

Na koniec Z. Kruszewski podsumował: *Osiągnięcia Profesora Mirosława Krajewskiego są nieprzeciętne. Okupione są ciężką pracą trwająca nieraz – podejrzewam – od świtu do ciemnej nocy. Nic nie ma w życiu za darmo. Jubilatowi udaje się, co jest niezmiernie trudną umiejętnością łączyć cechy naukowca, nauczyciela, dydaktyka, organizatora i działacza życia społecznego. Dorobek naukowy i liczba wydanych publikacji jest imponujący. Podejmowane działania społeczne nie kończyły się na »byciu«, ale były pełne zaangażowania, odpowiedzialności. Jak harcerstwo, to dojście do stopnia harcmistrza, jak radny, to pełniący szereg funkcji w tej radzie, jak poseł, to nie bierny członek Sejmu, ale działający, podejmujący i wywiązujący się z różnych funkcji i przyjętych na siebie zobowiązań. Te wszystkie działania dają obraz Jubilata, który posiada cechy człowieka niezwykle kreatywnego, aktywnego, przedsiębiorczego, odpowiedzialnego, innowacyjnego, twórczego i pracowitego. I za to należy się Jubilatowi podziw i powszechne ludzkie uznanie. Czcigodny Profesorze Jubilacie, nich Ci zdrowie dopisuje, byś mógł przez kolejne lata czynić jeszcze wiele dobra. Ad multus annos!*

Drugą laudację wygłosił przyjaciel Jubilata, poseł na Sejm RP, wiceprezes Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego i jego Członek Honorowy Jan Krzysztof Ardanowski. Laudacja miała bardzo oryginalną formę i polegała na przeplataniu przemówienia cytowaniem rzymskich sentencji, przystających do życia i działalności prof. M. Krajewskiego. Poseł odczytał też list ministra nauki i edukacji Przemysława Czarnka do Jubilata. Minister zwracał uwagę na ogromne doświadczenie zawodowe i liczne funkcje, przez niego pełnione, ogromny dorobek naukowy, zwłaszcza poświęcony Ziemi Dobrzyńskiej oraz przyznane ordery i odznaczenia.

Po laudatorach wystąpił z przemową prof. M. Krajewski, dziękując mówcom za wspaniałe wystąpienia oraz swoim nauczycielom, wykładowcom i ludziom mu życzliwym, jakich spotkał na swojej drodze życiowej. Po przemówieniu z krótkim recitalem pieśni i piosenek wystąpił znany toruński duet muzyczno-wokalny Michał Hajduczenia (kontrabas) i Paweł Wiśniewski (harmonia). Potem żona Profesora dr Iwona

Posel J. K. Ardanowski w trakcie wygłaszania laudacji
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Wystąpienie prof. M. Krajewskiego
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Mazurkiewicz-Krajewska zaprezentowała księgę pamiątkową Jubileuszu, w której znalazły się teksty 50 autorów, w tym 41 artykułów naukowych i 9 tekstów dedykowanych Jubilatowi. Pierwszy egzemplarz z okolicznościową dedykacją otrzymał prof. M. Krajewski, a wręczył mu go wiceprezes DTN J. K. Ardanowski w towarzystwie członkiń Zarządu Anny Sobkiewicz i Magdaleny Fejdowskiej. Następnie Jubilat osobiście wręczył księgę wszystkim autorom artykułów, zaś pozostali goście mogli ją nabyć po wpłaceniu stosownej kwoty pieniędzy na fundację ochrony życia.

Goście w sali golubskiego zamku. Od lewej: poseł J. K. Ardanowski,
prezes TNP Z. Kruszewski i J. Kruszewska
Fot. P. Grążawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Życzenia i prezenty od gości
Fot. P. Grążawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Prof. M. Krajewski z członkiniami Zarządu DTN Anną Sobkiewicz i Magdaleną Fejdowską
oraz wiceprezesem DTN J. K. Ardanowskim w stroju szlachty dobrzyńskiej.
Na drugim planie dr Iwona Mazurkiewicz-Krajewska
Fot. P. Grążawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Prof. M. Krajewski z dr E. Szubską-Bieroń.
Z tyłu Andrzej Szalkowski
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Potem do prof. M. Krajewskiego ustawiała się długa kolejka gości z gratulacjami i prezentami, czemu towarzyszyły refleksje związane z osobą Jubilata. Uroczystość przebiegała w miłej, przyjacielskiej, niemal rodzinnej atmosferze. Jej zakończeniem była kolacja,

Prof. M. Krajewski z okolicznościowym tortem jubileuszowym
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

podczas której można było jeszcze pogawędzić na różne tematy.

Między edukacją a nauką. Memoriale liber ofiarowana Profesorowi Mirosławowi Krajewskiemu, red. Iwona E. Zielińska, wyd. Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe, Dobrzyń 2021, ss. 759

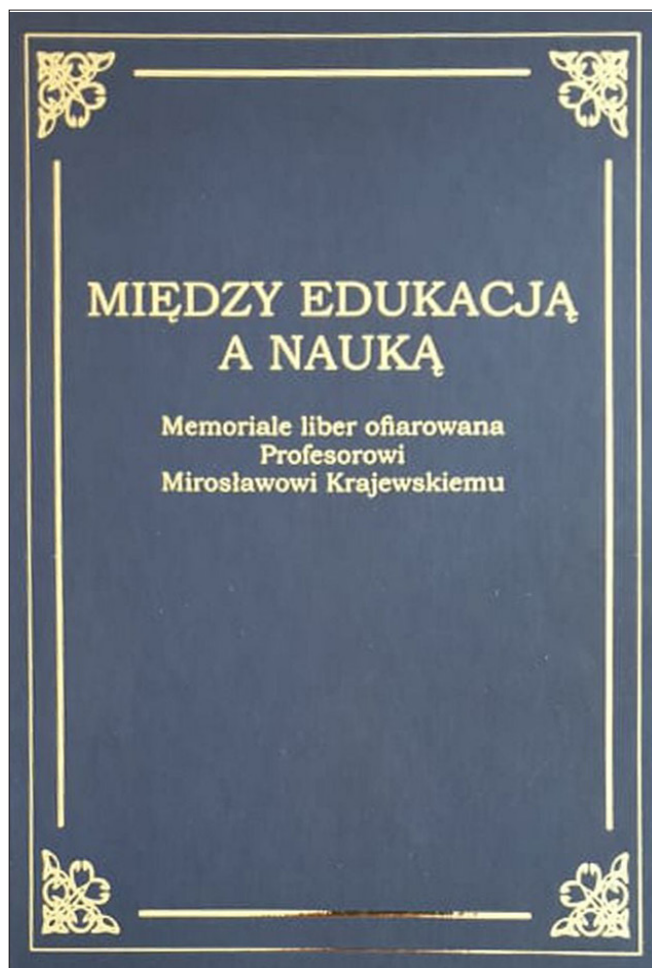
Z okazji jubileuszu staraniem Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego, którego Jubilat jest Honorowym Prezesem, zostało wydane monumentalne opracowanie pod redakcją Iwony E. Zielińskiej *Między edukacją a nauką. Memoriale liber ofiarowana Profesorowi Mirosławowi Krajewskiemu*. Prezentacja książki odbyła się 26 września 2021 r. na zamku w Golubiu w czasie uroczystości jubileuszowej. Jest to dzieło warte przedstawienia choćby z tego względu, że wśród autorów artykułów, zamieszczonych w księdze jest pięcioro członków Towarzystwa Naukowego Płockiego z prezesem prof. Zbigniewem Kruszewskim na czele.

Księga została wydana bardzo starannie w sztywnej, granatowej oprawie w dużym formacie 19,5x28,5 cm. Otwiera ją *Prolegomena*, czyli rodzaj przedmowy, wyjaśniającej ideę książki oraz jej podział wewnętrzny i zawartość. Jak tam czytamy:

Tytuł tej książki świadomie traktuje o drodze Jubilata od edukacji własnej, poprzez nauczanie innych na wszystkich szczeblach: od szkoły podstawowej do uniwersytetu oraz udział najpierw w nauce i badaniach niezorganizowanych, aż po naukę uprawianą w formie badań uniwersyteckich w dziedzinie nauk społecznych, którą z kolei kulturuje w towarzystwach naukowych.

Księga zawiera artykuły o bardzo szerokiej tematyce, bardziej lub mniej związanych z biografią lub zainteresowaniami naukowymi Jubilata.

Dalej zamieszczono *Skrócone curriculum vitae Jubilata (1946 – 1971 – 2001 – 2021)* z podrozdziałami: *Kształcenie, Praca zawodowa, Działalność społeczna, Działalność państwowa, Działalność naukowa i wydawnicza, Odznaczenia i wyróżnienia honorowe, Podstawowe źródła do bibliografii*. Kolejny rozdział to *Album publikacji Mirosława Krajewskiego za lata 1971–2021*, zawierający kompletny wykaz publikacji Jubilata, podzielony na działy w porządku chronologicznym od najświeższych do najstarszych. Część biograficzną kończy *Album wypromowanych przez Jubilata w latach 2000–2021* doktorów nauk politycznych i humanistycznych wraz z tytułami dysertacji. Wśród 10 wypromowanych doktorów znalazły się dwie członkinie TNP: Elżbieta Szubska-Bieroń, która w 2010 r. obroniła na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy pracę doktorską *Płock w latach 1939–1945 ma łamach prasy niemieckojęzycznej* oraz Alina Kłoczek z obronioną w 2016 r. na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy pracą *Przemiany społeczno-ekonomiczne płockiego*

Księga pamiątkowa
Fot. P. Grążawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

kompleksu rafinerijno-petrochemicznego w latach 1959–2000.

Dalej następuje właściwa część dzieła, czyli *Rozprawy, artykuły i studia*, podzielone na działy tematyczne: *Spółczeństwo* (8 artykułów), *Religia i Kościół* (4 artykuły), *Prawo* (4 artykuły), *Historia* (11 artykułów), *Przyroda i gospodarka* (4 artykuły), *Bene merentes – przyczynki do dziejów* (7 artykułów), *Varia* (5 artykułów), *Teksty (dedykowane)* (8 artykułów). Swoje artykuły w księdze zamieściło łącznie 50 autorów. Księgę zamyka *Curriculum vitae Jubilata w dokumentach i fotogramach*. Teksty są mocno zróżnicowane pod względem tematyki i charakteru: od stricte naukowych po okolicznościowe i nawet wiersze poświęcone Jubilatowi.

Omówienie wszystkich tekstów w krótkim sprawozdawczym artykule jest niemożliwe¹, więc ograniczymy się do przedstawienia artykułów członków TNP: prof. Zbigniewa Kruszewskiego, dr. hab. Anny Marii Stogowskiej, dr Elżbiety Szubskiej-Bieroń, prof. Janusza

¹ Spis treści książki pamiątkowej w aneksie.

Dr Iwona Mazurkiewicz-Krajewska prezentuje książkę pamiątkową
Fot. P. Grązawski, ze zbiorów M. Krajewskiego

Szczepańskiego i piszącego te słowa – dr. Grzegorza Gołębińskiego. Tak więc członkowie TNP w istotny sposób zaznaczyli swój udział obchodach Jubileuszu prof. M. Krajewskiego oraz w książce pamiątkowej.

W artykule „Akademickie funkcje towarzystw naukowych” Z. Kruszewski nawiązał do aktywności M. Krajewskiego w *obszarze rozwoju kariery zawodowej, badacza, metodologa badań, historyka, regionalisty; działacza społecznego ruchu naukowego; polityka i samorządowca; erudyty*. Tekst rozpoczyna się od zdefiniowania funkcji społecznych i określenia funkcji akademickich. Najważniejszą z nich jest rozwijanie nauki i prowadzenie badań naukowych, aczkolwiek współcześnie kładzie się nacisk na wiedzę nie teoretyczną, ale – użyteczną, możliwą do zastosowania w praktyce. Drugą – nie mniej ważną funkcją – jest działalność dydaktyczno-wychowawcza, związana z kształceniem i wychowaniem studentów, którzy w przyszłości przejmą odpowiedzialność za państwo, gospodarkę i kulturę. Poza fachową wiedzą studenci powinni też przyswoić sobie pewien kanon wartości charakterystycznych dla cywilizacji zachodniej. Uczelnie powinny też wdrożyć studentów do samokształcenia i samowychowania. W tym kontekście Autor dostrzega pewien kryzys polskich uczelni, związany według niego z brakiem reform, w których

dominujące znacznie miałyby faktyczna autonomia uczelni, silnie skorelowana z odpowiedzialnością.

Towarzystwa naukowe mogą stanowić wsparcie i uzupełnienie funkcji, realizowanych przez uczelnie. Z. Kruszewski jako prezes jednego z wiodących towarzystw naukowych w Polsce, wieloletni przewodniczący Rady Towarzystw Naukowych przy Polskiej Akademii Nauk jest wielkim admiratorem towarzystw naukowych, w których widzi wielki – a niewykorzystany – potencjał. Przykładem są przytoczone przez niego publikacje Towarzystwa Naukowego Płockiego i Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego z pracami m.in. prof. M. Krajewskiego.

Towarzystwa naukowe ogólne odgrywają szczególnie dużą rolę w swoich regionach i środowiskach, pełniąc funkcję kulturotwórczą i integracyjną. W badaniach naukowych wchodzi w obszary, którymi nauka uniwersytecka nie jest zainteresowana. Prowadzą też działalność popularyzatorską, organizując odczyty, sesje, konferencje, wystawy, itp. Jest to oferta różnorodna tematycznie, skierowana do szerokiego kręgu odbiorców. Specyficzną propozycją, skierowaną do osób z pewnymi ambicjami naukowymi są tzw. seminaria doktoranckie, które mają przygotować zainteresowanych do napisania pracy naukowej. W TNP takie seminarium istnieje od 1970 r., prowadzone najpierw przez prof. Antoniego Rajkiewicza, a w latach 2000–2009 przez prof. Mirosława Krajewskiego, który dzięki temuż seminarium uzyskał doktorat w 1984 r. W czasie prowadzenia seminarium przez prof. M. Krajewskiego dziesięć osób uzyskało stopień doktora, a on sam wypromował cztery osoby. Nie mniej ważna jest działalność wydawnicza towarzystw naukowych, których publikacje wzbogacają wiedzę o regionie. Przykładem może być redagowany przez M. Krajewskiego „Rocznik Dobrzyńskiego Towarzystwa Naukowego”, którego ukazało się już 13 tomów o łącznej objętości ponad 5 tys. stron.

W podsumowaniu Z. Kruszewski podkreślił rolę towarzystw naukowych i ich użyteczność wobec swoich środowisk. Członkowie towarzystw mają swoje poczucie misji i potrzebę działania na rzecz podniesienia poziomu kultury, rozwoju nauki i kształtowania tożsamości narodowej.

Anna Maria Stogowska w swoim artykule przedstawiła „Syberyjskie losy uczestników ugrupowania zbrojnego »Zemsta Ludu« w 1833 r. na terenie północnego Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej”. Artykuł nawiązuje do zainteresowań M. Krajewskiego partyzantką J. Zaliwskiego w 1833 r., czego plonem było opracowanie na ten temat².

² M. Krajewski, *Usque ad finem. Powstanie listopadowe i partyzantka 1833 r. na ziemi dobrzyńskiej*, Rypin 2011.

W 1832 r. na zebraniu w Lyonie grupa polskich emigrantów na czele z płk. Józefem Zaliwskim podjęła decyzję wywołania na terenie Królestwa Polskiego nowego powstania zbrojnego. Z wiosną 1832 r. przedostali się do Królestwa, próbując rozpocząć walkę. Inicjator niedosłzłego powstania płk J. Zaliwski po przejściu granicy austriackiej został aresztowany i uwięziony. Na terenie północnego Mazowsza dowódcą powstańczym był Artur Zawisza, a dowódcą na powiaty płocki i lipnowski został Kalikst Borzewski. Powstańcy nie mieli jednak większego poparcia i zrozumienia. W maju 1832 r. pod Krośniewicami oddział A. Zawiszy został rozbity przez carskich huzarów. Powstańcy, którzy przeżyli starcie – wśród nich A. Zawisza – dostali się do niewoli i wkrótce potem stanęli przed sądem wojskowym. Zostali skazani na karę śmierci, wyrok wykonano w Warszawie. W miejscu powieszenia Artura Zawiszy współcześnie znajduje się plac jego imienia. Także inni uczestnicy walki zostali rozstrzelani w Lipnie i Kaliszu. Spośród dowódców powstania śmierci zdołał uniknąć K. Borzewski, który uciekł do Francji i zaciągnął się do Legii Cudzoziemskiej. Zginął w Hiszpanii w 1836 r. i został pochowany w kościele w Pampelunie.

W dalszej części artykułu A. M. Stogowska przedstawiła losy 29 partyzantów i osób im pomagających, zesłanych na Syberię. Był wśród nich Gustaw Zieliński, późniejszy właściciel Skępego, poeta, literat, zesłany za pomoc swoim kolegom: A. Zawiszy i K. Borzewskiemu. Pobyt na zesłaniu w latach 1834–1842 był dla niego, podobnie jak i dla innych, ciężkim okresem życia. Starając się uciec od rzeczywistości G. Zieliński dużo czytał i wyprawiał się w stępy. Było to inspiracją do jego pracy twórczej. W czasie zesłania ujawnił swój talent literacki, zaczął pisać wiersze i większe utwory, zyskując sławę jako uznany poeta. W Tobolsku napisał poemat „Samobójca”, a w Işymiu swój najbardziej znany utwór – „Kirgiz”. Większość zesłańców z grupy skazanych za udział w wyprawie J. Zaliwskiego, po kilku lub kilkunastu latach wróciła do Królestwa Polskiego, aczkolwiek czterech zmarło na Syberii.

Elżbieta Szubska-Bieroń napisała do księgi artykuł „Polityka pruska impulsem dynamicznego rozwoju Strzelec koło Kutna”. Strzelce to wieś na zachodnim Mazowszu w powiecie kutnowskim. Osada powstała w XI lub XII w. i położona była na pograniczu Mazowsza i ziemi łęczyckiej. Formalnie Strzelce założył Siemowit III na południowych krańcach ziemi gostynińskiej jako osadę służebną, obsługującą książęce polowania. Leżąca na drodze z Łęczycy przez Gostynin do Płocka wieś w kolejnych dziesięcioleciach się rozwijała, czego efektem było powstanie parafii. Po włączeniu Mazowsza do Królestwa Polskiego wieś stała

się własnością królewską, zarządzaną przez kolejnych dzierżawców.

Po II rozbiore Polski ta część Mazowsza przypadła Prusom i Strzelce zostały przejęte przez króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II. W 1796 r. król przekazał dobra strzeleckie gen. Dietrichowi Goswin Bockum von Dolffs, który jeszcze w tym samym roku odsprzedał je Sigmundowi Ottonowi Josephowi von Treskow. W ten sposób Treskowowie stali się właścicielami dóbr Strzelce. Sąsiednie wsie i folwarki Sigmund von Treskow otrzymał jako donację królewską, kolejne z biegiem czasu dokupił. Nowy właściciel szybko sprowadził osadników z Niemiec i Holandii i przy ich pomocy zagospodarował nieużytki i grunty po wykarczowanych lasach. W ten sposób zwiększyła się powierzchnia upraw i powstały nowe wsie.

Dzięki znajomości Sigmunda O. J. von Treskowa z Napoleonem Bonaparte dobra nie uległy konfiskacie w czasach Księstwa Warszawskiego. Również utworzenie Królestwa Polskiego podległego carowi Aleksandrowi I nie zmieniło statusu Strzelec, gdyż car wydał dekret „o osiedlaniu się pożytecznych cudzoziemców”. Kolejny właściciel Karl Sigismund von Treskow kontynuował politykę ojca, m.in. komasując grunty i wprowadzając płodozmian zamiast trójpolówki. Wprowadził nowe, bardziej wydajne uprawy, nawożenie, zwiększył hodowlę koni, bydła i trzody chlewnej, a nawet owiec, co stało się specjalnością folwarku. W latach 40. XIX w. zbudował cukrownię, potem gorzelnię, olejarnię, dwa wiatraki, tartak i cegielnię. Grunty zostały zmeliorowane. W ten sposób majątek przekształcił się w gospodarstwo rolno-przemysłowe. Na stałe Karl von Treskow zatrudniał 123 osoby oraz robotników sezonowych i chłopów pańszczyźnianych. W końcu życia zdążył jeszcze zbudować neorenesansowy pałac, istniejący do dzisiaj. W chwili śmierci w 1846 r. wartość majątku szacowano na ponad milion talarów.

Aby zapobiec jego rozdrobnieniu majątek został rodzinną spółką, zarządzaną przez jego dzieci. Dobrami zarządzał Karl junior von Treskow, który jednak nie przebywał na stałe w Strzelcach, bowiem miał też inne majątki w Prusach i był posłem do Reichstagu. Kolejnym zarządcą był Sigmund von Treskow, prowadzący szeroką działalność gospodarczą i inwestycyjną. Majątek w Strzelcach został zmechanizowany, szczególnie nowoczesna była mleczarnia. S. von Treskow przyjeżdżał do Strzelec dwa razy w roku na inspekcję. W apogeum rozwoju w majątku pracowało 1200 osób. Odrodzenie państwa polskiego w 1918 r. spowodowało kres rządów rodziny Treskow w Strzelcach i okolicznych miejscowościach. Ponieważ rodzina odmówiła przyjęcia polskiego obywatelstwa majątek został przeznaczony do likwidacji. W 1924 r.

kupił go za 325 tys. dolarów Państwowy Bank Rolny. Część gruntów przekazano okolicznym rolnikom, natomiast główna część majątku pozostała własnością państwową i dziś mieści się tam placówka naukowa Hodowla Roślin Strzelce Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin.

128-letnie rządy rodziny von Treskow w Strzelcach i okolicznych miejscowościach zapisały się nadzwyczaj pomyślnie. Treskowowie zagospodarowali nieużytki, byli prekursorami nowoczesnego rolnictwa, mechanizacji i uprzemysłowienia majątku. Każdy z właścicieli dokładał coś nowego i tak powstał wielki kompleks rolno-przemysłowy. I choć Treskowowie musieli sprzedać swoje dobra, tradycje nowoczesnego rolnictwa kontynuuje współczesna placówka naukowa.

Janusz Szczepański zgłosił do księgi artykuł „Wokół dziejów społeczności żydowskiej Mazowsza Północnego podczas I wojny światowej 1914–1918”. Autor jest znanym i uznanym specjalistą dziejów tak Mazowsza, jak i Żydów mazowieckich. I wojna światowa – mimo okazywanej przez społeczność żydowską Mazowsza lojalności wobec carskiej Rosji – szybko przyniosła pogorszenie sytuacji Żydów. Oskarżano ich o szpiegostwo i sprzyjanie Niemcom, szczególnie od 1915 r., kiedy zaczęły się klęski wojsk rosyjskich. Zostali też wypędzeni z wielu miejscowości przez cofających się Rosjan, choć potem zdolali wrócić.

Sytuacja Żydów mazowieckich po przejściu frontu generalnie się poprawiła. Okupacyjne władze niemieckie doceniały gospodarcze znaczenie ludności żydowskiej. Żydzi z nadania niemieckiego obejmowali funkcje burmistrzów mazowieckich miasteczek, jak w Sierpcu, Ostrołęce, czy Ciechanowie. Wchodzili do rad miejskich, otwierały się przed nimi nowe możliwości handlu do Niemiec. W naturalny sposób powodowało to niechęć, a nawet wrogość Polaków, oskarżających Żydów o zdradę interesów polskich.

Po akcie 5 listopada 1916 r. gminy żydowskie zostały zalegalizowane, mogły prowadzić działalność gospodarczą, społeczną i kulturalną oraz zbierać podatki komunalne. Wojna spowodowała też ożywienie życia politycznego wśród Żydów. Szczególnie uaktywnił się ruch syjonistyczny. Koncepcja Teodora Hertzla utworzenia państwa żydowskiego w Palestynie stawała się coraz popularniejsza. Jednak nie wszyscy Żydzi byli jej zwolennikami, stąd duże natężenie sporów politycznych w środowisku żydowskim. Tym nie mniej po ogłoszeniu w 1917 r. deklaracji Balfoura, ideę syjonistyczną zaczęli popierać także Żydzi religijni, w tym rabini, jak na przykład bracia Złotnikowie w Płocku. Wojna ożywiła też życie kulturalno-oświatowe. Aby zebrać fundusze na biednych i głodujących Żydów amatorskie zespoły i wykonawcy

przygotowywali przedstawienia i koncerty. Postawały żydowskie szkoły i stowarzyszenia.

Mimo że Żydzi generalnie dystansowali się od polskich dążeń niepodległościowych, jednak i w tym środowisku byli polscy patrioci. Żydzi mazowieccy służyli w Legionach Józefa Piłsudskiego i Polskiej Organizacji Wojskowej. Brali udział w obchodach polskich rocznic narodowych, jak np. w Płocku 3 maja 1916 r., czy 14 października 1917 r. w 100. rocznicę śmierci Tadeusza Kościuszki. Żydzi łomżyńscy wspólnie z polskimi mieszkańcami miasta protestowali przeciwko przyłączeniu Chełmszczyzny do Polski. We wrześniu 1918 r. płocki rabin, wraz z innymi oficjelami, witął wizytatora apostolskiego Achille Rattiego, który z kilkudniową wizytą przybył do Płocka.

Jak w zakończeniu napisał J. Szczepański:

Odzyskanie przez państwo polskie niepodległości w listopadzie 1918 r. Żydzi Mazowsza Północnego przyjmowali z obawami, ale też z nadzieją na lepsze życie.

Ostatnim artykułem członków TNP w księdze jest tekst niżej podpisanego „Bohaterscy obrońcy Włocławka i przedmościa włocławskiego w 1920 r. we wnioskach odznaczeniowych do orderu *Virtuti Militari* i Krzyża Walecznych”. Artykuł powstał jako skutek spostrzeżenia, że mimo pokażnej liczby publikacji na temat obrony Włocławka, chyba żaden z dotychczasowych autorów nie sięgnął po źródła archiwalne, znajdujące się w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, zwłaszcza po łatwo dostępne wioski odznaczeniowe. Inspiracją był materiał dotyczący por. Jakuba Hanejki, który wprawdzie nie zawierał jego wniosku odznaczeniowego, ale była tam lista obrońców, proponowanych do odznaczenia orderem *Virtuti Militari* przez płk. Wojciecha Gromczyńskiego³. W oparciu o tę listę można było zacząć wyszukiwać wnioski odznaczeniowe.

W artykule najpierw syntetycznie została omówiona obrona przedmościa włocławskiego i Włocławka. Tworzone w sierpniu 1920 r. przedmoście włocławskie wchodziło w skład Grupy Dolnej Wisły gen. Miłkołaja Osikowskiego i jego zadaniem było nie dopuścić do zdobycia mostu i przekroczenia Wisły przez wojska rosyjskie. 13/14 sierpnia 1920 r. 10 Dywizja Kawalerii III Korpusu Konnego Gaja zajęła Lipno i ruszyła w stronę Wisły. Próby przeprawy z marszu w rejonie Nieszawy i Bobrownik nie powiodły się, więc siły bolszewickie skierowały się na Włocławek. Do decydujących walk doszło 16 sierpnia 1920 r., kiedy nieprzyjaciel rozbił obronę przedmościa na

³ Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, akta personalne i odznaczeniowe, Jakub Hanejko, sygn. VM – I.482.102 – 10524.

prawym brzegu Wisły i podjął próbę zdobycia mostu. Dzięki bohaterstwu i determinacji obrońców zostało to udaremnione. Most przez Wisłę został spalony i zawałił się do rzeki. Powstrzymało to definitywnie próby zajęcia miasta, choć strona polska poniosła dotkliwe straty w zabitych, zaginionych i wziętych do niewoli, głównie na prawym brzegu Wisły.

Jak się wydaje do przyczyn niepowodzenia obrony przedmościa należało nadmierne wydłużenie linii obronnych ze słabą obsadą żołnierzy. Byli to zresztą głównie dopiero co wcieleni rekruci bez odpowiedniego wykształcenia i doświadczenia bojowego. Dodatkowo przeciwnik działał w sposób zdecydowany i energiczny. Znaczenie obrony Włocławka polegało na wiązaniu groźnego i bardzo ruchliwego III Korpusu Konnego w kluczowych dniach bitwy nad Wkrą i pod Warszawą. Wskutek tego Korpus nie mógł wziąć udziału w walkach na innych odcinkach frontu.

Po zakończeniu walk dowódca przedmościa płk Wojciech Gromczyński wystawił dzielnym obrońcom 23 wnioski odznaczeniowe na order *Virtuti Militari*, które jednak wskutek niezrozumiałej niefrasobliwości lub niechęci przewodniczącego Kapituły Orderu *Virtuti Militari* mjr./ppłk. Adolfa Macieszy nie zostały uwzględnione. Płk W. Gromczyński bezskutecznie zabiegał o odznaczenia dla swoich oficerów i żołnierzy przez kolejnych 8 lat – do 1928 r. W trakcie każdej wizyty A. Maciesza zbywał go obietnicami, z których nic nie wynikało. W dalszej części artykułu przytoczonych jest 27 wniosków odznaczeniowych

obrońców przedmościa włocławskiego i Włocławka, a w aneksie meldunek ppor. Kazimierza Kukiel-Krajewskiego, dotyczący okoliczności śmierci por. Michała Lubicz-Sawickiego.

Już po oddaniu księgi do druku udało się natrafić na dwa wnioski odznaczeniowe: dla por. Jakuba Hanejki, który znajdował się w aktach personalnych oraz ppor. Oswalda Rohatintera, który był już wcześniej publikowany, choć w nieco innej wersji, niż we wniosku z akt odznaczeniowych⁴.

Bardzo interesującą częścią księgi pamiątkowej jest ostatni rozdział z fotokopiami kilkudziesięciu dokumentów związanych z osobą M. Krajewskiego, okładkami książek jego autorstwa oraz fotografiami z poszczególnych etapów życia i aktywności zawodowej, społecznej, naukowej i politycznej. Nie brakuje też zdjęć z historycznych miejsc w kraju i za granicą, które Jubilat odwiedził.

Księga pamiątkowa ma zatem nie tylko walor naukowy, ale też przybliży sylwetkę prof. M. Krajewskiego we wszystkich aspektach jego aktywności, czego uzupełnieniem jest bogaty materiał ikonograficzny, który zapewne mógłby być jeszcze większy, ale nie sposób pokazać na fotografiach wszystkich wydarzeń, w których Profesor w ciągu kilkudziesięciu lat uczestniczył.

⁴ Zob. artykuł *Bohaterscy obrońcy Włocławka i przedmościa włocławskiego w 1920 r. we wnioskach odznaczeniowych do orderu Virtuti Militari i Krzyża Walecznych – suplement w tym numerze „Notatek Płockich”*.

ANEKS

Między edukacją a nauką. Memoriale liber ofiarowana Profesorowi Mirosławowi Krajewskiemu, red. Iwona E. Zielińska, wyd. Dobrzyńskie Towarzystwo Naukowe, Dobrzyń 2021.

SPIS TREŚCI

Prolegomena

Skrócone curriculum vitae Jubilata (1946–1971–2001–2021)

Album publikacji Mirosława Krajewskiego za lata 1971–2021

Wykaz wypromowanych doktorów

SPOŁECZEŃSTWO

Zbigniew Paweł Kruszewski, *Akademickie funkcje towarzystw naukowych*

Andrzej Graczkowski, *„Rocznik Dobrzyński” – regionalny periodyk naukowy na przestrzeni lat 2008–2020*

Jan Krzysztof Ardanowski, *Wiejski charakter Ziemi Dobrzyńskiej a życiowe wybory jednego z Dobrzyńiaków*

Marek G. Zieliński, *Kārlis Zāle (1888–1942) – rzeźbiarz łotewskiej niepodległości*

Krzysztof Żabierek, *Pomoc dla Polaków w Kazachstanie*

Beata Krajewska, *O świadomości wychowawczej rodziców oraz innych wybranych elementach rodziny jako środowiska wychowawczego*

Andrzej Mielczarek, *Oblicze starości w Polsce na początku XXI wieku*

Barbara Moraczewska, *Program rewitalizacji Włocławka (2018–2028)*

RELIGIA I KOŚCIÓŁ

ks. Tadeusz Zaborny, *O antropologicznym, eschatologicznym i teologicznym wymiarze pracy ludzkiej*
Aleksander Sitnik OFM, *Indulgentia plenaria perpetua pro festo pentecostes per totam octavam in Ecclesia Skępensis*

ks. Zbigniew Kluba, *Religijna, kulturowa i społeczna działalność Kościoła w diecezji płockiej w latach 1918–1939*

Krystyna Grzesiak, *Kościoty, klasztory, kaplice. Kreowanie miejsc kultu w diecezji włocławskiej w latach 1945–1989*

PRAWO

ks. Janusz Gręźlikowski, *Archiwa kościelne w świetle obowiązujących norm kanonicznych*

Radosław Krajewski, *Przestępstwa seksualne. Pojęcie i zakres*

Adam Strzelecki, *Instytucjonalne regulatory demokracji w społeczeństwie obywatelskim*

Józef Strzelecki, *Idea zakładu administracyjnego w kontekście funkcjonowania szkół wyższych*

HISTORIA

Jacek Woźny, *Osiągnięcia toruńskiej archeologii w badaniach nad epoką brązu i epoką żelaza na ziemi chełmińskiej i obszarach sąsiednich*

Anna Maria Stogowska, *Syberyjskie losy uczestników ugrupowania zbrojnego „Zemsta Ludu” w 1833 r. na terenie Północnego Mazowsza i Ziemi Dobrzyńskiej*

Albert S. Kotowski, *Z dziejów parlamentaryzmu polskiego. Polacy w sejmie pruskim i w parlamencie Rzeszy 1871–1918*

Elżbieta Szubska-Bieroń, *Polityka pruska impulsem dynamicznego rozwoju Strzelec koło Kutna*

Andrzej Leonard Bogucki, *Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w latach 1989–2017*

Janusz Szczepański, *Wokół dziejów społeczności żydowskiej Mazowsza Północnego podczas I wojny światowej 1914–1918*

Krzysztof Budziński, *W służbie Ojczyźnie. Mieszkancki Ziemi Dobrzyńskiej w walce o niepodległość i granice 1914–1920*

Grzegorz Gołębiwski, *Bohaterscy obrońcy Włocławka i przedmościa włocławskiego w 1920 r. we wnioskach odznaczeniowych do Orderu Virtuti Militari i Krzyża Walecznych*

Aleksander Lasik, *SS-Sonderlager Hinzert. Nieznany obóz koncentracyjny SS*

Ryszard Kowalski, *Szkoła powiatowa NSDAP we dworze Borzewskich w Ugoszczu (1941–1944)*

Zdzisław Biegański, *Kujawsko-pomorskie odłamy Polskiej Kroniki Filmowej (1944–1994)*

PRZYRODA I GOSPODARKA

Tomasz Szwaczkowski, *Prawda i prawdopodobieństwo w naukach przyrodniczych*

Łukasz Wiśniewski, *O zrównoważonym i wielofunkcyjnym rozwoju rolnictwa*

Maria Palińska, *Edukacja ekologiczna wobec nowych wyzwań XXI wieku na przykładzie regionu włocławskiego*

Marcin J. Sobiech, *„Regiony historyczne” – popularnonaukowy projekt kartograficzny na mapach historycznych*

BENE MERENTES – PRZYCZYNKI DO DZIEJÓW

Wojciech Buller, *Józef Dąbkowski (1809–1833) – męczennik sprawy narodowej z Ziemi Dobrzyńskiej*

Bożena Ciesielska, *Inspirujący wpływ emigracji na twórczość literacką dobrzyńskich pisarzy*

Michał Raczkowski, *Józef Franciszek Bliziński herbu Korczak jako właściciel ziemski (1827–1893)*

Zofia Jolanta Iwińska, *Kroniki Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie z lat 1925–1930*

Anna Sobkiewicz, *Hufiec Związku Harcerstwa Polskiego Brzuze w latach 1975–2007*

Zenobia Rogowska, *O Kustoszu pamięci Ziemi Dobrzyńskiej*

Andrzej Szałkowski, *Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej – od czterdziestu lat skarbnica tajemnic i powierzonych historii*

VARIA

Władysław Błasiak, *Na ścieżkach nauk ścisłych i humanistycznych*

Tryptyk autorski przed Jubileuszem

Iwona E. Zielińska, *O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego*
ks. Janusz Gręźlikowski, *Biografia rodzonych braci-karmelitów – Przyjaciół Jubilat*
Andrzej Graczkowski, *O zwycięstwie nad bolszewizmem w 1920 r.*

TEKSTY (dedykowane)

Agnieszka Jabłońska, *Majowy Jubileusz Królowej*
Henryk Osiński, *Wielkiemu Dobrzyńiakowi*
Maciej Mandykowski, *Nieźrównanemu Piewcy*
Elżbieta Ciecierska-Mikucka, *Jubilatowi*
Stanisław Ćwiek, *Na siąte piąte*
Zbigniew Trzebniak, *Profesor Dobrej Ziemi*
ks. Tadeusz Zaborny, *Laudatum*

Curriculum vitae Jubilata w najważniejszych dokumentach i fotogramach

Grzegorz Gołębiowski

NASI AUTORZY

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

— dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, redaktor naczelny „Notatek Płockich”

WOJCIECH JERZY GÓRCZYK

— mgr historii, kustosz Muzeum Romantyzmu w Opinogórze. Obszary zainteresowań naukowych to historia Kościoła, Mazowsza oraz rodu Krasińskich

KRYSTYNA GROCHOWSKA-IWAŃSKA

— dr nauk humanistycznych, tłumacz przysięgły języka rosyjskiego, emerytowany nauczyciel akademicki Uniwersytetu Łódzkiego, była archiwistka Archiwum Państwowego w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego

JAROSŁAW KOZANECKI

— mgr polonistyki, działacz płockiej „Solidarności”, w czasie stanu wojennego internowany w zakładzie karnym we Włocławku, autor publikacji z najnowszej historii Płocka i regionu płockiego

Autorki Bibliografii

— Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 X – 31 XII 2020 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **BZIUK, Justyna.**: Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 X – 31 XII 2019 r. / oprac. Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2020, nr 4/265, s. 52-71
- Czasopisma regionalne i wydawnictwa ciągłe**
2. **Bieżuńskie** Zeszyty Historyczne / [Przewod. kolegium red. Wiktor Mieszkowski]. – Nr 34(2020). – Bieżuń: Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu, Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2020. – Roczn. – ISSN 1231-0212
3. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, [R. 10], nr 27. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2020. – Niereg. – ISSN 2084-0896
4. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Katarzyna Kozakowska, Anna Grochowska, Magdalena Łotocka. – 2020, nr 4. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2020. – Kwart.
5. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2020, [R.16], nr 54. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2020. – Niereg. – ISSN 1734-6835
- Secesja, Art Déco, Regionalizm.
6. **Biuletyn** Obserwatorium Integracji Społecznej / Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej; [Piotr Nowak-Skyrpan]. – 2019, nr 1, 2. – Warszawa: MCPS Wydział ds. Badań Społecznych, 2019. – Półrocz. – ISSN 2083-8883
7. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2020, nr 139-143. – Płock: Wisła Płock S.A., 2020. – Niereg.
8. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2020, [R. 25], nr 3-4. – Gąbin: UMiG, 2020. – Kwart. – ISSN 2354-0222
9. **Eko i My**: poradnik ekologiczny / red. nac. Maria Ciesielska. – 2020, nr 10(284)-12(286). – Grodzisk Mazowiecki: Wydawnictwo Studio Puenta, 2020. – Mies. – ISSN 1232-4531.
10. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2020, [R. 4], nr 72-77. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2020. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114
11. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodziszyn, Radzanowo, Wyszogród, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2020, [R.7], nr 70-72. – Wyszogród: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2020. – Niereg. – ISSN 2544-476X
12. **Fundusze Europejskie na Mazowszu**: Magazyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2020, [R. 7], nr 2. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2020. – Półrocznik. – ISSN 2391-4629
13. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2020, [R. 26], nr 1(73). – Łąck: UG, 2020. – Niereg. – ISSN 2299-0372
14. **Gazeta** Samorządność / [red. nac. Paweł Dąbrowski]. – 2020, nr 52-53. – Warszawa: MPGMedia, 2020. – Niereg. – ISSN 2299-7008
15. **Gazeta** Samorządowa Gminy Bodzanów / red. zespół. – 2020, [R. 5], nr grudzień. – Bodzanów: Urząd Gminy Bodzanów, 2020. – Niereg.
16. **Gazeta** Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica / red. nac. Kamila Bielińska. – 2020, [R.27], nr 52. – Płock: SWPW, 2020. – Półrocz. –ISSN 1425-2740
17. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2020, nr 230-305. – Warszawa: Agora SA, 2020. – Dziennik. – ISSN 0860-908X
Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.
18. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2020, [R. 16], nr 5(74). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2020. – Mies. – ISSN 2544-6290
19. **GO!**: miesięcznik Grupy ORLEN / red. nac. Zuzanna Falzmann. – 2020, [R.3], nr 10-12. – Płock: PKN ORLEN SA, 2020. – Mies.
20. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2020, R.97, nr 40-53. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2020. – Tyg. – ISSN 0137-7604
21. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Małgorzata Kamińska]. – 2020, nr 3-4 (301-302). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2020. – Kwart. – ISSN 1643-7446
22. **InfoPłockTV**: czytaj i oglądaj informacje z twojej gminy / red. Jacek Szotrowski, Paweł Brzozowski, Renata Kowalska. – 2020, [R.1], nr 1-3. – Płock: SzotMediaFilm, 2020. – Mies.
23. **Informator** Gminy Mochowo: Biuletyn Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2020, [R. 6], nr 7. – Mochowo: Urząd Gminy, 2020. – Roczn.
24. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2020, [R. 4], nr 10(36)-12(38). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2020. – Mies. – ISSN 2544-7637
25. **Inżynier** Mazowska / Red. Andrzej Papliński, Krzysztof Zięba. – 2020, nr 6(88). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2020. – Dwumies. – ISSN 2083-0610
26. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2020, nr 10-12. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2020. Mies. – ISSN 1732-4556
Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.
27. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2020, [R. 8], nr 1(30). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2020. – Kwart. – ISSN 2353-2165
28. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2020, [R. 12], nr 26-31. – Sierpc: Media Serwis, 2020. – Dwutyg. – ISSN 2080-1556
29. **Kurier** Wyszogrodzki: bezpłatny biuletyn Urzędu Gminy i Miasta Wyszogród. – 2020, [R. 2], wydanie 2. – Wyszogród: Urząd Gminy i Miasta Wyszogród, 2020. – Roczn.
30. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: Kutno, Łęczycza, Gostynin / red. prow. Krzysztof Szymański. – 2020, [R. 2], nr 39-52. – Kutno: Projekt Portal Sp. z o.o, 2020. – Tyg. ISSN 2658-1647
31. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. zespół. – 2020, [R. 62], nr 12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2020. – Mies. – ISSN 0209-3103
32. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2020, [R. 18], nr 4(87-88). – Brudzeń Duży: TPGB, 2020. – Kwart. – ISSN 1642-9214
33. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2020, R. [16], nr 6. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2020. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
34. **Mazowsze**. Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2020, nr 10-12. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazo-

- wieckiego, 2020. – Mies. – ISSN 2544-6738
- 35. Mazowsze:** Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opol-ski. – 2020, nr 35. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2020. – Niereg. – ISSN 1689-4774
- 36. Meritum:** Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2020, nr 4. – Warszawa: Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2020. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 37. Merkursy** / red. zespół. – 2020, nr 26. – Płock: Zespół Szkół Ekonomiczno-Kupieckich im. Ludwika Krzywickiego, 2020. – Nie-reg.
- 38. MiastO!Żyje:** informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2020, [r. 7], nr 7-8. – Płock: Urząd Miasta, 2020. – Niereg.
- 39. MiastO!Żyje:** płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki im. Themersonów i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2020, [R.9], nr 10. – Płock: Urząd Miasta, 2020. – Mies.
- 40. Miejski** Zeszyt Statystyczny / przyg. w Referacie Strategii i Planowania w składzie: Małgorzata Kansy, Maria Sierandt, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – 2020, nr 27. – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, 2020. – Rocz. – ISSN 2080-8372
- 41. Miesięcznik** Pasternski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2020, [R. 105(115)], nr 10-12. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2020. – Mies. – ISSN 0209-3642
- 42. Moda** na Mazowsze / koordynator projektu Renata Konewecka, Adam Jasiński; współpraca – redakcja Magazynu Świat, Podróże, Kultura: Magdalena Walsiak, Dawid Mikoś. – 2020, jesień/zima. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2020. – Niereg.
- Egzemplarz bezpłatny
- 43. Nasz** Gostynin: biuletyn miejski / red. zespół. – 2020, [R. 9], nr 3(51)-4(52). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2020. – Kwart. – ISSN 2081-4364
- 44. Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2020, [R.17] nr 5-7 Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2020. – Niereg. – ISSN 1731-5484
- 45. Nasz** Sierpc: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2020, nr 4. – Sierpc: Urząd Miasta, 2020. – Kwart.
- 46. Nasza** Gmina: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2020, [R. 10], nr 4. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2020. – Kwart.
- 47. Nasza** Gmina Radzanowo: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2020, [R. 10], nr 31. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2020. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 48. Nasza** Katedra: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2020, nr 111(164)-123(175). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2020. – Tyg.
- 49. Nauki** Ekonomiczne = Economic Sciences: [półrocznik Wydziału Nauk Ekonomicznych i Informatyki / [redaktor naczelny prof. dr hab. Jacek Grzywacz]. – T. 32 (2020). – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2020. Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej, 2020. – Pół-rocz. – ISSN 2719-4175
- Tyt. równol.: Economic Sciences – Streszcz. ang., pol.
- 50. Notatki** Płockie: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2020, [R.64], nr 4/265. – Płock: TNP, 2020. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 51. PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2020, [R.8], nr 19-24. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2020. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
- 52. Pielęgniarstwo** w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing: kwartalnik międzynarodowy / red. nac. Mariola Głowacka. – 2020, [R.5], nr 4. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2020. – Kwart. – ISSN 2450-8624
- Streszcz. w jęz. ang.
- 53. Płocki** Rocznik Historyczno-Archivalny: Archiwum Państwowe w Płocku; [red. nac. Tomasz Piekarski]. – T. 12 (2020). – Płock: AP, 2020. – Rocz. – ISSN 1426-4684
- 54. Rocznik** Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu / [red. zespół]. – T. 11 (2020). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2020. – Rocz. – ISSN 2084-2732
- 55. Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2020 / [przewodn. zespołu red. Agnieszka Ajdyn]. – [R. 21](2020). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2020. – 198 s.: tab. kolor.; 24 cm. – Rocz. – ISSN 1509-9652
- Statistical Yearbook of Mazowieckie Voivodship 2020 – Tekst równol. pol.-ang.
- 56. Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2019 r. = Labour market in Mazowieckie Voivodship in 2019 / [zespół autorski: Aneta Czyżkowska, Dorota Sułkowska; pod kier. Tomasza Zegara]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2020. – 50 s.: tabl.; 27 cm. – (Analizy Statystyczne ISSN 1643-5834)
- Tyt. równol.: Labour market in mazowieckie voivodship in 2019
- 57. Słowo** Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2020, [R. 23], nr 3/4(82). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2020. – Kwart. – ISSN 1896-172X
- 58. Słubicki** Biuletyn Informacyjny / red. nac. Renata Maślanka. – 2020, [R. 6], wydanie 2020. – Słubice: Gmina Słubice, 2020. – Rocz.
- 59. Spotkanie** / red. zespół. – 2020, [R. 15], nr 10-12. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2020. – Mies.
- 60. Stanisławówka:** biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2020, nr 21-31. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2020. – Tyg.
- 61. Tygodnik** Płocki / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2020, [R.48], nr 40-52. – Płock: Tygodnik Płocki Sp. z o. o., 2020. –Tyg. – ISSN 0208-6972
- 62. Wiadomości** Parafialne (Płock): Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2020, [R. 8], nr 30(364)-41/42(376). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2020. – Tyg.
- 63. Wiadomości** PortalPłock / red. Michał Wiśniewski. – 2020, [R.3], nr 35-37. – Płock: Local Media Group, 2020. – Mies. – ISSN 2544-9729
- 64. Wieś** Mazowiecka: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nac. Wojciech Asiński. – 2020, nr 10-12. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2020. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 65. Więści** Gminne: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2020, [R. 14], nr 55(7). – Bielsk: Urząd Gminy, 2020. – Niereg.
- 66. Więści** Muzealne: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2020, [R. 8], nr 2(18). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2020. – Półrocz. – ISSN 2299-937X
- 67. Więści** znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Monika Deja. – 2020, [R. 27], nr 110. – Grzybów: Słowniczyszenie „Ziarno”, 2020. – Niereg. – ISSN. – 1643-7810
- 68. Zagraj** to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2020, [R.27], nr IV (255). – Płock: Studio „Bis”, 2020. – Kwart. – ISSN 1231-0980

Poszczególne okręgi i miejscowości

Grzebsk

– KAMIŃSKI, Jarosław.: Stanisław Grzebski – (nie)zapomniany syn parafii Grzebsk = poz. 86

Płock

– LEWANDOWSKA, Anna.: Tajemniczy świat nad mgłą = poz. 321

69. MIECZNIK, Tomasz.: Płock we mgle / fotografie Tomasz Miecznik. – Płock: Otomiasto.com, 2020. – 64 strony: ilustracje; 26 cm. ISBN 978-83-955144-9-4

Album fotograficzny.

Płock (okręg)

– BIENIEK, Mariusz.: Powiat dobrze ułożony = poz. 232

Sierpc

70. **Kalendarium** najważniejszych wydarzeń / oprac. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta. // Nasz Sierpc. – 2020, nr 4, s. 38-41, il.

Najważniejsze wydarzenia w Sierpcu od września do grudnia 2020 r.

71. **KOŚNA, Urszula.**: Niespieszne miasto Sierpc / Urszula Kośna. // Mazowsze. Serce Polski. – 2020, nr 11, s. 28-31, il.
Sierpc w Polskiej Sieci Miast Cittaslow.

Biografie

– BURZYŃSKA, Karolina.: Nagrobki wróciły do Płocka: wyglądają jak nowe = poz. 206

72. **BURZYŃSKA, Karolina.**: Obywatele miasta na 400 stronach: „#Przystanek Płock” / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 255, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: #Przystanek Płock / red. Romana Kuffel. – Płock, 2020.

73. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.**: Szczawin Kościelny w hołdzie mieszkańcom gminy poległym w latach 1918-1920 / Grzegorz Gołębiewski. // Notatki Płockie. – 2020, nr 4/265, s. 22-29, il.

Odstąpienie tablicy pamiątkowej w Szczawinie (3 V 1931 r.) w ramach 10. rocznicy odparcia najazdu bolszewickiego.

– GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Towarzystwo Techniczne w Płocku 1913-1939 = poz. 212

– JÓZWIAK, Mieczysław.: O historii zapisanej w Bulkowie = poz. 144

– KUFFEL, Romana Krystyna.: Warto było! = poz. 207

– KUFFEL, Romana.: Przystanek Płock = poz. 208

74. **(LESZ).**: Jeziorowscy: Książnica Płocka zaprasza do sieci / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 46, s. 12, il.

Ekspozycja „Jeziorowscy historią naznaczeni” online.

75. **PLECZYŃSKI, Wiktor.**: Niezwykłe historie ludzi, którzy spoczęli na płockich cmentarzach / Wiktor Pleczyński. // PetroNews. – 2020, nr 22, s. 1, 6, il.

Dot. powstawania książki „#PrzystanekPłock. Czas życia – czas cmentarzy”.

Bednarska, Jadwiga

76. **TROJANOWSKA, Lidia Maria.**: Płock, jaki pamiętam / Lidia Trojanowska; zdjęcia Anna Trojanowska, Weronika Trojanowska. – [Białystok]: Wydawnictwo Pro Art, 2020. – 238 stron: ilustracje; 23 cm.

ISBN 978-83-954564-5-9

Zawiera również poematy oraz piosenki autorstwa Jadwigi Bednarskiej.

Bejman (rodzina)

– TROJANOWSKA, Lidia Maria.: Płock, jaki pamiętam = poz. 76

Boukołowski, Henryk

– SZATKOWSKA, Lena.: Aktor, który pięknie mówił wiersze = poz. 314

Breński (rodzina)

– GRZYMKOWSKA, Wanda.: Historia mojej rodziny = poz. 82

Chamski, Hieronim

77. **CZAJKOWSKI, Grzegorz.**: Ksiądz Hieronim Chamski / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2020, nr 6(138), s. 6, il.

Hieronim Chamski – ksiądz, kompozytor, pedagog, autor śpiewników religijnych.

78. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Wychowywał pieśnią: żałoba w kościele i w kulturze / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 48, dod. Gość Płocki, nr 48/608, s. V, il

Hieronim Chamski – redaktor „Śpiewnika Kościelnego Diecezji Płockiej”, założyciel wydawnictwa „Hejnl”.

Chojnacki, Krzysztof

79. **KAMIŃSKA, Agnieszka.**: Krzysztof Chojnacki (1956-2020):

z żałobnej karty / Agnieszka Kamińska. // Nasz Płock. – 2020, nr 6 (138), s. 8, il.

80. **PSS ZGODA W PŁOCKU.**: Odszedł Krzysztof Chojnacki / PSS Zgoda w Płocku. // infoPłockTV. – 2020, nr 2, s. 2, il.

81. **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Człowiek, który umiał słuchać...: zmarł Krzysztof Chojnacki, prezes Społem PSS „Zgoda” / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 46, s. 7, il.

Drządzewski (rodzina)

82. **GRZYMKOWSKA, Wanda (1949).**: Historia mojej rodziny: część III: rodzina Drządzewskich / Wanda Grzymkowska. // Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – Nr 34(2020), s. 168-295, il.

Fabisiak, Andrzej (ks.)

83. **XP.**: Powtarzał: modlitwy nigdy dość: pogrzeb kapłana / am. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 46, dod. Gość Płocki, nr 46/606, s. VII, il.

Gajewska, Hanna

84. **MAŁECKA, Agnieszka.**: Daj siebie, póki czas! / Agnieszka Małeczka, Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 35, dod. Gość Płocki, nr 35/595, s. VI-VII, il.

Gawroński, Józef

85. **Józef Gawroński:** pożegnanie / współpracownicy i przyjaciele. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 284, dod. Tygodnik Płock, s. 2, il.

Józef Gawroński, dyrektor Szkoły Podstawowej nr 2 w Płocku.

Gerek, Tomasz

– GEREK, Tomasz.: [Z młodymi trzeba pogadać...] = poz. 317

Goliat (rodzina)

– GRZYMKOWSKA, Wanda.: Historia mojej rodziny = poz. 82

Górnicki, Stanisław

– BURZYŃSKA, Karolina.: Matka Boska Nadwiślańska = poz. 323

Gradowska, Anna

– SOBIERAJ, Leonard.: Wspomnienie o Annie Gradowskiej = poz. 284

Gręda (rodzina)

– GRZYMKOWSKA, Wanda.: Historia mojej rodziny = poz. 82

Grzebski, Stanisław

86. **KAMIŃSKI, Jarosław.**: Stanisław Grzebski – (nie)zapomniany syn parafii Grzebsk / Jarosław Kamiński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2020, nr 11, s. 1141-1158

Profesor Akademii Krakowskiej, znawca greki, łaciny i numizmatyki – Stanisław Grzebski z Grzebska w diecezji płockiej.

Janik, Krzysztof

87. **Pożegnanie** doktora Krzysztofa Janika / opr. red. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 75, s. 1, 5, il.

Krzysztof Janik – chirurg, wieloletni pracownik Szpitala Powiatowego w Sierpcu, ordynator oddziału chirurgicznego.

Jędrzejewski, Łukasz

88. **KINALSKA, Eliza.**: Mieszkaniec Goślic wygrał „Jednego z dziesięciu”: w popularnym teleturnieju nie miał sobie równych / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 45, s. 5, il.

Łukasz Jędrzejewski – mieszkaniec Goślic, nauczyciel historii w SP w Bielsku, honorowy dawca krwi i strażak.

Kanigowski, Andrzej

89. **RÓŻAŃSKI, Kamil.**: Wspomnienie o Andrzeju Kanigowskim / Kamil Różański, Dariusz Franczak, Anna Matuszewska. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 73, s. 1, 5, il.

Andrzej Kanigowski – długoletni druh OSP w Zawidzu, prezes Stowarzyszenia Pomoc Wzajemna.

Korda, Wincenty

90. **CZAJKOWSKI, Grzegorz.**: Wincenty Korda – człowiek, o którym nie można zapomnieć / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2020, nr 6(138), s. 9, il.

Konopnicki (rodzina)

91. **SOBOCIŃSKI, Krzysztof.**: Związki rodziny Konopnickich z Sannikami / Krzysztof Sobociński. // Notatki Płockie. – 2020,

nr 4/265, s. 12-21, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Kostka, Stanisław

– KUĆKO, Wojciech.: Anioł ziemski wśród aniołów niebieskich = poz. 326

Koszalska, Leokadia

92. **Podporucznik** Leokadia Koszalska / opr. Red. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 77, s. 1, 5, il.

Leokadia Koszalska – sierpczanka, sanitariuszka podczas powstania warszawskiego.

Kozłowski, Władysław

93. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Wielki skarb od skromnego człowieka: niezwykły wieczór w Muzeum Mazowieckim / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 231, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Spotkanie w Muzeum Mazowieckim z cyklu „Spotkania z historią” nt. „Władysław Kozłowski. Płocczanin, harcerz, fotograf”.

Królikowska, Agata

94. **MALINOWSKA, Lidia.**: Pożegnanie Agaty Królikowskiej / Lidia Malinowska, Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2020, nr 3-4(82), s. 15-16, il.

Agata Królikowska – nauczycielka, wieloletnia dyrektor Szkoły Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Gozdowie.

Kuffel, Romana Krystyna

– KUFFEL, Romana Krystyna.: Warto było! = poz. 207

Łoskot, Jarosław

95. **BIAŁA, Joanna.**: Izydorki dla każdego: płocczanin wynalazł środek ochrony przed koronawirusem / Joanna Biała. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 45, s. 3, il.

Przyrząd do otwierania klamek w czasie pandemii wynaleziony przez Jarosława Łoskota.

Łubieński, Stanisław (bp)

96. **ŁUBIEŃSKI, Maciej (1971-).**: Portret rodziny z czasów wielkości: o prymasach, milionerach, zakonnicach, bankrutach, pisarkach i innych przodkach / Maciej Łubieński. – Wydanie I. – Warszawa: Wydawnictwo WAB, 2020. – 442, [6] stron: ilustracje; 21 cm.

Bibliografia na stronach 442-443.

ISBN 978-83-280-8334-9

Zawiera informacje na temat biskupa płockiego Stanisława Łubieńskiego.

Marczewski, Andrzej Maria

– KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: O Andrzeju Marii Marczewskim = poz. 313

97. **SZATKOWSKA, Lena.**: Zmarł Andrzej Maria Marczewski: był dyrektorem płockiej sceny / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 48, s. 20, il.

Matuszewski, Henryk

98. **PIEKARSKA, Henryka.**: Henryk Matuszewski – prawy urzędnik i życzliwy kolega / Henryka Piekarska. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 77, s. 14, il.

Henryk Matuszewski (1949-2020) – sierpczanin, inspektor Urzędu Kontroli Skarbowej w Płocku.

Michalski, Jerzy

99. **(EG).**: Najstarszy harcerz w mieście...: odszedł harcmistrz Jerzy Michalski / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 47, s. 12, il. Harcmistrz Jerzy Michalski z Gostynina.

Milke, Wacław

100. **MILKE, Tadeusz.**: Dać świadectwo gehennie: KL Gusen – agonia pamięci i troska o godność / Tadeusz Milke. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 290, s. 6, il.

Projekt „O wielkiej, mądrej Polsce marzę” dofinansowany przez Narodowe Centrum Kultury w ramach programu Kultura w Sieci, zrealizowany przez Stowarzyszenie Przyjaciół Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka”.

Mroczkowski, Ireneusz

101. **KUĆKO, Wojciech.**: Wierność i odwaga myślenia: droga

ideowa ks. prof. dr hab. Ireneusza Mroczkowskiego (1949-2020) / Wojciech Kućko. // Notatki Płockie. – 2020, nr 4/265, s. 45-51, il. – (Z żałobnej karty)

Mroczkowski, Ireneusz (ks.)

102. **Dyscyplina** rozumu i uczciwość serca: ks. Ireneusza Mroczkowskiego (1949-2020) sposób uprawiania teologii moralnej / red. Andrzej Derdziuk, Wojciech Kućko. – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Ó copyright 2020. – 538 stron: ilustracje; 25 cm. – (Prace Wydziału Teologii / Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; 210)

Streszczenie polskie i angielskie przy artykułach.

ISBN 978-83-7306-890-2

Olewnik, Krzysztof

– OLEWNIK-CIEPLIŃSKA, Danuta.: Polska nas zdeptała = poz. 252

Palczewski, Stanisław

103. **WANECKI, Jarosław.**: Stanisław Palczewski (1933-2020) : pożegnanie / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 231, dod. Tygodnik Płock, s. 2, il.

Pasternakiewicz, Aleksander (ks.)

104. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Nie moralizował, tylko służył: pożegnanie i wspomnienie / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 43, dod. Gość Płocki, nr 43/603, s. VIII, il.

Paweł Włodkowiec

105. **JAWORSKI, Rafał.**: Więcej znaczy rozum niż siła / Rafał Jaworski. // Mówią Wieki. – 2020, nr 12, s. 12-15, il.

Paweł Włodkowiec z Brudzenia, rektor Akademii Krakowskiej, mediator w sporze z państwem krzyżackim na soborze w Konstancji w 1414 r. Poglądy Włodkowica nt. wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej.

Pawłowski vel Powitajłysty, Piotr

106. **KUFFEL, Romana Krystyna.**: Zwierciadło życia fotografa z Kolegialnej: książka o obywatelach miasta / Krystyna Romana Kuffel. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 261, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: #Przystanek Płock / red. Romana Kuffel. – Płock, 2020.

Piasek, Faustyn

107. **(LESZ).**: Gdzie spojrzysz, same „Piaski” leżą: UTW „Trzecia młodość” działa w sieci / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 48, s. 12, il.

Ekspozycja online „Faustyn Piasek 1877-1955. Wybitny płocki pedagog, kompozytor, muzyk”.

Próchno, Halina Maria

108. **WANECKI, Jarosław.**: Halina Maria Próchno (1935-2020): pożegnanie / Jarosław Wanecki. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 243, dod. Tygodnik Płock, s. 2, il.

Rościszewska, Marcelina

109. **A było tak...**: wspomnienia pogodne Marceliny Rościszewskiej / opracowanie Magdalena Biłska-Ciećwierz, Barbara Rydzewska. – Wydanie I. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2020. – 282, [2] strony: fotografie; 25 cm.

Bibliografia strony 269-277. Indeks.

ISBN 978-83-64676-52-9

110. **STOGOWSKA, Anna Maria.**: Bohaterka obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 r. pedagog Marcelina Rościszewska (1875-1949) / Anna Maria Stogowska. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2020. – 120 stron: ilustracje, 21 cm.

ISBN 978-83-64825-77-4

111. **STOGOWSKA, Anna Maria.**: Marcelina Rościszewska (1875-1949) bohaterka obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 roku / Anna Maria Stogowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny. – T. 12 (2020), s. 41-62, il.

112. **SZATKOWSKA, Lena.**: Dobrych manier panna Marcelina / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 41, s. 19, il.

Marcelina Rościszewska – zasłużona płocka działaczka odznaczona

Krzyżem Walecznych.

Ruclak, Agnieszka

113. RUCLAK, Agnieszka: Rozmowa z Agnieszką Ruclak – zatepcą wójta i sekretarzem gminy Słupno / Agnieszka Ruclak; rozm. przepr. Magdalena Kubacka. // Głos Słupna. – 2020, nr 5(74), s. 8, il.

Rudzinski, Ropmuald (ks.)

114. WP: Był księdzem z duszą artysty: Płock / wp. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 47, dod. Gość Płocki, nr 47/607, s. VII, il.

Rutkowska, Kinga

115. RUTKOWSKA, Kinga: Wszystko jest po coś / Kinga Rutkowska; rozm. przepr. Anna Matuszewska. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 75, s. 1, 9, il.

Rozmowa z Kingą Rutkowską – wokalistką i nauczycielką śpiewu.

Rycharski, Daniel

116. KIEDRZYNEK, Anna: Ludzie jak pani i ja: rolnicy goszczą gejów i lesbijki / Anna Kiedrzynek. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 286, dod. Duży Format, nr 47, s. 12-13, il.

Dot. projektu Daniela Rycharskiego (artysty z Kurówka) pod tytułem „Opieka rodzinna”.

Sadowski, Arkadiusz

– KARENDYS, Ewa.: Biznes z miłości do pszczoł = poz. 197

Smuk-Stratenwerth, Ewa

117. SMUK-STRATENWERTH, Ewa: Niebieski dom na wzgórzu, garść wspomnień z samych początków / Ewa, Smuk-Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2020, nr 110, s. 6-7, il.

Wspomnienia Ewy Smuk-Stratenwerth o jej początkach w Stowarzyszeniu Ekologiczno-Kulturalnym „Ziarno” w Grzybowie.

Sochaczewski, Aleksander

118. DRAGAN, Wanda: Malarz rodem z Iłowa / Wanda Dragan. // eWyszogrod.pl. – 2020, nr 71, s. 9, il.

Aleksander Sochaczewski (1843-1923) – właściwe nazwisko Sonder Lejb.

119. DRAGAN, Wanda: Malarz rodem z Iłowa / Wanda Dragan. // Gazeta Samorządność. – 2020, nr 52, s. 16, il.

Aleksander Sochaczewski, właśc. nazwisko Sonder Lejb.

Strużewska, Urszula

120. MAT: Pani ze skrzypcami: wspomnienie o Urszuli Strużewskiej / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2020, nr 76, s. 1, 2, il.

Urszula Strużewska – nauczycielka muzyki, wieloletnia dyrektor Ogniska Pracy Pozaszkolnej w Sierpcu.

Szrajberówna, Wanda

121. MAŁECKA, Agnieszka: Nie sława, lecz praca: niezwykła płocczanka / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 45, dod. Gość Płocki, nr 45/605, s. VI, il.

Wanda Szrajberówna – malarka, ceramiczka, nauczycielka rysunku, o której powstaje fabularyzowany film.

Śmiątek (rodzina)

– TROJANOWSKA, Lidia Maria.: Płock, jaki pamiętam = poz. 76

Thun, Ignacy Włodzimierz

122. THUN, Ignacy Włodzimierz (1909-1993): Wspomnienia: historia mojego życia / Ignacy Włodzimierz Thun; opracował Sławomir Górczyński. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2020. – 185 stron: ilustracje; 25 cm.

Bibliografia na stronach 144-145. Indeks.

ISBN 978-83-286-0113-0 – ISBN 978-83-286-0119-2

Urbaniak, Kazimierz

123. PIĘTKA, Włodzimierz: Był w nim religijny i społeczny duch: wspomnienie i świadectwo / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 52-53, dod. Gość Płocki, nr 52-53/612-613, s. V, il.

Wernik, Aleksander

124. SZATKOWSKA, Lena: Legionista Wernik Aleksander: wydawnictwa Książnicy Płockiej / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 47, s. 25, il.

Zawiera rec. książki: Aleksander Wernik (1890-1954): legionista,

urzędnik, wiceprezydent Płocka / Grzegorz Gołębiowski. – Płock, 2019.

Węgliński, Krzysztof

– GEREK, Tomasz.: [Z młodymi trzeba pogadać...] = poz. 317

Wojciechowski, Adam

125. WOJCIECHOWSKA, Elżbieta: Wspomnienia córki o ojcu / Elżbieta Wojciechowska; rozm. przepr. Paweł Felczak. // Wykłęci. – 2020, nr 4(20), s. 61-73, il.

Kpr. Adam Wojciechowski, żołnierz ZWZ i AK, zabity w Płocku na podwórzu siedziby UB przy ul. 1 Maja 3/5, przez funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa.

Wojno, Teresa

126. BRUDNOWSKI, J.: Powiatowy Kącik Artystyczny: Teresa Wojno / J. Brudnowski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, nr 27, s. 14-15, il.

Wojtalewicz, Mariusz

127. CZAJKOWSKI, Grzegorz: Mariusz Wojtalewicz (1961-2020): pożegnanie / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2020, nr 6(138), s. 5, il.

Mariusz Wojtalewicz – kierownik Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

128. SOBIERAJ, Leonard: Mariusz Wojtalewicz: pożegnanie / Leonard Sobieraj. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 266, dod. Tygodnik Płock, s. 6, il.

129. SOBIERAJ, Leonard: Żegnaj Przyjacielu! / Leonard Sobieraj. // infoPłockTV. – 2020, nr 2, s. 22, il.

Mariusz Wojtalewicz – zmarły kierownik Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

130. SZATKOWSKA, Lena: Płocka kultura pożegnała Mariusza Wojtalewicza / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 46, s. 7, il.

Mariusz Wojtalewicz – kierownik Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

Wołowska, Natalia

131. JURKO-WIECZORKOWSKA, Zofia Maria: Natalia Janina Wołowska z domu Zakrzewska / Zofia Maria Jurko-Wieczorkowska. // Echo Gąbina. – 2020, nr 3-4, s. 58-59, il.

Natalia Janina Wołowska z d. Zakrzewska, spadkobierczyni dworu w Stawie. Artykuł zawiera liczne fotografie z archiwum rodzinnego.

Wołowski, Zygmunt

– JURKO-WIECZORKOWSKA, Zofia Maria.: Natalia Janina Wołowska z domu Zakrzewska = poz. 131

Zakrzewski (rodzina)

– JURKO-WIECZORKOWSKA, Zofia Maria.: Natalia Janina Wołowska z domu Zakrzewska = poz. 131

Zieliński, Janusz

132. RAD: Uhonorowany nagrodą św. Michała Archanioła: profesor Janusz Zieliński / rad. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 40, s. 5, il.

Nagroda św. Michała Archanioła „Świadek wiary”.

Zimińska-Sygietyńska, Mira

133. SZATKOWSKA, Lena: Pani Miro, proszę na plan!: od rewolucjonistki do bufetowej: filmowe role Miry Zimińskiej / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 50/51, s. 12, il.

Gąsiorowski (rodzina)

134. GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan (1953-): W genealogicznej kniei / Paweł Bogdan Gąsiorowski. – Babiec Piaseczny: Sierpeckie Rozmaitości, 2020. – 147, [1] strona: ilustracje; 21 cm.

Bibliografia na 101 stronie i bibliografia prac autora na stronach 136-147.

ISBN 978-83-914558-5-2

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia. Klimatologia

135. Automatyczna stacja meteorologiczna w Maliszewku już funkcjonuje. // Wiadomości PortalPłock. – 2020, nr 36, s. 5, il.

System Monitoringu Suszy Rolniczej zrealizowany w ramach „Mazowieckiego Instrumentu Wsparcia Systemu Suszy Rolniczej MAZOWSZE 2020”.

Roślinność. Zwierzęta

136. JĘDRZEJEWSKI, Jacek. Autor.: Rarytasy plockiego ZOO / tekst: Jacek Jędrzejewski, Krzysztof Kelman, Bogdan Koczyk, Radomir Lewandowski, Dorota Raniszewska, Barbara Stegenta-Catus; grafika Katarzyna Śniegowska; zdjęcia Ewa Ablewska i 16 pozostałych. – Płock: Miejski Ogród Zoologiczny w Płocku, [2020]. – [51] stron: ilustracje; 21 cm.

Ochrona środowiska

– BEREZOWSKI, Andrzej.: Multienergetyczna przyszłość Orlenu = poz. 162

– FURMAN, Tomasz.: Orlen idzie w kierunku neutralności klimatycznej = poz. 167

137. JAKUBOWSKA, Anna. Referat ochrony środowiska i rolnictwa / Anna Jakubowska. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2020, nr grudzień, s. 8-9, il.

Działania z zakresu ochrony środowiska w gminie Bodzanów w 2020 roku.

– **Orlen** przeciera szlak zielonej energetyce = poz. 187

– **PKN** Orlen na drodze do neutralności emisyjnej = poz. 188

– SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Niebieski dom na wzgórzu, garść wspomnień z samych początków = poz. 117

– STRATENWERTH, Peter.: Stowarzyszenie Ziarno stworzyli ludzie = poz. 215

– ŻYLIŃSKA, Julita.: Zachowawczo zielony Orlen = poz. 195

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

– **Moda** na Mazowsze = poz. 42

138. Parki krajobrazowe województwa mazowieckiego: przewodnik / Kurpiowska Organizacja Turystyczna. – Warszawa: Euro Pilot, 2020. – 40 stron: ilustracje kolorowe; 19 cm. – (Mazowsze, Serce Polski)

ISBN 978-83-8218-057-2

III. LUDNOŚĆ

Demografia

– KUĆKO, Wojciech.: [Ludność parafii św. Leonarda w Grzepsku z 1895 r. – recenzja] = poz. 327

– LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 146

IV. HISTORIA

Archiwa

139. BAŃKA, Krystyna. Działalność Archiwum Państwowego w Płocku w roku 2019 / Krystyna Bańka. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T.12 (2020), s. 95-105

– GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan.: W genealogicznej kniei = poz. 134

140. LEWANDOWSKA, Anna. Rodzinne archiwa: ocalić od zapomnienia / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 237, dod. Tygodnik Płock, s. 6, il.

Wystawa pamiątek i fotografii rodzinnych ze zbiorów płocczan - Ewy Woźniakiewicz i Mirosława Kosowskiego w Archiwum Państwowym w Płocku.

141. PIEKARSKI, Tomasz. Obchody stulecia Archiwum Państwowego w Płocku w państwowej sieci archiwalnej w 2019 roku / Tomasz Piekarski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 12 (2020), s. 107-116

Archeologia

142. KORDALA, Tomasz. Wczesnośredniowieczne groby w centrum Płocka / Tomasz Kordala. // Biuletyn Muzealny. – 2020, nr 54, s. 10-11, il.

Historia miejscowości. Historiografia

Babiec Piaseczny

– GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan.: W genealogicznej kniei = poz. 134

Bonisław

143. PARADOWSKA, Jadwiga. Szkoła Podstawowa im. kardynała Stefana Wyszyńskiego w Lelicach: niecodzienna lekcja historii / Paradowska Jadwiga, Krzysztof Józwiak. // Słowo Gozdowa. – 2020, nr 3-4(82), s. 26-28, il.

Artykuł zawiera dzieje wsi Bonisław w gminie Gozdowo.

Bulkowo

144. JÓZWIAK, Mieczysław. O historii zapisanej w Bulkowie / Mieczysław Józwiak. – Bulkowo: [s.n.], [2020]. – 56 stron: ilustracje; 30 cm.

Gostynin

145. Ulice Gostynina: z historią w tle / pod redakcją Barbary Konarskiej-Pabiniak. – Wydanie II. – Gostynin: Gostynińskie Towarzystwo Kulturalno-Naukowe: Drukarnia Szmydł, 2020. – 320 stron: ilustracje; 25 cm.

Bibliografia na stronach 315-317. – Streszczenia w języku angielskim i niemieckim.

ISBN 978-83-955144-5-6

Mazowsze

146. LESZCZYŃSKA, Cecylia. W kontekście 100-lecia niepodległości Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej: część druga: Okres 1945-2018: Polska Ludowa i Trzecia Rzeczpospolita / Cecylia Leszczyńska. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2020 nr 35, s. 11-48, il., tab.

Bibliogr. s. 42-44 – Aneks s. 45-47 – Abstract eng.

Płock

– **A było** tak... = poz. 109

– BURZYŃSKA, Karolina.: Kogo zbeształ wiceprezydent Płocka? = poz. 205

147. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz. Starania władz Płocka o umieszczenie Krzyża Walecznych w herbie miasta w latach 1933-1939 / Grzegorz Gołębiewski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 12 (2020), s. 63-84, il.

Zawiera wizerunki herbu z Krzyżem Walecznych.

148. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz. Trzeci tom „Dziejów Płocka” – po 1945 r. / Grzegorz Gołębiewski, Tomasz Piekarski. // infoPłockTV. – 2020, nr 3, s. 13, il.

– GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Dzieje drogownictwa w Płocku (XIX-XXI wiek) = poz. 202

– STOGOWSKA, Anna Maria.: Bohaterka obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 r. pedagog Marcelina Rościszewska (1875-1949) = poz. 110

Sierpc

– KOŚNA, Urszula.: Niespieszne miasto Sierpc = poz. 71

Żychlin

149. POPŁAWSKI, Bogdan. Nazwy ulic Żychlina / Bogdan Popławski. // Notatki Płockie. – 2019, nr 4/265, s. 3-11, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Opracowania według okresów

– PLECZYŃSKI, Wiktor.: Niezwykłe historie ludzi, którzy spoczęli na płockich cmentarzach = poz. 75

Historia do 1795 r.

– JAWORSKI, Rafał.: Więcej znaczy rozum niż siła = poz. 105

– KORDALA, Tomasz.: Wczesnośredniowieczne groby w centrum Płocka = poz. 142

Historia 1795-1918

- **A było** tak... = poz. 109
- 150. KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.**: Wojenne tropy sprzed wieku / Michał Korwin-Szymanowski. // infoPłockTV. – 2020, nr 3, s. 16, il.

Dot. bitwy w wąwozie Słupianki w marcu 1915 r.

- SZATKOWSKA, Lena.: Legionista Wernik Aleksander = poz. 124

Historia 1918-1939

- **A było** tak... = poz. 109
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Szczawin Kościelny w hołdzie mieszkańcom gminy poległym w latach 1918-1920 = poz. 73
- (lesz): Jeziorowscy = poz. 74
- MELLER, Arkadiusz.: Wybory do Sejmu Ustawodawczego na Mazowszu Płockim w 1919 roku = poz. 242

- 151. ODZIEMKOWSKI, Janusz (1950-)**: Ostatnia bije godzina... 1920 r.: Armia Ochotnicza gen. Józefa Hallera / Janusz Odziemkowski. – [Warszawa]: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2020. – 478, [1] strona: ilustracje; 30 cm.

Bibliografia na stronach 468-473. Indeks.

ISBN 978-83-8098-984-9

Zawiera fotografie płockich ochotniczek i ochotników z 1920 r. (s.154, 155, 158, 299), obrońców Płocka (s. 317-322) oraz z odznaczenia Płocka Krzyżem Walecznych 10 kwietnia 1921 r. (s.400-401)

- STOGOWSKA, Anna Maria.: Bohaterka obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 r. pedagog Marcelina Rościszewska (1875-1949) = poz. 110
- STOGOWSKA, Anna Maria.: Marcelina Rościszewska (1875-1949) bohaterka obrony Płocka przed bolszewikami w 1920 roku = poz. 111

Historia 1939-1945

- MILKE, Tadeusz.: Dać świadectwo gehennie = poz. 100
- **Podporucznik** Leokadia Koszalska = poz. 92
- WOJCIECHOWSKA, Elżbieta.: Wspomnienia córki o ojcu = poz. 125

Historia 1944-1989

- WOJCIECHOWSKA, Elżbieta.: Wspomnienia córki o ojcu = poz. 125

V. ETNOGRAFIA

Obyczaje. Obrzędy

- 152. KOWALAK, Magdalena.**: Wrzesień, czyli początek jesieni na dawnej wsi mazowieckiej / Magdalena Kowalak. // Wieści Muzealne. – 2020, nr 2(18), s. 4-5, il.
- 153. TEMPCZYK, Sebastian.**: Obchody świąt Bożego Narodzenia w Wyszogrodzie i okolicach / Sebastian Tempczyk. // eWyszogrod.pl. – 2020, nr 72, s. 6

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne

- 154. Kalendarium 2020** / oprac. (jac). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 52, s. 19, il.
- Najważniejsze wydarzenia 2020 roku w Płocku.
- LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 146
- LEWANDOWSKA, Anna.: Czym się zasłużyli dla Płocka i kraju? = poz. 240
- LEWANDOWSKA, Anna.: Na co wydamy ponad miliard złotych = poz. 241
- **W drodze** ku wartościom = poz. 263

Statystyka

- **Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2020 =

poz. 55

- **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2019 r. = poz. 56

Inwestycje. Budownictwo

- 155. AL.**: Inwestycje na terenie Gminy Łąck – taki był 2020 rok / al. // Gazeta Łącka. – 2020, nr 1(73), s. 3-9, il.

- BURZYŃSKA, Karolina.: Konserwator zabytków: pozwolenia nie było = poz. 308

- GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Jubileusz prof. dr. inż. Wojciecha Włodarczyka = poz. 264

- 156. GUZANEK, Regina.**: Inwestycje z 2020 roku / Regina Guzanek. // Gazeta Samorządowa Gminy Bodzanów. – 2020, nr gruzdzień, s. 4, il.

Podsumowanie inwestycji w gminie Bodzanów.

- **Inżynier** Mazowska = poz. 25

- MARCINKOWSKI, Roman.: Budownictwo w płockiej Filii Politechniki Warszawskiej = poz. 265

- 157. Na tropie** miejskich inwestycji. // Nasz Sierpc. – 2020, nr 4, s. 19-23, il.

Inwestycje miejskie w Sierpcu.

- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Źródłem sukcesu jest współpraca = poz. 246

- **Ponad** 1 mld zł na inwestycje = poz. 247

- PYRAK, Stefan.: Profesor Wojciech Włodarczyk – o redakcyjnych i koleżeńskich aspektach współpracy = poz. 266

- STACHURSKA, Agnieszka.: Prace przy zabytkowym budynku = poz. 310

- **To nie** był łatwy rok = poz. 250

- 158. W telegraficznym** skrócie / Oprac. W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2020, nr 3-4, s. 44-47, il.

Wybór ważniejszych wydarzeń i inwestycji w Mieście i Gminie Gąbin w drugiej połowie 2020 r.

- WERESZCZYŃSKA, Joanna.: Inwestycje w oświatę 2017-2020 = poz. 251

- 159. WOŹNICKA, Sylwia.**: Infrastruktura drogowa / Sylwia, Woźnicka. // Informator Gminy Mochowo. – 2020, nr 7, s. 6-9, il.

Inwestycje drogowe w gminie Mochowo realizowane w 2020 roku.

- 160. WOŹNICKA, Sylwia.**: Infrastruktura społeczna / Sylwia, Woźnicka. // Informator Gminy Mochowo. – 2020, nr 7, s. 9-11, 40, il.
- Inwestycje w infrastrukturę społeczną w gminie Mochowo w 2020 roku.

- 161. ZIEMKIEWICZ, Sylwester.**: Samorząd w dobie pandemii / Sylwester Ziemkiewicz. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2020, nr 31, s. 3, il.

Plany budżetowe gminy Radzanowo na 2021 rok.

Informatyka. Internet

- KALKOWSKA, Agnieszka.: Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie = poz. 335

Przemysł

- Jol.: Czym tu jeszcze zaskoczyć? = poz. 213

Energetyka

- BEREZOWSKI, Andrzej.: Multienergetyczna przyszłość Orlenu = poz. 162

- **Energia** przyszłości = poz. 166

- FURMAN, Tomasz.: Orlen idzie w kierunku neutralności klimatycznej = poz. 167

- FURMAN, Tomasz.: Orlen zapowiada olbrzymie wydatki = poz. 168

- FURMAN, Tomasz.: Popyt na biopaliwa będzie rósł = poz. 169

- FURMAN, Tomasz.: Wodór będzie odgrywał coraz większą rolę w transporcie = poz. 170

- FURMAN, Tomasz.: Z wodorem wiązane są ogromne nadzieje = poz. 171

- GRANISZEWSKA, Magdalena.: Orlen ma plan wzorowany na gigantach = poz. 172
- **Inwestycje** w zieloną energię = poz. 176
- JAKUBOWSKA, Anna.: Referat ochrony środowiska i rolnictwa = poz. 137
- ŁUKASZEWICZ, Aleksandra.: Wyścig o tytuł paliwa przyszłości = poz. 178
- **Najbardziej** wpływowi Polacy 2020 = poz. 180
- **Narodowe** czempiony = poz. 181
- OBAJTEK, Daniel.: Chcemy stworzyć zrównoważony i zdywersyfikowany koncern = poz. 182
- OBAJTEK, Daniel.: Nie mógłbym spojrzeć w lustro, gdybym te sprawy odpuścił = poz. 183
- OBAJTEK, Daniel.: Orlen może przejąć PGNiG już za rok = poz. 184
- **ORLEN & PGNiG?** = poz. 186
- **Orlen** przeciera szlak zielonej energetyce = poz. 187
- **PKN Orlen** na drodze do neutralności emisyjnej = poz. 188
- **PKN Orlen** stawia na zrównoważoną transformację energetyczną = poz. 189
- **W trosce** o środowisko i zrównoważony rozwój = poz. 192
- ŻYLIŃSKA, Julita.: Zachowawczo zielony Orlen = poz. 195

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 162. BEREZOWSKI, Andrzej.:** Multienergetyczna przyszłość Orlenu / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2020, nr 51, s. 28-29, il.
- Dążenie koncernu PKN ORLEN SA do osiągnięcia neutralności emisyjnej w 2050 r. oraz rozwój nowej gałęzi segmentu petrochemicznego : recyklingu i biomateriałów.
- 163. BIERZYŃSKI, Jakub.:** Po co PiS Sigma Bis / Jakub Bierzyński; rozm. przepr. Agata Kondzińska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 299, s. 6-7, il.
- Rozmowa z prezesem domu mediowego OMD, J. Bierzyńskim, nt. Narodowego Domu Mediowego tworzonych przez PKN ORLEN i PZU.
- 164. BIERZYŃSKI, Jakub.:** Witamy w polskim Truman Show: Orlen przejmuje prasę regionalną / Jakub Bierzyński. // Newsweek Polska. – 2020, nr 51, s. 68-70, il.
- Przejęcie właściciela 20. gazet i ok. 150 tygodników regionalnych oraz portali internetowych – firmy Polska Press przez PKN ORLEN SA.
- 165. DANIELEWSKI, Michał.:** PiS zaatakował wolne media / Michał Danielewski. – 20 XII 2020 // Angora. – 2020, nr 51, s. 20-21, il.
- Orlen kupił grupę medialną Polska Press
- Kupno 100% udziałów Polska Press od niemieckiego koncernu Verlagsgruppe Passau przez PKN ORLEN SA.
- 166. ENERGIA** przyszłości: Kongres 590. // Do Rzeczy. – 2020, nr 43, s. 80-82, il.
- 167. FURMAN, Tomasz.:** Orlen idzie w kierunku neutralności klimatycznej / Tomasz Furman; materiał powstał we współpracy z PKN Orlen. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 278, dod. Walka o Klimat, s. 10, il.
- Dążenie koncernu PKN ORLEN SA do osiągnięcia neutralności emisyjnej w 2050 r. poprzez stopniowe ograniczanie emisji dwutlenku węgla w przemyśle, transporcie i energetyce.
- 168. FURMAN, Tomasz.:** Orlen zapowiada olbrzymie wydatki / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2020, nr 276, s. 01, 04, il.
- Orlen ma ambitne cele na najbliższe lata
- Wzrost nakładów na rozwój energetyki odnawialnej i gazowej, petrochemii i detalu.
- 169. FURMAN, Tomasz.:** Popyt na biopaliwa będzie rósł / Tomasz Furman; materiał powstał we współpracy z PKN ORLEN. //

- Rzeczpospolita. – 2020, nr 261, s. A20, il.
- 170. FURMAN, Tomasz.:** Wodór będzie odgrywał coraz większą rolę w transporcie / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 278, dod. Walka o Klimat, s. 31, il.
- Planowanie budowy instalacji w Trzebini i hubu we Włocławku do wytwarzania doczyszczanego wodoru.
- 171. FURMAN, Tomasz.:** Z wodorem wiązane są ogromne nadzieje / Tomasz Furman; materiał powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 249, s. A20, il.
- 172. GRANISZEWSKA, Magdalena.:** Orlen ma plan wzorowany na gigantach / Magdalena Graniszewska. // Puls Biznesu. – 2020, nr 233, s. 1, 16, il.
- 140 mld zł na rozwój energetyki odnawialnej i gazowej, petrochemii i detalu.
- 173. GRYN, Magdalena.:** Polski biznes w walce o zdrowie i życie Polaków / Magdalena Gryn. // Wprost. – 2020, nr 29(44), s. 265-280, il.
- Raport: Koronawirus w Polsce
- Przeznaczenie przez PKN ORLEN SA 100 mln zł na walkę z koronawirusem i wsparcie służby zdrowia, budowa szpitala tymczasowego w Płocku i Ostrołęce, produkcja płynu do dezynfekcji, zakup karetek i sprzętu medycznego.
- 174. GRZESZAK, Adam.:** Orlen Press / Adam Grzeszak. // Polityka. – 2020, nr 51, s. 15-17, il.
- Przejęcie przez PKN ORLEN SA kolportera prasy – firmy Ruch i właściciela 20. gazet regionalnych – firmy Polska Press.
- 175. Inwestycje** w kulturę i sztukę / materiał przygotowany we współpracy z PKN ORLEN. // Forum Polskiej Gospodarki. – 2020, nr 7(7), s. 12-15, il.
- Czasopismo dostępne w wyd. elektronicznym Tygodnika „Do Rzeczy” nr 52/2020.
- 176. Inwestycje** w zieloną energię: raport / materiał przygotowany we współpracy z PKN ORLEN // Forum Polskiej Gospodarki. – 2020, nr 5(5), s. 13-17, fot., il.
- Czasopismo dostępne w wyd. elektronicznym Tygodnika „Do Rzeczy” nr 43/2020.
- KLIMEK, Michał.: Wolontariackie podsumowanie roku = poz. 218
- 177. KONDZIŃSKA, Agata.:** PiS i Sigma Bis: Narodowy Dom Mediowy / Agata Kondzińska, Iwona Szpala. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 298, s. 4-5, il.
- Projekt PKN ORLEN i PZU – Narodowy Dom Mediowy, w skład którego wejdzie Agencja PR Sigma BIS, Polska Press i Ruch.
- 178. ŁUKASZEWICZ, Aleksandra.:** Wyścig o tytuł paliwa przyszłości / Aleksandra Łukaszewicz. // Puls Biznesu. – 2020, nr 222, s. 10-11, il.
- Debata z cyklu: Zielona Gospodarka. Źródła zielonej energii.
- 179. MAKARENKO, Vadim.:** Orlen idzie ścieżką Gazpromu / Vadim Makarenko, Katarzyna Korzeniowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 292, dod. Ekonomia+, s. VIII, il.
- Przejęcie przez PKN ORLEN SA kolportera prasy – firmy Ruch i właściciela 20. gazet regionalnych – firmy Polska Press.
- 180. Najbardziej** wpływowi Polacy 2020: Daniel Obajtek. // Wprost. – 2020, nr 24(39), s. 49-50, il.
- Prezes PKN ORLEN – Daniel Obajtek 4. w rankingu czasopisma „Wprost”.
- 181. Narodowe** czempiony: raport Stock Market Thinkzine. // Stock Market. – 2020, nr 3, s. 54-55, il.
- National Champions: Stock Market Thinkzine Report – Tekst pol., eng.
- 182. OBAJTEK, Daniel.:** Chcemy stworzyć zrównoważony i zdywersyfikowany koncern / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Maciej Pawlak. // Gazeta Polska. – 2020, nr 50, s. 74-77, fot.
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA, Danielem Obajtkiem nt. budowy koncernu multienergetycznego.
- 183. OBAJTEK, Daniel.:** Nie mógłbym spojrzeć w lustro, gdybym te sprawy odpuścił / Daniel Obajtek; rozmawiali Michał i Jacek Karnowscy. // Sieci. – 2020, nr 53, s. 20-24, il., fot.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA nt. budowy koncernu multienerygetycznego. Kupno 100% udziałów Polska Press od niemieckiego koncernu Verlagsgruppe Passau przez ORLEN.

184. OBAJTEK, Daniel.: Orlen może przejść PGNiG już za rok / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Marek Tejchman, Julita Żylińska; współpraca Anna Ochremiak. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 240, s. A8-A9, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA - D. Obajtkiem.

185. OLWA, Krzysztof.: Dakar na start / Krzysztof Oliwa. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 304, s. 19-23, il.

43. Rajd Dakar 2021.

186. OPIATOWSKI, Ryszard.: Orlen wspiera polski sport / Ryszard Opiatowski, Mateusz Puka, Aldona Marciniak. // Przegląd Sportowy. – 2020, nr 302, s. 11-14, il.

187. ORLEN & PGNiG? / [oprac.] Bolesław Potyrała; PAP/wnp.pl // Solidarność Polskiej Chemii. – 2020, nr 10, s. 6-7, il.

Spotkanie związków zawodowych w GK PGNiG z Zarządem PGNiG oraz PKN ORLEN w Warszawie w sprawie utworzenia koncernu multienerygetycznego.

188. Orlen przeciera szlak zielonej energetyce: transformacja energetyczna / partner publikacji PKN Orlen. // Puls Biznesu. – 2020, nr 249, s. 11, il.

189. PKN Orlen na drodze do neutralności emisyjnej / materiał powstał we współpracy z PKN Orlen. // Parkiet. – 2020, nr 296, s. 08-09, il. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 302, s. A18-A19, il.

Dążenie koncernu PKN ORLEN SA do osiągnięcia neutralności emisyjnej w 2050 r. poprzez stopniowe ograniczanie emisji dwutlenku węgla w przemyśle, transporcie i energetyce.

190. PKN Orlen stawia na zrównoważoną transformację energetyczną / materiał powstał we współpracy z PKN ORLEN. // Parkiet. – 2020, nr 298, s. 0, 08-09, il. // Rzeczpospolita. – 2020, nr 304, s. 1, A22-A23, il.

– PRZEMYŚLSKI, Jan.: Orlen Team rusza na podbój Rajdu Dakar = poz. 297

191. PRZYGOŃSKA-KĘSKA, Magdalena.: Granty od Fundacji ORLEN na profilaktykę zdrowotną / Magdalena Przygońska-Kęska. // GO!. – 2020, nr 11, s. 40, il.

Granty w wysokości 300 tys. zł. z programu „Zdrowie dla Płocka”. – RADWAŃSKAJUSTYŃSKA, Teresa.: Będzie gotowy 1 grudnia = poz. 261

192. STACHURSKA, Agnieszka.: Dystrybutory z wodorem, własne paczkomaty, ekologia...: jaki będzie ORLEN w 2030 roku? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2020, nr 24, s. 4, il. – (ORLEN Bez Tajemnic)

Główne założenia strategii PKN ORLEN do 2030 roku.

193. W trosce o środowisko i zrównoważony rozwój: zrównoważony biznes / partner publikacji PKN ORLEN. // Puls Biznesu. – 2020, nr 252, s. 10-11, il.

194. WOŹNIAK, Paweł.: PKN Orlen sięga po Polska Press / Paweł Woźniak. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 287, s. 1, 11, il.

Przejęcie właściciela 20. gazet regionalnych – firmy Polska Press przez PKN ORLEN SA.

195. ZATOŃSKI, Marcel.: Orlen na każdym rogu / Marcel Zatoński. // Puls Biznesu. – 2020, nr 232, s. 1, 4-5, il.

Orlen doda gaz w detalu

Przejęcie Ruchu przez PKN ORLEN SA.

– ZIÓŁKOWSKI, J.: Renowacja pomnika = poz. 229

196. ŻYLIŃSKA, Julita.: Zachowawczo zielony Orlen / Julita Żylińska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2020, nr 234, s. A11, il.

140 mld zł na rozwój energetyki odnawialnej i gazowej i petrochemii, w tym 30 mld zł na obniżenie emisji dwutlenku węgla.

Przemysł rolno-spożywczy

– SOBOCIŃSKI, Krzysztof.: Związki rodziny Konopnickich z Sannikami = poz. 91

Rzemiosło

– ZIELIŃSKA, Barbara.: Ponownie o sztandarach i nie tylko... = poz. 331

Rolnictwo

– SK.: „Jesień Ludów” = poz. 217

Weterynaria. Hodowla.

– BIAŁY, Beata.: Pokonam raka = poz. 262

197. KARENDYS, Ewa.: Biznes z miłości do pszczoł: skąd się bierze miód / Ewa Karendys. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 287, dod. Mój Biznes, s. 1, 2-3, il.

Firma „Pasiaki Rodziny Sadowskich” z Płocka.

Ogrodnictwo. Sadownictwo. Warzywnictwo

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Wincenty Korda – człowiek, o którym nie można zapomnieć = poz. 90

198. MILEWSKI, Sławomir.: Uprawowa różnorodność / Sławomir Milewski. // Działkowiec. – 2020, nr 12, s. 26-27, il. ROD „Kapyrs” w Płocku.

Żegluga śródlądowa

– GIEDRYS, Grzegorz.: To u nas Missisipi wpada do Wisły = poz. 318

Handel. Usługi

– FURMAN, Tomasz.: Orlen zapowiada olbrzymie wydatki = poz. 168

– GRANISZEWSKA, Magdalena.: Orlen ma plan wzorowany na gigantach = poz. 172

– KARENDYS, Ewa.: Biznes z miłości do pszczoł = poz. 197

– **Na tropie** miejskich inwestycji = poz. 157

– STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Człowiek, który umiał słuchać... = poz. 81

199. TRĘBIŃSKA, Aneta.: Otwarcie Gminnego Targowiska „Mój Rynek” w Mochowie oraz oczyszczalni ścieków w miejscowości Mochowo-Parcelle / Aneta Trębińska. // Informator Gminy Mochowo. – 2020, nr 7, s. 27-28

– WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura społeczna = poz. 160

Gastronomia

200. LEWANDOWSKA, Anna.: Wciąż walczymy o życie: czy przetrwamy? : płocka gastronomia w czasie pandemii / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 278, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Finanse. Budżet

– **Ambitne** plany na przyszły rok = poz. 230

– AS.: Budowa stadionu, przedszkola, mieszkania na start = poz. 231

– (jac.): Znamy projekt budżetu Płocka na 2021 rok = poz. 237

– KINALSKA, Eliza.: Już niebawem rozpocznie się głosowanie = poz. 238

– **Mieszkańcy** wybrali = poz. 243

– (mw.): Budżet Płocka na 2021 rok = poz. 245

– **Narodowe** czempiony = poz. 181

– [p]: Polska nie poradzi sobie bez Unii Europejskiej = poz. 211

– **Ponad** 1 mld zł na inwestycje = poz. 247

– **Projekt** budżetu na 2021 r = poz. 248

Komunikacja. Transport. Łączność

201. BORUSZEWSKI, Arkadiusz.: Rok 2020 przechodzi do historii... / Arkadiusz Boruszewski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2020, nr 27, s. 3-9, il.

Podsumowanie inwestycji w 2020 r. przez starostę gostynińskiego.

– FURMAN, Tomasz.: Z wodorem wiązane są ogromne nadzieje = poz. 171

202. GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Dzieje drogownictwa w Płocku (XIX-XXI wiek) / Krystyna Grochowska-Iwańska, Piotr Gryszpanowicz. – Płock: Politechnika Warszawska. Wydział Budownictwa Mechaniki i Petrochemii. Instytut Budownictwa, 2020. – 351 stron: ilustracje (w tym kolorowe); 29 cm.

Bibliografia na stronach 332-340. Indeks. – Wstęp także w języku angielskim, niemieckim, francuskim i rosyjskim.

ISBN 978-83-946540-4-7

– GUZANEK, Regina.: Inwestycje z 2020 roku = poz. 156

– **Na tropie** miejskich inwestycji = poz. 157

203. TRAMMER, Karol.: Pociągiem PKP Intercity na Śląsk: Płock dalekobieźny! / Karol Trammer. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 272, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3

Na Śląsk o 5.24. A za rok do Trójmiasta?

Przedruk artykułu z 6. nr czasopisma „Z biegiem szyn”. Planowanie włączenia Płocka w sieć połączeń PKP Intercity.

– **W telegraficznym** skrócie = poz. 158

– WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura drogowa = poz. 159

Gospodarka komunalna

204. BUCZKOWSKI, Krzysztof.: Rola informacji i dezinformacji w procesie zarządzania sytuacją kryzysową w mieście i regionie na przykładzie awarii kolektora przesyłowego w Warszawie / Krzysztof Buczkowski. W: Obywatele miast – miasta obywateli Płock, 2020. s. 245-262

Bibliografia. – Streszczenie w języku angielskim.

205. BURZYŃSKA, Karolina.: Kogo zbesztiał wiceprezydent Płocka?: Piotr Gryszpanowicz odkrywa historię na nowo / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020 nr 278, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Zawiera rec. książki: Cmentarz komunalny w Płocku 1960-2020 / Piotr Gryszpanowicz. – Płock, 2020.

Zawiera rec. książki: Miejsca pamięci narodowej. Obrona Płocka 1920 / Piotr Gryszpanowicz. – Płock, 2020.

206. BURZYŃSKA, Karolina.: Nagrobki wróciły do Płocka: wyglądają jak nowe: Ratujmy Płockie Powązki / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 231, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.

Renowacja nagrobków Zosi Baltiejus i ks. Ignacego Smoleńskiego.

– BURZYŃSKA, Karolina.: Obywatele miasta na 400 stronach = poz. 72

– GUZANEK, Regina.: Inwestycje z 2020 roku = poz. 156

207. KUFFEL, Romana Krystyna.: Warto było! / Romana Krystyna Kuffel; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 49, s. 20, il.

Rozmowa z Romaną Krystyną Kuffel, redaktorką albumu „#PrzystanekPłock. Czas życia - czas cmentarzy”.

– KUFFEL, Romana Krystyna.: Zwierciadło życia fotografa z Kolegialnej = poz. 106

208. KUFFEL, Romana.: Przystanek Płock: czas życia – czas cmentarzy / pod redakcją Romany Krystyny Kuffel; [autorki: Romana Kuffel, Małgorzata Biatecka, Milena Gurda-Jaroszewska, Lena Szatkowska, Krystyna Grochowska-Iwańska, Ewa Horodyska-Gizińska]; przygotowanie tekstu do składu Zbigniew Chlewiński. – Płock: Stowarzyszenie „Starówka Płocka”, 2020. – 391, [1] stron: ilustracje; 28cm.

Dot. akcji „Ratujmy Płockie Powązki” Stowarzyszenia Starówka Płocka.

ISBN 978-83-913478-0-5

– PLECZYŃSKI, Wiktor.: Niezwykłe historie ludzi, którzy spoczęli na płockich cmentarzach = poz. 75

– RÓŻAŃSKI, Kamil.: Wspomnienie o Andrzeju Kanigowskim = poz. 89

– TRĘBIŃSKA, Aneta.: Otwarcie Gminnego Targowiska „Mój Rynek” w Mochowie oraz oczyszczalni ścieków w miejscowości Mochowo-Parcele = poz. 199

– ZIELIŃSKA, Barbara.: Ponownie o sztandarach i nie tylko... = poz. 331

Gospodarka mieszkaniowa

209. MAZOWIECKA SPÓŁDZIELNIA MIESZKANIOWA.: Czterdzieści lat Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Płocku: 1979-2019/ układ i tekst Jan Bolesław Nycek. – Płock: „Marow” Jan B. Nycek 2020. – 96 stron: ilustracje kolorowe; 32 cm.

40 lat Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Płocku

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

– DANIELEWSKI, Michał.: PiS zaatakował wolne media = poz. 165

210. IWANIAK, Arkadiusz.: Interpelacja posła Arkadiusza Iwaniaka do ministra funduszy i polityki regionalnej, ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie planowanego podziału Mazowsza / Arkadiusz Iwaniak. // Nasz Płock. – 2020, nr 5(137), s. 11, il.

Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych a ich finansowanie z budżetu UE.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Czym się zastężyli dla Płocka i kraju? = poz. 240

– (mw).: Ani złotówki dla Płocka z Funduszu Inwestycji Lokalnych = poz. 244

– OBAJTEK, Daniel.: Chcemy stworzyć zrównoważony i zdywersyfikowany koncern = poz. 182

Unia Europejska. Fundusze wspólnotowe

– **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 12

– IWANIAK, Arkadiusz.: Interpelacja posła Arkadiusza Iwaniaka do ministra funduszy i polityki regionalnej, ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie planowanego podziału Mazowsza = poz. 210

211. [P].: Polska nie poradzi sobie bez Unii Europejskiej / [p]. // Nasz Płock. – 2020, nr 7(139), s. 8, il.

Dot. środków unijnych zainwestowanych w rozwój Płocka.

Partie polityczne

– MELLER, Arkadiusz.: Wybory do Sejmu Ustawodawczego na Mazowszu Płockim w 1919 roku = poz. 242

Organizacje społeczne

– BURZYŃSKA, Karolina.: Płock zapomniał o kobietach = poz. 227

212. GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Towarzystwo Techniczne w Płocku 1913-1939: członkowie stowarzyszenia i ich działalność / Piotr Gryszpanowicz. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 12 (2020), s. 9-39, il.

Streszcz. w jęz. ang.

213. JOL.: Czym tu jeszcze zaskoczyc?: po raz 10. organizacje porządowe walczą o pieniądze na projekty / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 44, s. 6

Fundacja „Fundusz Grantowy dla Płocka”.

– **Kalendarium** Płockiego Stowarzyszenia Twórców Kultury w 2020 r = poz. 302

– KLIMEK, Michał.: Wolontariackie podsumowanie roku = poz. 218

– KUFFEL, Romana.: Przystanek Płock = poz. 208

– (lesz).: Gdzie spojrzysz, same „Piaski” leżą = poz. 107

214. PIĘTA, Piotr.: Warto rozmawiać z seniorami / Piotr Pięta. // infoPłockTV. – 2020, nr 3, s. 3, il.

Rola rad seniorów na przykładzie działalności Płockiej Rady Seniorów.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Był w nim religijny i społeczny duch = poz. 123

– SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Niebieski dom na wzgórzu, garść

- wspomnień z samych początków = poz. 117
- 215. STRATENWERTH, Peter.:** Stowarzyszenie Ziarno stworzyli ludzie / Peter Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2020, nr 110, s. 13-15, il.
- 25-lecie Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalnego „Ziarno” w Grzybowie.
- SZCZYPECKI, Sebastian.: Czas na aktywność i wspólne działanie = poz. 225
- ZIELIŃSKA, Barbara.: Ponownie o sztandarach i nie tylko... = poz. 331

Organizacje młodzieżowe. Harcerstwo

- (eg).: Najstarszy harcerz w mieście... = poz. 99
- LEWANDOWSKA, Anna.: Pomoc w czasie pandemii = poz. 220
- LEWANDOWSKA, Anna.: Wielki skarb od skromnego człowieka = poz. 93

Polityka społeczna

- 216. AS.:** Płocczanki zadały pytania radnej: Wioletta Kulpa: „Powinniśmy szukać porozumienia, nie wojny” / AS. // PetroNews. – 2020, nr 22, s. 10, il.
- Odpowiedź radnej na pytania przedstawicielek inicjatywy „Płock ma moc”.
- KOŚNA, Urszula.: Niespieszne miasto Sierpc = poz. 71
- LEWANDOWSKA, Anna.: Na co wydamy ponad miliard złotych = poz. 241
- **Mieszkańcy** wybrali = poz. 243
- 217. SK.:** „Jesień Ludów: mówią „Nie” / SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 28, s. 1, 4, il.
- Protesty kobiet i rolników przeciwko decyzjom ustawodawczym rządu.
- **W drodze** ku wartościom = poz. 263

Praca. Bezrobocie

- **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 4
- KAMIŃSKA, Małgorzata.: Wzajemne uczenie się nauczycieli w zespołach szkolnych = poz. 275
- **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2019 r. = poz. 56
- **W drodze** ku wartościom = poz. 263

Opieka społeczna

- 218. KLIMEK, Michał.:** Wolontariackie podsumowanie roku / Michał Klimek. // GO!. – 2020, nr 12, s. 34-35, il.
- Wolontariat pracowniczy w PKN ORLEN w 2020 r.
- 219. LEWANDOWSKA, Anna.:** Mariawici pomagają już ponad 100 lat: Choinka Dobroczyńców / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 290, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
- Zbiórka pieniędzy w ramach akcji „Choinka Dobroczyńców” na rzecz Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Płocku.
- 220. LEWANDOWSKA, Anna.:** Pomoc w czasie pandemii: ludzie dla ludzi / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 266, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.
- W czym jeszcze mogę pani, panu pomóc?
- Płockie akcje: „Wspieraj seniora” MOPS-u i „Ciepły posiłek u Mariawitów”.
- 221. LEWANDOWSKA, Anna.:** Pomóżmy mariawitom pomagać innym: Choinka Dobroczyńców 2020 / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 284, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- Zbiórka pieniędzy w ramach akcji „Choinka Dobroczyńców” na rzecz Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Płocku.
- 222. MAŁECKA, Agnieszka.:** Opiekunowie czasu niepewności / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 42, dod. Gość Płocki, nr 42/606, s. VI-VII, il.
- Funkcjonowanie Domu Seniora „Leonianum” w Sikorzu w okresie

- pandemii.
- 223. MAŁECKA, Agnieszka.:** Samarytanie są w Sierpcu: pomoc charytatywna / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 45, dod. Gość Płocki, nr 45/605, s. IV, il.
- 30-lecie sierpeckiego koła Caritas.
- MK.: Na nauce zdalnej dzieci się nie nudzą = poz. 277
- 224. STACHURSKA, Agnieszka.:** Ognisko zakażenia w płockim DPS: to był totalny chaos / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2020, nr 19, s. 1, 6, il.
- Ognisko zakażeń koronawirusem w Domu Pomocy Społecznej „Przyjaznych Serc” w Płocku.
- 225. SZCZYPECKI, Sebastian.:** Czas na aktywność i wspólne działanie / Sebastian Szczypecki. // Informator Gminy Mochowo. – 2020, nr 7, s. 28-28, il.
- Projekt „Czas na aktywność i wspólne działanie”.
- WERESZCZYŃSKA, Joanna.: Inwestycje w oświatę 2017-2020 = poz. 251

Związki zawodowe

- 226. (LESZ).:** Historia, przełomy, ludzie: 40 lat płockiej Solidarności / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 43, s. 10, il.
- Wystawa w Muzeum Mazowieckim.

Zagadnienia socjologiczne

- AS.: Płocczanki zadały pytania radnej = poz. 216
- 227. BURZYŃSKA, Karolina.:** Płock zapomniał o kobietach: HERstoria pamięta / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 272, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
- Dominująca przewaga „męskich” patronów płockich ulic.
- KIEDRZYNEK, Anna.: Ludzie jak pani i ja = poz. 116
- LEWANDOWSKA, Anna.: Bo gołąb się nie rusza = poz. 239
- 228. MAŁECKA, Agnieszka.:** Na koniec powiem „Jestem z tobą”, projekt pomocowy dla kobiet / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 46, dod. Gość Płocki, nr 46/606, s. III, il.
- Kampania społeczna „#wybieram miłość” portalu „Oblicza Kobiety”.
- SK.: „Jesień Ludów” = poz. 217

Uroczystości. Obchody. Miejsca pamięci

- BURZYŃSKA, Karolina.: Kogo zbeształ wiceprezydent Płocka? = poz. 205
- 229. ZIÓŁKOWSKI, J.:** Renowacja pomnika / J. Ziółkowski. // Echo Gąbina. – 2020, nr 3-4, s. 8, il.
- Renowacja pomnika na Trakcie Grabskim w Gąbinie w ramach programu Fundacji ORLEN „Czuwamy! Pamiętamy!”.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja terenowa

- IWANIĄK, Arkadiusz.: Interpelacja posła Arkadiusza Iwaniaka do ministra funduszy i polityki regionalnej, ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie planowanego podziału Mazowsza = poz. 210
- LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 146
- PIEKARSKA, Henryka.: Henryk Matuszewski – prawy urzędnik i życzliwy kolega = poz. 98

Terenowe organy administracji rządowej

- rad.: Jednak Warszawa, Radom i Siedlce = poz. 258

Samorząd terytorialny

- al.: Inwestycje na terenie Gminy Łąck – taki był 2020 rok = poz. 155
- 230. Ambitne** plany na przyszły rok. // MiastO!Żyje Informator

Spółeczny. – 2020, nr 8, s. 4-8, il.
 Projekt budżetu Płocka na 2021 rok, w tym wybrane inwestycje i projekty budżetu obywatelskiego.
231. AS.: Budowa stadionu, przedszkola, mieszkania na start: jaki plan Płocka na przyszły rok? / AS. // PetroNews. – 2020, nr 23, s. 10, il.
 Planowane inwestycje i stan budżetu Płocka.
232. BIENIEK, Mariusz.: Powiat dobrze ułożony / Mariusz Bieniek; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2020, nr 7(139), s. 9, il.
 Rozmowa z Mariuszem Bienkiem, starostą płockim o atutach powiatu płockiego.
 – BORUSZEWSKI, Arkadiusz.: Rok 2020 przechodzi do historii... = poz. 201
233. BURZYŃSKA, Karolina.: Pięć sukcesów, pięć porażek: 10 lat prezydentury Andrzeja Nowakowskiego / oprac. Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 290, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
 Lata pracowitości vs. lata wizualizacji
 Ocena działalności prezydenta miasta Płocka, Andrzeja Nowakowskiego, przez radnych: Tomasza Kominka, Wiolettę Kulpę i Artura Jaroszewskiego.
234. CZEŚNIK, Andrzej.: „Samorząd dialogu”: rozmowa ze starostą Andrzejem Cześnikiem oraz wicestarostą Sławomirem Olejniczakiem / Andrzej Cześnik, Sławomir Olejniczak; rozm. przepr. SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 28, s. 8, il.
 Zmiana na stanowisku starosty i wicestarosty sierpeckiego.
235. DANIELUK, Jacek.: W sumie 18 pomysłów do zrealizowania: znamy wyniki głosowania na projekty z budżetu obywatelskiego / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 42, s. 7, il.
236. (EG.: Cenny zabytek Mazowsza: budynek liceum z certyfikatem / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 49, s. 10, il.
 Certyfikat „Cenny Zabytek Mazowsza” dla LO w Gostyninie.
 – GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Starania władz Płocka o umieszczenie Krzyża Walecznych w herbie miasta w latach 1933-1939 = poz. 147
 – GUZANEK, Regina.: Inwestycje z 2020 roku = poz. 156
237. (JAC.: Znamy projekt budżetu Płocka na 2021 rok: przedszkole nr 17, stadion, sala koncertowa, mieszkania / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 47, s. 26
 Konferencja z prezentacją wydatków budżetowych Płocka.
 – JAKUBOWSKA, Anna.: Referat ochrony środowiska i rolnictwa = poz. 137
238. KINALSKA, Eliza.: Już niebawem rozpocznie się głosowanie: I edycja Budżetu Obywatelskiego Mazowsza / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 42, s. 14, il.
 Charakterystyka projektów z Płocka oraz powiatów płockiego, sierpeckiego i gostynińskiego.
 – LESZCZYŃSKA, Cecylia.: W kontekście 100-lecia niepodległości Mazowsze i jego gospodarka: od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej = poz. 146
239. LEWANDOWSKA, Anna.: Bo gołąb się nie rusza: niezwykle zgłoszenia do straży miejskiej / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 249, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.
240. LEWANDOWSKA, Anna.: Czym się zasłużyli dla Płocka i kraju? / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 243, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
 Parlamentarzyści z okręgu płocko-ciechanowskiego.
241. LEWANDOWSKA, Anna.: Na co wydamy ponad miliard złotych : budżet Płocka 2021 / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 272, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
 – MAT.: Remont bloku operacyjnego zakończony = poz. 255
242. MELLER, Arkadiusz (1985-).: Wybory do Sejmu Ustawodawczego na Mazowszu Płockim w 1919 roku / Arkadiusz Meller. – Warszawa: Wydawnictwo Bułgarska Akademia Nauk, 2020. – 310 stron: ilustracje, mapy; 21 cm.

243. Mieszkańcy wybrali. // MiastO!Żyje Informator Społeczny. – 2020, nr 7, s. 20-21, il.
 Projekty do realizacji w BO nr 9.
244. (MW.: Ani złotówki dla Płocka z Funduszu Inwestycji Lokalnych : - Mamy do czynienia z kreatywną księgowością / (mw). // Wiadomości PortalPłock. – 2020, nr 37, s. 12
 Fundusz Inwestycji Lokalnych
245. (MW.: Budżet Płocka na 2021 rok: na co miasto wyda pieniądze? / (mw). // Wiadomości PortalPłock. – 2020, nr 37, s. 5, il.
246. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Źródłem sukcesu jest współpraca / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2020, nr 7(139), s. 1, 5, il.
 Rozmowa z prezydentem miasta Płocka Andrzejem Nowakowskim.
 Podsumowanie działalności samorządu miejskiego w 2020 r. oraz w ostatnim dziesięcioleciu jego funkcjonowania.
 – [p].: Polska nie poradzi sobie bez Unii Europejskiej = poz. 211
247. Ponad 1 mld zł na inwestycje : jaki budżet Mazowsza w roku 2021? / oprac. szat. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 50/51, s. 34, il.
248. Projekt budżetu na 2021 r. // Nasza Gmina. – 2020, nr 4(37), s. 5
 Dot. gminy Stara Białą.
 – RUCLAK, Agnieszka.: Rozmowa z Agnieszką Ruclak – zastępcą wójta i sekretarzem Gminy Słupno = poz. 113
249. SK.: Interpelacje i dzierżawy: sesja Rady Miasta / SK. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 28, s. 6, il.
 XXXV Sesja Rady Miasta Sierpca.
 – SZATKOWSKA, Lena.: Legionista Wernik Aleksander = poz. 124
250. To nie był łatwy rok: inwestycyjne podsumowanie w gminie Mochowo / opr. rad. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 52, s. 16, il.
 – (Informator Gminy Mochowo)
 – **W telegraficznym** skrócie = poz. 158
251. WERESZCZYŃSKA, Joanna.: Inwestycje w oświatę 2017-2020 / Joanna Wereszczyńska. // Głos Słupna. – 2020, nr 5(74), s. 5, il.
 Inwestycje w gminie Słupno.
 – WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura drogowa = poz. 159
 – WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura społeczna = poz. 160
 – ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Samorząd w dobie pandemii = poz. 161

Wybory samorządowe

– **W drodze** ku wartościom = poz. 263

Sądownictwo. Prokuratura

252. OLEWNIK-CIEPLIŃSKA, Danuta.: Polska nas zdeptała / Danuta Olewnik-Cieplińska; rozm. przepr. Agnieszka Niestuchowska. // Wprost. – 2020, nr 27(42), s. 85-97, fot.
 Rozmowa z siostrą porwanego i zamordowanego Krzysztofa Olewnika o nadużyciach i błędach policji i prokuratury w czasie poszukiwania porwanego brata i w czasie śledztwa.

Policja. Bezpieczeństwo

– OLEWNIK-CIEPLIŃSKA, Danuta.: Polska nas zdeptała = poz. 252

X. OCHRONA ZDROWIA

– PRZYGOŃSKA-KĘSKA, Magdalena.: Granty od Fundacji ORLEN na profilaktykę zdrowotną = poz. 190

Służba zdrowia. Szpitalnictwo. Pielęgniarstwo

– BIAŁY, Beata.: Pokonam raka = poz. 262
253. KWIATKOWSKI, Stanisław.: Na pierwszej linii / Stanisław Kwiatkowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2020, nr 6(138), s. 1, 5, il.

Rozmowa z dyrektorem Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego im. Marcina Kasprzaka w Płocku nt. pracy szpitala w okresie pandemii koronawirusa.

254. MAKÓWKA, Robert.: Wywiad z Robertem Makówką – dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Sierpcu / Robert Makówka; rozm. przepr. Krzysztof Rudowski. // *Nasz Sierpc*. – 2020, nr 4, s. 4-6, il.

255. MAT.: Remont bloku operacyjnego zakończony / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2020, nr 72, s. 1, 8-9, il.

Nowy blok operacyjny w Szpitalu Powiatowym im. Juliusza Babińskiego w Sierpcu.

256. MOŃDZIEL, Ryszard.: Musimy robić swoje i... robimy / Ryszard Mońdział; rozm. przepr. Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 46, s. 15, il.

Rozmowa z Ryszardem Mońdzielem, prezesem Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku.

257. PIEKARSKI, Tomasz.: Walka z chorobami i organizacja służby zdrowia w Płocku i okolicy w latach 1945-1950 w świetle dokumentów Starostwa Powiatowego w Płocku / Tomasz Piekarski. // *Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny*. – T. 12 (2020), s. 85-91

— **Pożegnanie** doktora Krzysztofa Janika = poz. 87

258. RAD.: Jednak Warszawa, Radom i Siedlce: wojewoda w sprawie dyspozytorni pogotowia / rad. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 50/51, s. 14, il.

Dot. nowego podziału Mazowsza na rejon operacyjne pogotowia ratunkowego; likwidacja dyspozytorni w Płocku i Ostrołęce.

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Będzie gotowy 1 grudnia = poz. 261

259. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Sierpecki szpital tylko dla pacjentów z COVID-19 / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 45, s. 13, il.

Zmiany w funkcjonowaniu opieki zdrowotnej w Sierpcu.

260. SK.: SPZZOZ w Sierpcu szpitalem covidowym: doszło do przekształcenia / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2020, nr 28 s. 3, il

— **WANECKI, Jarosław.:** Halina Maria Próchno (1935-2020) = poz. 108

— **WANECKI, Jarosław.:** Stanisław Palczewski (1933-2020) = poz. 103

Higiena

— **BIĄTA, Joanna.:** Lzydorki dla każdego = poz. 95

— **GRYN, Magdalena.:** Polski biznes w walce o zdrowie i życie Polaków = poz. 173

— **LEWANDOWSKA, Anna.:** Pomoc w czasie pandemii = poz. 220

— **LEWANDOWSKA, Anna.:** Wciąż walczyliśmy o życie: czy przetrwamy? = poz. 200

— **MAKÓWKA, Robert.:** Wywiad z Robertem Makówką – dyrektorem Samodzielnego Publicznego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Sierpcu = poz. 254

— **MK.:** Na nauce zdalnej dzieci się nie nudzą = poz. 277

— **MOŃDZIEL, Ryszard.:** Musimy robić swoje i... robimy = poz. 256

261. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Będzie gotowy 1 grudnia: PKN ORLEN buduje szpital tymczasowy w Płocku / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 47, s. 7, il.

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Sierpecki szpital tylko dla pacjentów z COVID-19 = poz. 259

— **SK.:** SPZZOZ w Sierpcu szpitalem covidowym = poz. 260

— **STACHURSKA, Agnieszka.:** Ognisko zakażenia w płockim DPS = poz. 224

— **WERNIK, Bożena.:** Kultura na czasie w gminie Słupno = poz. 336

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Nauka. Zagadnienia ogólne

262. BIAŁY, Beata.: Pokonam raka / Beata Biały. // *Zwierciadło*. – 2020, nr 12, s. 78-82, il.

Prof. Magdalena Król, płocczanka, współtwórcza metody TRAIN (TRAnsfery of Iron-binding proteiN) - transferu leku przez komórki odpornościowe (makrofagi) do komórki rakowej, finalistka europejskiego konkursu dla kobiet innowatorek.

Szkolnictwo wyższe

Mazowiecka Uczelnia Publiczna

263. W drodze ku wartościom: studenckie interdyscyplinarne badania naukowe = On the way to values: student interdisciplinary research / redakcja naukowa Sylwia Kwiatkowska. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku, 2020. – 719 stron: ilustracje; 24 cm.

Tyt. równol.: On the way to values: – Bibliografia przy pracach. – Streszczenia w języku angielskim przy pracach.

ISBN 978-83-66277-14-4

Politechnika Warszawska

264. GRYSZPANOWICZ, Piotr.: Jubileusz prof. dr. inż. Wojciecha Włodarczyka / Piotr Gryszpanowicz. // *Inżynieria i Budownictwo*. – 2020, nr 9, s. 414-415, fot.

90-lecie urodzin i 70-lecie pracy w budownictwie.

265. MARCINKOWSKI, Roman.: Budownictwo w płockiej Filii Politechniki Warszawskiej / Roman Marcinkowski. // *Inżynieria i Budownictwo*. – 2020, nr 9, s. 420-423, fot., il.

266. PYRAK, Stefan.: Profesor Wojciech Włodarczyk – o redakcyjnych i koleżeńskich aspektach współpracy / Stefan Pyrak. // *Inżynieria i Budownictwo*. – 2020, nr 9, s. 416-419, fot., il.

90-lecie urodzin i 70-lecie pracy w budownictwie prof. Wojciecha Włodarczyka, członka Kolegium Redakcyjnego i zastępcy redaktora naczelnego czasopisma „Inżynieria i Budownictwo”.

Towarzystwo Naukowe Płockie

— **BURZYŃSKA, Karolina.:** Księga za 2 miliony dolarów i = poz. 333

267. CIECHOMSKA, Agnieszka.: Jubileusz 200-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego – wydarzenia w roku jubileuszowym / Agnieszka Ciechomska. // *Notatki Płockie*. – 2020, nr 4/265, s. 32-42, il.

268. KACPRZAK, Michał.: Czego życzyć Dwustulatkom? / Michał Kacprzak. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 243, dod. *Tygodnik Płock*, s. 1, 6, il. – (Był sobie Płock)

200-lecie TNP i Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

269. KRUSZEWSKI, Zbigniew.: Jesteśmy majątni, ale nie bogaci / Zbigniew Kruszewski; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 40, s. 8, il.

Rozmowa z prof. dr. hab. Zbigniewem Pawłem Kruszewskim

270. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł.: Trzymam kciuki za tych, którzy próbują to załatwić / ze Zbigniewem Kruszewskim rozmawia Piotr Kieraciński. // *Forum Akademickie*. – 2020, nr 11, il.

Rozmowa z dr. hab. inż. Zbigniewem Kruszewskim, profesorem Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica i prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego.

271. (LESZ.: Do kogo Frycz listy pisał: skarby TNP na wystawie wirtualnej / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 50/51, s. 16, il.

Wybrane eksponaty z wystawy „Dwieście artefaktów na dwusetlecie Towarzystwa Naukowego Płockiego” w prezentacji online.

272. MAŁECKA, Agnieszka.: Kopernik, Turrecremata i wielu innych...: jubileusz TNP / Agnieszka Małeczka. // *Gość Niedzielny*. – 2020, nr 44, dod. *Gość Płocki*, nr 44/604, s. V, il.

— **Starodruki** o tematyce wojskowej w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego = poz. 332

273. SZATKOWSKA, Lena.: Kopernik i bibliofilskie cuda w Muzeum Mazowieckim: 200 lat Towarzystwa Naukowego Płockiego / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 42, s. 16, il.

Obchody 200-lecia TNP w płockiej Małachowiance oraz wernisaż wystawy „Dwieście artefaktów na dwusetlecie Towarzystwa Naukowego Płockiego” w Muzeum Mazowieckim.

274. WAGNER, Arkadiusz (1976-): Dwieście artefaktów na dwusie-
tlecie Towarzystwa Naukowego Płockiego: katalog wystawy /
opracował Arkadiusz Wagner. – Płock: Muzeum Mazowieckie
w Płocku, 2020. – 342, [1] strona: ilustracje, 31 cm.

Bibliografia s. 324-334. Indeks.

ISBN 978-83-64676-48-2

Wystawa we współpracy z Muzeum Mazowieckim w Płocku.

Oświata. Zagadnienia ogólne

275. KAMIŃSKA, Małgorzata: Wzajemne uczenie się nauczycieli
w zespołach szkolnych / Małgorzata Kamińska. // Humanizacja
Pracy. – 2020, nr 3-4(301-302), s. 55-65, il.

Badania przeprowadzone wśród nauczycieli subregionu płockiego.
– MALINOWSKA, Lidia.: Pożegnanie Agaty Królikowskiej = poz. 94

– MAT.: Pani ze skrzypcami = poz. 120

– SK.: Interpelacje i dzierzawy = poz. 249

– **W drodze** ku wartościom = poz. 263

Szkolnictwo podstawowe

276. GABRYCHOWICZ, Edyta: Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła
II w Mochowie / Edyta Gabrychowicz. // Informator Gminy Mo-
chowo. – 2020, nr 7, s. 22-25, il.

Wydarzenia w Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mochowie.
– **Józef** Gawroński = poz. 85

277. MK: Na nauce zdalnej dzieci się nie nudzą / MK. // Głos
Słupna. – 2020, nr 5(74), s. 12-13, il.

Nauczanie zdalne w gminie Słupno podczas pandemii.

278. OSTROWSKA, Joanna: Szkoła Podstawowa im. Adama Mic-
kiewicza w Bożewie / Joanna Ostrowska. // Informator Gminy
Mochowo. – 2020, nr 7, s. 15-17, il.

Wydarzenia mające miejsce w Szkole Podstawowej w Bożewie.

– PARADOWSKA, Jadwiga.: Szkoła Podstawowa im. kardynała
Stefana Wyszyńskiego w Lelicach = poz. 143

279. Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Gozdowie:
realizacja projektów. // Słowo Gozdowa. – 2020, nr 3-4(82),
s.21-22, il.

Szkolnictwo ogólnokształcące

280. WANECKI, Jarosław: Nim noc, nim dzień... / Jarosław Wa-
necki. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 278, dod. Tygodnik
Płock, s. 1, 8, il. – (Terapia zastępcza na złoty jubileusz III LO)
50 lat marzeń, sukcesów, porażek

Przedszkola

281. KOŁODZIEJSKA, Aneta: Samorządowe Przedszkole w Łącku /
Kołodziejska Aneta, Jolanta Domagalska. // Gazeta Łącka. –
2020, nr 1(73), s. 27-32, il.

Najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w Samorządowym
Przedszkolu w Łącku w 2020 r.

– MK.: Na nauce zdalnej dzieci się nie nudzą = poz. 277

Kultura. Zagadnienia ogólne

– **Inwestycje** w kulturę i sztukę = poz. 175

– **MiastO!Żyje** = poz. 38

– **MiastO!Żyje** = poz. 39

– MILKE, Tadeusz.: Dać świadectwo gehennie = poz. 100

Domy kultury. Praca kulturalno-oświatowa

– SOBIERAJ, Leonard.: Mariusz Wojtalewicz = poz. 128

– WERNIK, Bożena.: Kultura na czasie w gminie Słupno = poz. 336

Imprezy kulturalne

– **Gminna Biblioteka Publiczna** w Słubicach w 2020 r = poz. 334

– **Kalendarium** 2020 = poz. 154

Muzea i wystawy

Muzeum Diecezjalne

282. PIĘTKA, Włodzimierz: Takie polskie i płockie / Włodzimierz
Piętko. // Gość Niedzielny. – 2020, nr 48, dod. Gość Płocki,
nr 48/608, s. VI-VII, il.

Dot. powrotu do Płocka zaginionych podczas wojny hermy
św. Zygmunta i kielicha Konrada Mazowieckiego.

Muzeum Mazowieckie

– KACPRZAK, Michał.: Czego życzyć Dwustulatkom? = poz. 268

283. KOLIBCZYŃSKA, Milena: Muzeum Mazowieckie w Płocku
w czasie pandemii / Milena Kolibczyńska. // Biuletyn Muzealny.
– 2020, nr 54, s. 6-7, il.

– KORDALA, Tomasz.: Wczesnośredniowieczne groby w centrum
Płocka = poz. 142

– (lesz.): Do kogo Frycz listy pisał = poz. 271

– (lesz.): Historia, przełomy, ludzie = poz. 226

– LEWANDOWSKA, Anna.: Wielki skarb od skromnego człowieka
= poz. 93

– MAŁECKA, Agnieszka.: Nie sława, lecz praca = poz. 121

284. SOBIERAJ, Leonard: Wspomnienie o Annie Gradowskiej: bez
Niej nie byłoby w Płocku kolekcji secesji / Leonard Sobieraj. //
Tygodnik Płocki. – 2020, nr 52, s. 8, il

– SZATKOWSKA, Lena.: Kopernik i bibliofilskie cuda w Muzeum
Mazowieckim = poz. 273

– WAGNER, Arkadiusz: Dwieście artefaktów na dwusieclecie Towar-
zystwa Naukowego Płockiego = poz. 274

Muzeum Wsi Mazowieckiej

285. CHODOR, Jerzy: Kącik kolekcjonera: niespodzianka pod
obrazem / Jerzy Chodor. // Wieści Muzealne. – 2020, nr 2(18),
s. 8-9, il.

Renowacja oleodruku „Matka Boska Szkaplerzna” w Muzeum Wsi
Mazowieckiej w Sierpcu.

286. IP: Zabytkowe szaty liturgiczne już po konserwacji: Muzeum
Wsi Mazowieckiej / IP. // Kurier Sierpecki. – 2020, nr 29,
s. 10, il.

– KOWALAK, Magdalena.: Wrzesień, czyli początek jesieni na
dawnej wsi mazowieckiej = poz. 152

287. RUMIŃSKI, Robert: Modernizacja wiatraka z Zalesia /
Robert Rumiński. // Wieści Muzealne. – 2020, nr 2(18), s. 6-7, il.
Modernizacja wiatraka słupowego w Muzeum Wsi Mazowieckiej.

288. SZEWCZYKOWSKA, Joanna: Muzeum Wsi Mazowieckiej
w Sierpcu kończy 50 lat! / Joanna Szewczykowska. // Poznaj
Swoj Kraj. – 2020, nr 12, s. 3-6, il.

289. SZEWCZYKOWSKA, Joanna: To był bardzo dziwny rok... /
Joanna Szewczykowska. // Wieści Muzealne. – 2020, nr 2(18),
s. 2-3, il.

Podsumowanie roku 2020 w Muzeum Wsi Mazowieckiej.

290. W telegraficznym skrócie. // Wieści Muzealne. – 2020,
nr 2(18), s. 11

Wydarzenia w Muzeum Wsi Mazowieckiej.

291. Wydawnictwa 2020. // Wieści Muzealne. – 2020, nr 2(18),
s. 10, il.

Wydawnictwa Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Muzeum Żydów Mazowieckich

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Mariusz Wojtalewicz (1961-2020) =
poz. 127

292. KOWALSKI, Rafał: Powrót z przytupem / Rafał Kowalski. //
Biuletyn Muzealny. – 2020, nr 54, s. 8, il.

– SOBIERAJ, Leonard.: Mariusz Wojtalewicz = poz. 128

– SZATKOWSKA, Lena.: Płocka kultura pożegnała Mariusza Woj-
talewicza = poz. 130

Radio. Telewizja

– KINALSKA, Eliza.: Mieszkaniec Gościł wygrał „Jednego z dziesię-
ciu” = poz. 88

Sport

293. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Koniec covidowego sezonu: wioślarstwo / Grzegorz Czajkowski. // *Nasz Płock*. – 2020, nr 6(138), s. 13, il.

Osiągnięcia płockich wioślarzy w 2020 r.

294. KISIEL, Krzysztof (1969-): Krzysztof Kisiel: Mistrz! / rozmawia Michał Kublik; redakcja: Magdalena Bryja, Maciej Woźniak; fotografie: Dorota Kowalska i inni. – Wydanie I. – Płock: Wydawnictwo Michał Kublik Marketing, 2020. – 119 stron: ilustracje; 24 cm. ISBN 978-83-955144-6-3

295. MAGDOŃ, Paweł.: Dyrektor z kotwicą w nodze / Paweł Magdoń; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2020, nr 295, s. 14-15, il.

Rozmowa z nowym dyrektorem sportowym Wisły Płock – P. Magdoń.

296. MARCINIAK, Jola.: 50 meczów trenera Radosława Sobolewskiego / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2020, nr 50/51, s. 53, il.

Zmiany trenerów Wisły Płock od czasu awansu do Ekstraklasy w sezonie 2015/2016.

— OLIWA, Krzysztof.: Dakar na start = poz. 196

— OPIATOWSKI, Ryszard.: Orlen wspiera polski sport = poz. 185

297. PRZEMYŚLSKI, Jan.: Orlen Team rusza na podbój Rajdu Dakar / Jan Przemyski; partner dodatku Orlen. // *Gazeta Polska (Wyd. elektroniczne)*. – 2020, nr 52-53, s. 116-119, fot., il.

43. Rajd Dakar 2021.

298. WĄSOWSKI, Maciej.: Sobolewski jest bezpieczny: Wisła P. – Śląsk / Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2020, nr 244, s. 20, il.

Radosław Sobolewski – trener Wisły Płock.

299. Wisła Płock. // *Przegląd Sportowy*. – 2020, nr 237, dod. Skarb Kibica, s. 60-63, il., tab.

PKO BP Ekstraklasa piłki nożnej - jesień 2020/21

— WOŹNICKA, Sylwia.: Infrastruktura społeczna = poz. 160

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

300. BAKER, Lubomir.: Twórca bestsellerów / Lubomir Baker. // *Fanbook*. – 2020/2021, nr 5, s. 34-37, il.

Stefan Themerson, twórca oryginalnie ilustrowanych książek, wydawanych we własnym wydawnictwie Gaberbocchus Press w Londynie.

301. LEWANDOWSKA, Anna.: Strzeżcie się Gracjana z ponurą gębą!: nowa płocka książka / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 266, dod. *Tygodnik Płock*, s. 1, 4-5, il.

Zawiera rec. książki: *Zaginiona kronika* / Jacek Ostrowski. – Warszawa, 2020.

Życie literackie

302. Kalendarium Płockiego Stowarzyszenia Twórców Kultury w 2020 r. // *Własnym Głosem*. – 2021, nr 1(114), s. 2-3, il.

— KALKOWSKA, Agnieszka.: Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie = poz. 335

— LUTOMIERSKI, Marcin.: Augustyn Źdzarski i jego „Dziedzilija” = poz. 337

Poezja

303. MICHALSKA, Jolanta (poezja).: Wiślane kadry / Jolanta Michalska. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2020. – 60 stron: ilustracje; 21 cm. – (Płockim Piórem)

ISBN 978-83-66228-11-5

304. „O Liść Dębu”: wiersze nagrodzone: XXXII edycja Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Władysława Broniewskiego /

opracowanie redakcyjne Ewa Luma. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2020. – 54 strony: ilustracje; 20 x 21 cm.

Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Władysława Broniewskiego „O Liść Dębu”, edycja 32 – Tyt. okł.: O Liść Dębu 2020

ISBN 978-83-66228-13-9

Proza

— LEWANDOWSKA, Anna.: Strzeżcie się Gracjana z ponurą gębą! = poz. 301

305. LEWANDOWSKI, Radosław (1968-): Australijskie piekło: historia osnuta na faktach! / Radosław Lewandowski. – Wydanie I. – Płock: Radosław Lewandowski, 2020. – 511 stron: 21 cm.

ISBN 978-83-957499-2-6

306. OSTROWSKI, Jacek (1957-): Tajemnice Tumskiej Góry / Jacek Ostrowski; redakcja Joanna Banasiak. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2020. – 188 stron: ilustracje; 21 cm.

Projekt okładki i ilustracje uczniowie I Prywatnego Liceum Sztuk Plastycznych im. Władysława Drapiewskiego w Płocku pod kierunkiem artysty plastyka Magdaleny Sikorskiej-Tokarskiej nauczyciela projektowania graficznego.

ISBN 978-83-66228-12-2

307. OSTROWSKI, Jacek (1957-): Zaginiona kronika / Jacek Ostrowski. – Wydanie pierwsze. – Warszawa: Skarpa Warszawska, 2020. – 300, [4] strony; 21 cm.

Powieść inspirowana prawdziwymi wydarzeniami

ISBN 978-83-66644-15-1

XIV. SZTUKA

— **Inwestycje** w kulturę i sztukę = poz. 175

Architektura. Urbanistyka. Pomniki

308. BURZYŃSKA, Karolina.: Konserwator zabytków: pozwolenia nie było / Karolina Burzyńska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2020, nr 255, dod. *Tygodnik Płock*, s. 1, 6, il.

Rozbiórka przy Kościuszki

Remont kamienic przy ul. Kościuszki 22 i 22A w Płocku.

— BURZYŃSKA, Karolina.: Matka Boska Nadwiślańska = poz. 323

— BURZYŃSKA, Karolina.: Płock zapomniał o kobietach = poz. 227

309. KOZARZEWSKI, Marcin.: Kaplice w katedrze płockiej – sztuka opowiadania historii / Marcin Kozarzewski, Katarzyna Skiba. // *Spotkania z Zabytkami*. – 2020, nr 9-10, s. 13-16, il.

Kaplica Królewska i Kaplica św. Rodziny, zwana Kaplicą Sieprskich.

310. STACHURSKA, Agnieszka.: Prace przy zabytkowym budynku: czytelnik: zostaje tylko szkielec? / Agnieszka Stachurska. // *Petro-News*. – 2020, nr 21, s. 1, 14, il.

Kontrola rozbiórki kamienic przy ul. Kościuszki 22 i 22A w Płocku.

311. SUŁKOWSKA, Katarzyna.: Bazylika w Czerwińsku – prace konserwatorskie przy wieżach i szczycie kościoła / Katarzyna Sułkowska. // *Spotkania z Zabytkami*. – 2020, nr 9-10, s. 5-9, il.

— **Ulice** Gostynina = poz. 145

— **W telegraficznym skrócie** = poz. 290

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

— BAKER, Lubomir.: Twórca bestsellerów = poz. 300

— BRUDNOWSKI, J.: Powiatowy Kącik Artystyczny = poz. 126

— DRAGAN, Wanda.: Malarz rodem z łłowa = poz. 118

— DRAGAN, Wanda.: Malarz rodem z łłowa = poz. 119

312. PIĘTKA, Włodzimierz.: Madonna z jabłkiem: między sztuką i wiarą / Włodzimierz Piętko. // *Gość Niedzielny*. – 2020, nr 52-53, dod. *Gość Płocki*, nr 52-53/612-613, s. VIII, il.

Figura Matki Bożej Sierpeckiej.

Zabytki. Ochrona zabytków

- BURZYŃSKA, Karolina.: Nagrobki wróciły do Płocka: wyglądają jak nowe = poz. 206
- BURZYŃSKA, Karolina.: Obywatele miasta na 400 stronach = poz. 72
- (eg.): Cenny zabytek Mazowska = poz. 236
- (jac.): Jeszcze w tym roku = poz. 325
- KOZARZEWSKI, Marcin.: Kaplice w katedrze płockiej – sztuka opowiadania historii = poz. 309
- KUFFEL, Romana Krystyna.: Warto było! = poz. 207
- KUFFEL, Romana Krystyna.: Zwierciadło życia fotografa z Kolegialnej = poz. 106
- STACHURSKA, Agnieszka.: Zniknęła 70 lat temu = poz. 330
- SUŁKOWSKA, Katarzyna.: Bazylika w Czerwińsku – prace konserwatorskie przy wieżach i szczycie kościoła = poz. 311

Teatr

- 313. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.:** O Andrzeju Marii Marczewskim / Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Płock. – 2020, nr 7(139), s. 12, il.
- Andrzej Maria Marczewski – dyrektor płockiego teatru w latach 1981-1982.
- 314. SZATKOWSKA, Lena.:** Aktor, który pięknie mówił wiersze: Henryk Boukołowski (1937-2020) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 41, s. 10, il.
- Działalność Henryka Boukołowskiego w Płocku.
- SZATKOWSKA, Lena.: Zmarł Andrzej Maria Marczewski = poz. 97

Recenzje teatralne

- 315. (LESZ).:** Dorotka w karminowych martensach: płocki teatr dla młodych widzów / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 44, s. 23, il.
- Zawiera rec. przedstawienia: Czarnoksiężnik z Krainy Oz / Lyman Frank Baum: reż. Marek Hass; Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, Płock.

Muzyka

- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Książd Hieronim Chamski = poz. 77
  - 316. DOBACZEWSKI, Hubert.:** Narodowa bułka z masłem: rozmowa z liderem Lao Che / Hubert „Spięty” Dobaczewski; rozm. przepr. Konrad Sadurski. // Newsweek Polska. – 2020, nr 52-53, s. 136-140, il.
  - 317. GEREK, Tomasz.:** [Z młodymi trzeba pogadać...] / Tomasz Gerek, Krzysztof Węgliński; rozm. przepr. Michał Bondyra. // KNC Króluj Nam Chryste. – 2020, nr 11, s. 28-30, il.
- Duet RapBrothers.
- GONTARCZYK, Monika.: Organista zawód czy powołanie? = poz. 324
  - PIĘTKA, Włodzimierz.: Wychowywał pieśnią = poz. 78
  - RUTKOWSKA, Kinga.: Wszystko jest po coś = poz. 115

Film

- 318. GIEDRYS, Grzegorz.:** To u nas Missisipi wpada do Wisły: „Rejs” ma 50 lat / Grzegorz Giedrys. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 249, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- Stanisław Fidelis: wiele zawdzięcza kapitanowi „Dzierżyńskiego” Impreza z okazji 50-lecia filmu „Rejs” w toruńskim Studiu Festiwalu Wisły z udziałem kpt. żegluga śródlądowej, S. Fidelisa.
- 319. ŁABARZEWSKI, Radosław.:** Filmowy Płock: spacer po „nakręconym mieście”: przewodnik / koncepcja projektu Radosław Łabarzewski, Iwona Krajewska; oprawa graficzna i skład Robert Parzychowski. – Płock: Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna, [2020]. – 51 stron: ilustracje; 21 cm.
- Spacer po filmowym Płocku

ISBN 978-83-955790-1-1

- MAŁECKA, Agnieszka.: Nie sława, lecz praca = poz. 121
- 320. Podróż** w czasie po historii płockiego kina Przedwiośnie. // PetroNews. – 2020, nr 20, s. 13, il.
- SZATKOWSKA, Lena.: Pani Miro, proszę na plan! = poz. 133

Fotografia

- KUFFEL, Romana Krystyna.: Zwierciadło życia fotografa z Kolegialnej = poz. 106
  - LEWANDOWSKA, Anna.: Rodzinne archiwa = poz. 140
  - 321. LEWANDOWSKA, Anna.:** Tajemniczy świat nad mgłą: płoczenie z pasją / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 301, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- Zawiera rec. książki: Płock we mgle / Tomasz Miecznik. – Płock, 2020.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Wielki skarb od skromnego człowieka = poz. 93
  - MIECZNIK, Tomasz.: Płock we mgle = poz. 69

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 322. ADAMIAK, Grzegorz (ksiądz).:** Recepcja idei misyjnej w diecezji płockiej w latach 1908-2015 / Grzegorz Adamiak. – Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2020. – 563 strony; 23 cm. – (Studia i Materiały Misjologiczne 48)
- Niniejsza publikacja jest poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jarosława Różańskiego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie obronionej w 2018 roku. – Bibliografia na stronach 459-516. ISBN 978-83-65198-71-6 – ISBN 978-83-8090-778-2
- 323. BURZYŃSKA, Karolina.:** Matka Boska Nadwiślańska: kolejna płocka tajemnica odkryta / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 284, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
- Pomysł P. Gryszpanowicza z Towarzystwa Technicznego rekonstrukcji figury Matki Boskiej Niepokalanej z ul. Mostowej w Płocku, ufundowanej przez Stanisława Górnickiego w 1886 r.
- CHODOR, Jerzy.: Kącik kolekcjonera = poz. 285
  - CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Książd Hieronim Chamski = poz. 77
  - **Dyscyplina** rozumu i uczciwość serca = poz. 102
  - GEREK, Tomasz.: [Z młodymi trzeba pogadać...] = poz. 317
- 324. GONTARCZYK, Monika.:** Organista zawód czy powołanie?: muzyka kościelna / Monika Gontarczyk. // Mazowsze. Serce Polski. – 2020, nr 10, s. 14-19, il.
1. Sadowski, Marcin 2. Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej „Musicum” (Płock) 3. Małżeństwo – liturgia – Polska – 21 w. 4. Organiści polscy – 21 w. 5. Płock – muzyka – 21 w. 6. Płocka, diecezja (katol.) – 21 w.
- IP.: Zabytkowe szaty liturgiczne już po konserwacji = poz. 286
- 325. (JAC).:** Jeszcze w tym roku: figura Matki Boskiej wróci na ulicę Mostową / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2020, nr 48, s. 4, il.
- Figura Matki Boskiej na historycznym postumencie ufundowanym przez Górnickich.
- JAWORSKI, Rafał.: Więcej znaczy rozum niż siła = poz. 105
  - KAMIŃSKI, Jarosław.: Stanisław Grzebski – (nie)zapomniany syn parafii Grzebsk = poz. 86
  - KOZARZEWSKI, Marcin.: Kaplice w katedrze płockiej – sztuka opowiadania historii = poz. 309
- 326. KUĆKO, Wojciech.:** Anioł ziemski wśród aniołów niebieskich: relacja św. Stanisława Kostki z aniołami / Wojciech Kućko. // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 2020, nr 10, s. 1040-1043
- 327. KUĆKO, Wojciech.:** [Ludność parafii św. Leonarda w Grzebsku z 1895 r. – recenzja] / Wojciech Kućko. // Notatki Płockie. – 2020, nr 4/265, s. 30-31, il.
- Zawiera rec. książki: Ludność parafii św. Leonarda w Grzebsku z 1895 r. / Michał Marian Grzybowski. – Sierpc, Płock, 2020.
- KUĆKO, Wojciech.: Wierność i odwaga myślenia = poz. 101

- LEWANDOWSKA, Anna.: Mariawici pomagają już ponad 100 lat = poz. 219
- LEWANDOWSKA, Anna.: Pomóżmy mariawitom pomagać innym = poz. 221
- MAŁECKA, Agnieszka.: Daj siebie, póki czas! = poz. 84
- MAŁECKA, Agnieszka.: Na koniec powiem „Jestem z tobą” = poz. 228
- MAŁECKA, Agnieszka.: Samarytanie są w Sierpcu = poz. 223
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Był w nim religijny i społeczny duch = poz. 123
- 328. PIĘTKA, Włodzimierz.:** Góra i głębia / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielnny. – 2020, nr 40, dod. Gość Płocki, nr 40/596, s. VI-VII, il.
Rok jubileuszowy w Czerwińsku nad Wisłą w rocznicę koronacji obrązu Matki Boskiej Pocieszenia.
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Madonna z jabłkiem = poz. 312
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Nie moralizował, tylko służył = poz. 104
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Takie polskie i płockie = poz. 282
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Wychowywał pieśnią = poz. 78
- rad.: Uehonorowany nagrodą św. Michała Archanioła = poz. 132
- 329. SMOLIŃSKI, Leszek.:** [Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Gostyninie – recenzja] / Leszek Smoliński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2020, nr 12, s. 1281-1285
Zawiera rec. książki: Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Gostyninie / red. Jolanta Bigus. – Płock, 2018.
- 330. STACHURSKA, Agnieszka.:** Zniknęła 70 lat temu: jej kopia stanie przy ul. Mostowej / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2020, nr 24, s. 10, il.
Projekt przywrócenia i historia figury Matki Boskiej ufundowanej przez Górnickich.
- SUŁKOWSKA, Katarzyna.: Bazylika w Czerwińsku – prace konserwatorskie przy wieżach i szczycie kościoła = poz. 311
- **W drodze** ku wartościom = poz. 263
- wp.: Był księdzem z duszą artysty = poz. 114
- xp.: Powtarzał: modlitwy nigdy dość = poz. 83
- 331. ZIELIŃSKA, Barbara.:** Ponownie o sztandarach i nie tylko... / Barbara Ziełińska. // Mariawita. – 2020, nr 12, s. 19-26, il.
Pracownia haftu przy Zgromadzeniu Sióstr Mariawitek w Płocku; zawiera zdjęcia sztandarów organizacji i OSP regionu płockiego z lat 50-tych i 60-tych XX wieku.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

- 332. BURZYŃSKA, Karolina.:** Księga za 2 miliony dolarów i...: Towarzystwo Naukowe Płockie ma 200 lat / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2020, nr 237, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.
Wystawa 200 najcenniejszych artefaktów z okresu IX-XVIII w. ze zbiorów Biblioteki Towarzystwa Naukowego Płockiego z okazji 200-lecia instytucji.
- 333. Starodruki** o tematyce wojskowej w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. // infoPłockTV. –

INDEKS OSOBOWY

Ablewska, Ewa 136
 Adamiak, Grzegorz 322
 Adamkowski, Arkadiusz 17
 Ajdyn, Agnieszka 55
 al. 155
 AS. 216, 231
 Asiński, Wojciech 64
 Baker, Lubomir 300
 Banasiak, Joanna 306
 Bańka, Krystyna 139

2020, nr 2, s. 16, il.

Biblioteki publiczne

- 334. Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach w 2020 r.** // Słubicki Biuletyn Informacyjny. – 2020, wydanie 2020, s. 21-24, il.
- 335. KALKOWSKA, Agnieszka.:** Gminna Biblioteka Publiczna w Mochowie / Agnieszka Kalkowska. // Informator Gminy Mochowo. – 2019, nr 7 s. 36-37, il.
Wydarzenia i projekty GBP w Mochowie.
- 336. WERNIK, Bożena.:** Kultura na czasie w gminie Słupno / Wernik, Bożena. // Głos Słupna. – 2020, nr 5(74), s. 14, il.
Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej i Gminnego Ośrodka Kultury w Słupnie w czasie pandemii.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

– (lesz): Jeziorowscy = poz. 74

Drukarstwo. Księgarstwo

- BAKER, Lubomir.: Twórca bestlookerów = poz. 300
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Trzeci tom „Dziejów Płocka” – po 1945 r. = poz. 148
- WAGNER, Arkadiusz.: Dwieście artefaktów na dwusetlecie Towarzystwa Naukowego Płockiego = poz. 274
- **Wydawnictwa 2020** = poz. 291

Dziennikarstwo. Czasopiśmiennictwo

- BIERZYŃSKI, Jakub.: Po co PiS Sigma Bis = poz. 163
- BIERZYŃSKI, Jakub.: Witamy w polskim Truman Show = poz. 164
- DANIELEWSKI, Michał.: PiS zaatakował wolne media = poz. 165
- GRZESZAK, Adam.: Orlen Press = poz. 174
- KONDZIŃSKA, Agata.: PiS i Sigma Bis = poz. 177
- 337. LUTOMIERSKI, Marcin.:** Augustyn Źdzarski i jego „Dziedzilija” / Marcin Lutomiński. // Muzealne Rozmaitości. – 2020, nr 2(12), s. 14-15, il.
Augustyn Źdzarski, pedagog, literat, członek TNP, redaktor „Dziedziliji...” – płockiego miesięcznika literackiego, ukazującego się od lipca do grudnia 1824 r.
- 338. LUTOMIERSKI, Marcin.:** „Dziedzilija” – pierwsze płockie czasopismo literackie / Marcin Lutomiński. // Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. – 2020, nr 52, s. 16-17, il.
- MAKARENKO, Vadim.: Orlen idzie ścieżką Gazpromu = poz. 179
- OBAJTEK, Daniel.: Nie mógłbym spojrzeć w lustro, gdybym te sprawy odpuścił = poz. 183
- OBAJTEK, Daniel.: Orlen może przejąć PGNiG już za rok = poz. 184
- 339. SMOLIŃSKI, Leszek.:** [Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne nr XVI-recenzja] / Leszek Smoliński. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2020, nr 10, s. 1060-1065
Zawiera rec. rocznika: Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – Płock, 2020.
- WOŹNIAK, Paweł.: PKN Orlen sięga po Polska Press = poz. 193
- **Wydawnictwa 2020** = poz. 291

Berezowski, Andrzej 162
 Biała, Joanna 95
 Białecka, Małgorzata 208
 Biały, Beata 262
 Bielińska, Kamila 16
 Bieniek, Mariusz 232
 Bierzyński, Jakub 163-4
 Bilska-Ciećwierz, Magdalena 109
 Bondyra, Michał 26, 317
 Boruszewski, Arkadiusz 201
 Brudnowski, J. 126
 Bryja, Magdalena 294

Brzozowski, Paweł 22
 Buczkowski, Krzysztof 204
 Burzyńska, Karolina 72, 205–6, 227, 233, 308, 323, 333
 Bziuk, Justyna 1
 Catus, Barbara. zob. Stegenta-Catus, Barbara.
 Ceglowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Ceglowska, Blanka.
 Chlewiński, Zbigniew 208
 Chodor, Jerzy 285
 Ciechomska, Agnieszka 267
 Cieciewicz, Magdalena. zob. Bilska-Cieciewicz, Magdalena.
 Cieplińska, Danuta. zob. Olewnik-Cieplińska, Danuta.
 Ciesielska, Maria 9
 Czajkowski, Grzegorz 77, 90, 127, 293
 Czeźnik, Andrzej 234
 Czyżkowska, Aneta 56
 Danielewski, Michał 165
 Danieluk, Jacek 235
 Dąbrowski, Paweł 14
 Deja, Monika 67
 Derdziuk, Andrzej 102
 Dobaczewski, Hubert 316
 Domagalska, Jolanta 281
 Dragan, Wanda 118–9
 Dwojnych, Andrzej 32
 (eg). 99, 236
 Falzmann, Zuzanna 19
 Felczak, Paweł 125
 Franczak, Dariusz 89
 Furman, Tomasz 167–70, 171
 Gabrychowicz, Edyta 276
 Gąsiorowski, Paweł Bogdan 134
 Gerek, Tomasz 317
 Giedrys, Grzegorz 318
 Gizińska, Ewa. zob. Horodyska-Gizińska, Ewa.
 Głowacka, Mariola 52
 Gołębiowski, Grzegorz 50, 73, 147–8
 Gontarczyk, Monika 324
 Gontarz, Jerzy 12
 Górzyński, Sławomir 122
 Graniszewska, Magdalena 172
 Grochowska, Anna 4
 Grochowska-Iwańska, Krystyna 202, 208
 Gryn, Magdalena 173
 Gryspanowicz, Piotr 202, 212, 264
 Grzeszak, Adam 174
 Grzymkowska, Wanda 22
 Grzywacz, Jacek 49
 Gurda-Jaroszewska, Milena 208
 Guzanek, Regina 156
 Horodyska-Gizińska, Ewa 208
 IP. 286
 Iwaniak, Arkadiusz 210
 Iwańska, Krystyna. zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna.
 (jac) 154, 237, 325
 Jakubowska, Anna 137
 Jaroszewska, Milena. zob. Gurda-Jaroszewska, Milena.
 Jasiński, Adam 42
 Jaworski, Rafał 105
 Jędrzejewski, Jacek 136
 Jol. 213
 Józwiak, Mieczysław 144
 Józwiak, Krzysztof 143
 Jurko-Wieczorkowska, Zofia Maria 131
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kacprzak, Michał 268
 Kalkowska, Agnieszka 335
 Kamińska, Agnieszka 79
 Kamińska, Małgorzata 21, 275
 Kamiński, Jarosław 86
 Kansy, Małgorzata 40
 Karendys, Ewa 197
 Karnowski, Jacek 183
 Karnowski, Michał 183
 Kelman, Krzysztof 136
 Kęska, Magdalena. zob. Przygońska-Kęska, Magdalena.
 Kiedrzynek, Anna 116
 Kieraciński, Piotr 270
 Kinalska, Eliza 88, 238
 Kisiel, Krzysztof 294
 Klimek, Michał 218
 Kłobukowski, Paweł 11
 Koczyk, Bogdan 136
 Kolibczyńska, Milena 283
 Kołodziejska, Aneta 281
 Konarska-Pabiniak, Barbara 145, 313
 Kondzińska, Agata 163, 177
 Konewecka, Renata 42
 Kordala, Tomasz 142
 Korwin-Szymanowski, Michał 150
 Korzeniowska, Katarzyna 179
 Kośna, Urszula 71
 Kowalak, Magdalena 152
 Kowalska, Dorota 294
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalska, Renata 22
 Kowalski, Rafał 292
 Kozakowska, Katarzyna 4
 Kozarzewski, Marcin 309
 Kozłowska, Ewa 1
 Krajewska, Iwona 319
 Krupińska, Sylwia 28
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 269, 270
 Kubacka, Magdalena 113
 Kublik, Michał 294
 Kućko, Wojciech 101, 102, 326–7
 Kuffel, Romana Krystyna 106, 207, 208
 Kurach, Aurelia 94
 Kwiatkowska, Sylwia 263
 Kwiatkowski, Stanisław 253
 (lesz). 74, 107, 226, 271, 315
 Leszczyńska, Cecylia 146
 Lewandowska, Anna 93, 140, 200, 219–21, 239–41, 301, 321
 Lewandowski, Radomir 136
 Lewandowski, Radosław 305
 Lipińska, Wiesława 33
 Luma, Ewa 304
 Lutomiński, Marcin 337–8
 Łabarewski, Radosław 319
 Łotocka, Magdalena 4
 Łubieński, Maciej 96
 Łukaszewicz, Aleksandra 178
 Magdoń, Paweł 295
 Makarenko, Vadim 179
 Makówka, Robert 254
 Malczyk, Dariusz 41
 Malinowska, Lidia 94
 Małecka, Agnieszka 84, 121, 222–3, 228, 272
 Marciniak, Aldona 186
 Marciniak, Jola 296
 Marcinkowski, Roman 265
 Maślanka, Renata 58
 MAT. 120, 255

- Matuszewska, Anna 10, 89, 115
 Mazurska, Wiesława 1
 Meller, Arkadiusz 242
 Michalska, Jolanta 303
 Michnik, Adam 17
 Miecznik, Tomasz 69
 Mieszkowski, Wiktor 2
 Mikoś, Dawid 42
 Milewski, Sławomir 198
 Milke, Tadeusz 100
 MK. 277
 Mońdział, Ryszard 256
 (mw). 244–5
 Niestuchowska, Agnieszka 252
 Niestuchowski, Piotr 40
 Nowak-Skyrpan, Piotr 6
 Nowakowski, Andrzej 246
 Nyceł, Jan Bolesław 44, 209, 232, 246, 253
 Obajtek, Daniel 182–4
 Ochremiak, Anna 184
 Odolczyk, Marcin 24
 Odziemkowski, Janusz 151
 Olejniczak, Sławomir 234
 Olewnik-Cieplińska, Danuta 252
 Oliwa, Krzysztof 185
 Olszewski, W. 158
 Opiatowski, Ryszard 186
 Opolski, Krzysztof 35
 Ostrowska, Joanna 278
 Ostrowski, Jacek 306–7
 [p]. 211
 Pabiniak, Barbara. zob. Konarska-Pabiniak, Barbara.
 Papiński, Andrzej 25
 Paradowska, Jadwiga 143
 Parzychowski, Robert 319
 Pawlak, Maciej 182
 Pawlaszczyk, Adam 20
 Piekarska, Henryka 98
 Piekarski, Tomasz 53, 141, 148, 257
 Pięta, Piotr 214
 Piętko, Włodzimierz 78, 84, 104, 123, 282, 312, 328
 Pleczyński, Wiktor 75
 Popławski, Bogdan 149
 Potyrała, Bolesław 187
 Przemyski, Jan 297
 Przygońska-Kęska, Magdalena 191
 Puka, Mateusz 186
 Pyrak, Stefan 266
 rad. 132, 250, 258
 Radwańska-Justyńska, Teresa 256, 259, 261
 Raniszewska, Dorota 136
 red 87
 Red 92
 Rokita, Agata 12
 Różański, Kamil 89
 Ruclak, Agnieszka 113
 Rudowski, Krzysztof 254
 Rumiński, Robert 287
 Rutkowska, Kinga 115
 Rydzewska, Barbara 109
 Sadurski, Konrad 316
 Sekelecka, Sylwia 24
 Sierandt, Maria 40
 SK. 217, 234, 249, 260
 Skiba, Katarzyna 309
 Skyrpan, Piotr. zob. Nowak-Skyrpan, Piotr.
 Smoliński, Leszek 329, 339
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 67, 117
 Sobieraj, Leonard 5, 109, 128–9, 284
 Sobociński, Krzysztof 91
 Stachurska, Agnieszka 51, 192, 224, 310, 330
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 81
 Stegenta-Catus, Barbara 136
 Stogowska, Anna Maria 110–1
 Stratenwerth, Ewa. zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
 Stratenwerth, Peter 215
 Sułkowska, Dorota 56
 Sułkowska, Katarzyna 311
 Syperek, Anna 24
 Szatkowska, Lena 97, 112, 124, 130, 133, 207–8, 269, 273, 314
 Szatkowski, Tomasz 61
 Szczypecki, Sebastian 225
 Szewczykowska, Joanna 288–9
 Szotrowski, Jacek 22
 Szpala, Iwona 177
 Szymanowski, Michał. zob. Korwin-Szymanowski, Michał.
 Szymański, Krzysztof 30
 Śniegowska, Katarzyna 136
 Tejchman, Marek 184
 Tempczyk, Sebastain 153
 Thun, Ignacy Włodzimierz 122
 Trammer, Karol 203
 Trębińska, Aneta 199
 Trojanowska, Anna 76
 Trojanowska, Lidia Maria 76
 Trojanowska, Weronika 76
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Wagner, Arkadiusz 274
 Walusiak, Magdalena 42
 Wanecki, Jarosław 103, 108, 280
 Wąsowski, Maciej 295, 298
 Wereszczyńska, Joanna 251
 Wernik, Bożena 336
 Węglicki, Krzysztof 317
 Wieczorkowska, Zofia Maria. zob. Jurko-Wieczorkowska, Zofia Maria.
 Wielechowska, Małgorzata 34
 Wiśniewski, Janusz 68
 Wiśniewski, Michał 63
 Wojciechowska, Elżbieta 125
 Woźniak, Maciej 294
 Woźniak, Paweł 194
 Woźnicka, Sylwia 159–60
 wp. 114
 xp. 83
 Zatoński, Marcel 195
 Zegar, Tomasz 56
 Zielińska, Barbara 331
 Ziemkiewicz, Sylwester 161
 Zięba, Krzysztof 25
 Ziętek, Janina 36
 Ziółkowski, J. 229
 Żylińska, Julita 184, 196

Powyższy wybór jest częścią Bibliografii Mazowsza Płockiego w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl